

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**1997 YILINDAN SONRAKİ DÖNEMDE İMAM-HATİP LİSELERİNDEKİ
GELİŞMELER (ADANA ÖRNEĞİ)**

Ahmet DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA–2006

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**1997 YILINDAN SONRAKİ DÖNEMDE
İMAM-HATİP LİSELERİNDEKİ GELİŞMELER
(ADANA ÖRNEĞİ)**

Ahmet DOĞAN

DANIŞMAN: Doç. Dr. Zeki Salih ZENGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2006

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Zeki Salih ZENGİN
(Danışman)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Nebahat GÖÇERİ
(Üye)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hamit DİKMEN
(Üye)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../ 2006

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

1997 YILINDAN SONRAKİ DÖNEMDE İMAM-HATİP LİSELERİNDEKİ GELİŞMELER (ADANA ÖRNEĞİ)

Ahmet DOĞAN

Yüksek Lisans Tezi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Zeki Salih ZENGİN

Ekim 2006, XIII+88 sayfa

Bilindiği gibi, İmam-Hatip Okullarının serüveni 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla başlamış, 1929-1930 öğretim yılında İmam-Hatip Okullarına talep olmaması nedeniyle bu okullar kapatılmıştır. Bir müddet kapalı olan İmam-Hatip Okulları ihtiyaçtan dolayı 1950 yılında tekrar açılmıştır. 1997 yılına kadar bu okullara talep artmıştır. Ancak zorunlu eğitimi sekiz yıla çıkaran 4306 sayılı Yasa bu okullara olan talebi büyük oranda düşürmüştür. İmam-Hatip Liselerinin orta kısımları bu yasadan dolayı kapatılmış, bundan dolayı bu yasa İmam-Hatip Liseleri için yeni bir dönüm noktası olmuştur.

Bu araştırmanın genel amacı İmam-Hatip Liselerinin Türk eğitim sistemi içerisindeki yerini saptayarak; bu okullara olan talebi etkileyen etmenleri, öğrencilerin beklenti ve sorunlarını, öğrenci profillerini ortaya çıkarmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda Cumhuriyet öncesi dönemde din görevlisi yetiştiren medreselerden başlayarak İmam-Hatip Okullarını tarihî süreç içerisinde ele aldık.

Araştırmanın çalışma evreni Adana il merkezinde bulunan üç İmam-Hatip Lisesinde öğrenim gören 10. ve 11. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma evreninde bulunan İmam-Hatip Lisesi 10. ve 11. sınıf öğrencileri “basit tesadüfî örnekleme” yöntemi ile belirlenmiştir. Bilgi toplama aracı olarak geliştirilen anket araştırmacı tarafından 170 öğrenciye uygulanmıştır. Ankette toplam 34 soru yer almıştır. Anket yolu ile elde edilen veriler SPSS For Windows Paket Programı ile çözümlenmiştir.

İmam-Hatip Okulları/Liseleri kuruluşundan itibaren Türk Milli Eğitim Sistemi içinde yerini almış, genel ortaöğretimdeki bütün uygulamalara adapte olabilen ortaöğretim kurumları olarak eğitim-öğretim hayatına devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İmam-Hatip Okulları, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Din Görevlisi

ABSTRACT

THE PROGRESSIONS AT IMAM-HATIP HIGH SCHOOLS IN PERIOD AFTER 1997 (ADANA SAMPLE)

Ahmet DOĞAN

**Master Degree Thesis, The Department of The Philosophic and Religious
Sciences**

Supervisor: Doç. Dr. Zeki Salih ZENGİN

October 2006, XIII+88 Pages

As known, advantage of Imam-Hatip Schools have begun by Law of Tevhid-i Tedrisat, in 1929-1930 school year, due to lack of demand for attendance to Imam-Hatip Schools, these schools have been closed. Imam-Hatip Schools that they have stopped much duration, had opened again because of necessity in 1950.

Until 1997, demand of these schools increased, but law numbered 4306 which increased the compulsory basic education to eight years, decreased the demand for these schools, at a significant rate. Middle classes of Imam-Hatip High Schools was closed because this law. So, this law have been a new turning point for Imam-Hatip High schools.

The general objective of this research is to determine the place of Imam-Hatip High Schools in the Turkish Education System and to put into on the factors that effect the demand for these schools, expectations, problems and profile of students. In the direction of this general purpose, we took up Imam-Hatip Schools beginning from madrasahs that they bring up religious officer in the period before Republic, in the historical process.

The universe of the research is formed by the tenth and eleventh class students attending at three Imam-Hatip High Schools located in the Centrum of the city of Adana. The students at tenth and eleventh classes of Imam-Hatip High Schools contained in the universe of the study are determined by using the “simple random sampling” method. A Survey form is developed and used as a tool to collect information and it was applied to 170 students by the researcher. There are total 34 questions in the

survey questionnaire. Data attained by surveying are analyzed with SPSS For Windows Package.

Imam-Hatip Schools/High Schools have taken part at Turkish National Education System since they were established, and have been continuing secondary education associations which can adapted to all applications at the general secondary education, to education life.

Key Words: Imam-Hatip Schools, Law of Tevhid-i Tedrisat, Religious Officer

ÖNSÖZ

İmam-Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanlar yetiştirmek üzere ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programların uygulandığı, Milli Eğitim Bakanlığı nezaretinde dinî meslekî alanda eğitim-öğretim faaliyetini sürdüren bir eğitim-öğretim kurumudur.

İmam-Hatip okullarının serüveni 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesiyle başlamış ve eğitim-öğretim faaliyetini halen sürdürmektedir. İmam-Hatip okulları açıldıktan bir müddet sonra 1930'lu yıllarda kapatılmış, 1950'lere kadar da kapalı kalmıştır. 1970'li yıllardan sonra da sayılarında artış gözlenmiştir.

İmam-Hatip okulları meselesi ülkemizde açıldığı günden itibaren tartışılmış bir konudur. Bu sorunların başında İmam-Hatip okullarının laiklik ilkesine ters düşüp düşmeme sorunudur. Bir kısım insanlar bu okulların laikliğin ruhuna aykırı olduğunu ileri sürerek kapatılmasını istemiş, bir diğer kısım ise bu okulların memleketin din görevlisi ihtiyacını karşılamak için kurulmuş, Milli Eğitim Bakanlığı nezaretinde faaliyetlerini sürdüren bir eğitim-öğretim kurumu olduğunu ileri sürerek bu okulların gerekliliğini savunmuştur.

Günümüzde ise 1997'de kabul edilen Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim sonrası kapatılan İmam-Hatip Okullarının orta kısmı ve üniversiteye giriş sınavında meslek lisesi olması hasebiyle katsayı sorunuyla karşılaşması gibi sorunlarla karşılaşmaktayız. Gerek hükümet gerekse toplum nezdinde bu tartışmalar ve sorunlar hâlâ devam etmektedir.

Biz de bu çalışmamızda, İmam-Hatip Liselerinin orta kısmı kapandıktan sonra ne gibi gelişmeler göstermiş, hangi süreçlerden geçmiş, öğrenci profili ne durumda, öğrencilerin beklenti ve sorunlarını Adana bağlamında incelemeye çalıştık.

Araştırmanın konusunun belirlenmesinden yorumlama ve sonuçlandırma aşamasına kadar benden yardım ve zamanlarını esirgemeyen öncelikle danışman hocam Sayın Doç. Dr. Zeki Salih ZENGİN'e; araştırmanın anket bölümünde soruların hazırlanması ve verilerin analizinde bana yardımcı olan hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Asım YAPICI'ya; araştırmanın değerlendirilmesindeki yorumlarından dolayı Sayın

Yrd. Doç. Dr. Nebahat GÖÇERİ ve Yrd. Doç. Dr. Hamit DİKMEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın bir bölümü olan anket uygulamasını yaptığım Adana Merkez İmam-Hatip Lisesi, Seyhan Tepebağ İmam-Hatip Lisesi ve Seyhan Anadolu İmam-Hatip Lisesi idarî personel, öğretmen ve öğrencilerine, Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü Basın Yayın Halkla İlişkiler Bölümü ve İstatistik Şubesi çalışanlarına katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu çalışma Çukurova Üniversitesi Araştırma Fonu'nun İF2006YL2 no'lu projesi ile desteklenmiştir. Katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Ahmet DOĞAN

Adana 2006

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. Konunun Belirlenmesi ve Sınırlandırılması.....	1
2. Araştırmanın Amacı.....	2
3. Hipotezler.....	3
4. Evren ve Örneklem	3
5. Veri Toplama Araçları ve Uygulanması	5
6. Verilerin Analizi ve Yorumlanmasında Kullanılan Teknikler.....	6
7. İmam-Hatip Lisesi ve Müfredat Programları.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM-HATİP LİSELERİNİN TARİHİ GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem (1913-1923).....	10
1.1.1. Medresetü'l-Vâizîn	10
1.1.2. Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ	12
1.1.3. Medresetü'l-İrşâd.....	13
1.1.4. Son Dönemde Medreselerle İlgili Yapılan Islah Çalışmaları	14
1.2. Cumhuriyet Dönemi.....	17
1.2.1. 1923-1933 Yılları.....	17
1.2.1.1. Tevhid-i Tedrisât Kanunu ve Uygulanışı	17
1.2.1.2. İmam-Hatip Mekteplerinin Kuruluşu.....	19
1.2.2. Boşluk Yılları ve Neticeleri (1931-1951)	21
1.2.2.1. İmam-Hatip Kursları	26
1.3. 1951-1971 Yılları.....	28
1.3.1. Yedi Yıllık İmam- Hatip Okullarının Açılması.....	28
1.3.2. Milli Eğitim Planının Hazırlığı ile Görevli Komisyon Raporunda İmam- Hatip Okulları	30
1.3.3. Yedinci Milli Eğitim Şûrası'nda İmam-Hatip Okulları.....	31
1.3.4. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında İmam-Hatip Okulları	32

1.3.5. Sekizinci Milli Eğitim Şûrası ve İmam-Hatip Okulları.....	32
1.3.6. Yedi Yıllık İmam-Hatip Okullarının Kapatılması, Ortaokula Dayalı Dört Yıllık İmam-Hatip Okullarının Açılması.....	33
1.3. 1971-1997 Yılları.....	36
1.4. 1997'den Günümüze İmam-Hatip Liseleri	41

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

2.1. Öğrenci Ailelerinin Ekonomik Durumları	45
2.2. Öğrencilerin Mezun Oldukları Yerleşim Birimleri.....	46
2.3. Öğrenci Velilerinin Eğitim Düzeyleri.....	47
2.4. Öğrencilerin Okul Sezonunda İkamet Ettikleri Yerler	48
2.5. Öğrencilerin Ailelerinde İmam-Hatip Lisesinde Okuyan Başka Kardeş Olup- Olmaması	49
2.6. Öğrencilerin Aile Tipi Özellikleri.....	50
2.7. Öğrencilerin Din Eğitimi Alıp-Almama Durumu.....	51
2.8. Öğrencilerin Din Eğitimini Nereden Aldıkları	52
2.9. Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesini Tercih Etme Sebepleri	53
2.10. Öğrencilerin Üniversiteye Giriş Sınavında Tercih Etmek İstedikleri Fakülteler	56
2.11. Öğrencilerin Okudukları Okul ile Hedefleri Arasındaki Uyumu	57
2.12. Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinden Beklentileri.....	58
2.13. Öğrencilerin Üniversiteye Giriş Sınavında İHL Öğrencilerine Haksızlık Yapılıp-Yapılmama Durumu Hakkındaki Görüşleri	59
2.14. Öğrencilerin Kendilerini İfade Edebilme Durumları.....	61
2.15. Öğrencilerin Kendilerini İfade Ettiklerinde Karşılaştıkları Tavırlar.....	62
2.16. Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinin İlk Kademesinin (Ortaokul) Açık Olup- Olmaması Hakkındaki Görüşleri	63
2.17. Öğrencilerin İmam-Hatipli Olmak Hakkındaki Görüşleri.....	64
2.18. Öğrencilerin Toplumun İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri.....	65
2.19. Öğrencilerin Aldıkları Din Eğitiminden Memnuniyet Durumları	65
2.20. Öğrencilerin En Sevdikleri Dersler.....	66
2.21. Öğrencilerin Meslek Dersi Öğretmenlerinden Beklentileri.....	67
2.22. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yaptıkları.....	68

2.23. Öğrencilerin En Çok Seyrettikleri Televizyon Kanalları.....	69
2.24. Öğrencilerin En Çok Seyrettikleri Televizyon Programları	70
2.25. Öğrencilerin Okudukları Kitap Türleri	70
2.26. Öğrencilerin Vakit Namazlarına Devam Etme Durumu.....	71
2.27. Öğrencilerin Oruç Tutma Durumuna Göre Dağılımı.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA	76
EKLER.....	82
ÖZGEÇMİŞ.....	88

KISALTMALAR

a.g.m.	: Adı geçen makale
APK	: Araştırma Planlama Koordinasyon
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
C.H.P.	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇÜİFD	: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Çev.	: Çeviren
Derl.	: Derleyen
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
f	: Frekans
Haz.	: Hazırlayan
İBAV	: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı
İHL	: İmam-Hatip Lisesi
Krş.	: Karşılaştı
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
ÖSS	: Öğrenci Seçme Sınavı
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
s.	: Sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
ty.	: Tarih yok
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
Yay.	: Yayınları
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Adana İl Merkezinde Bulunan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullara Göre Dağılımı (2005-2006)	4
Tablo 2: Anket Uygulanan Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıflara Göre Dağılımı.....	4
Tablo 3: Okullara Göre Dağılım	5
Tablo 4: Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Medreselerde Öğrenim Görenlerin Yeni Kurulan İmam-Hatip Mekteplerindeki Denklikleri	20
Tablo 5: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1923-1961).....	31
Tablo 6: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1961-1971).....	36
Tablo 7: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1971-1981).....	37
Tablo 8: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1981-1991).....	38
Tablo 9: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1991-1998).....	41
Tablo 10: Öğrenci Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılım.....	45
Tablo 11: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Ailelerin Ekonomik Durumu.....	45
Tablo 12: Öğrencilerin Mezun Oldukları Yerleşim Birimleri	46
Tablo 13: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Mezun Oldukları Yerleşim Birimleri	47
Tablo 14: Öğrenci Velilerinin Eğitim Durumu.....	47
Tablo 15: Öğrencilerin Okul Sezonunda İkamet Ettiği Yer	48
Tablo 16: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Okul Sezonunda İkamet Ettiği Yer	49
Tablo 17: Okullara Göre Öğrencilerin Okul Sezonunda İkamet Ettikleri Yerler	49
Tablo 18: Ailede İmam-Hatip Lisesinde Okuyan Durumu.....	50
Tablo 19: Öğrencilerin Aile Tipi Özellikleri	50
Tablo 20: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Aile Tipi	51
Tablo 21: Öğrencilerin Din Eğitimi Alıp Almama Durumu.....	51
Tablo 22: Öğrencilerin Din Eğitimini Nereden Aldığı Durumu.....	52
Tablo 23: Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesini Tercih Etme Sebepleri.....	53
Tablo 24: Öğrencilerin Üniversiteye Giriş Sınavında Tercih Etmek İstedikleri Fakülteler	56
Tablo 25: Öğrencilerin Okudukları Okul İle Hedefleri Arasındaki Uyumu.....	57
Tablo 26: Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinden Beklentileri	58
Tablo 27: Öğrencilerin Üniversiteye Giriş Sınavında İHL Öğrencilerine Haksızlık Yapılıp-Yapılmama Sorunu Hakkındaki Görüşleri	59
Tablo 28: Öğrencilerin Kendilerini İfade Edebilme Durumları.....	61

Tablo 29: İmam-Hatipli Olduğunu Söyleyince Alınan Tavırlar.....	62
Tablo 30: Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinin İlk Kademesinin (Ortaokul) Açık Olup- Olmaması Hakkındaki Görüşleri	63
Tablo 31: Öğrencilerin İmam-Hatipli Olmak Hakkındaki Görüşleri.....	64
Tablo 32: Öğrencilerin Toplumun İHL Öğrencilerinden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri.....	65
Tablo 33: Öğrencilerin Aldıkları Din Eğitiminden Memnuniyet Durumu	66
Tablo 34: Öğrencilerin En Sevdikleri Dersler ve Bu Derslerin Öncelik Durumuna Göre Dağılımı	66
Tablo 35: Öğrencilerin Meslek Dersi Öğretmenlerinden Beklentileri.....	67
Tablo 36: Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yaptıkları Faaliyetler ve Öncelik Sırasına Göre Dağılımı	68
Tablo 37: Öğrencilerin En Çok Seyrettikleri Televizyon Kanalları ve Öncelik Sırasına Göre Dağılımı	69
Tablo 38: Öğrencilerin En Çok Seyrettikleri Televizyon Programları ve Öncelik Sırasına Göre Dağılımı.....	70
Tablo 39: Öğrencilerin Okudukları Kitap Türlerine Göre Dağılımı.....	71
Tablo 40: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Okudukları Kitap Türleri.....	71
Tablo 41: Öğrencilerin Vakit Namazlarına Devam Etme Durumuna Göre Dağılımı ...	72
Tablo 42: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Vakit Namazları Kılma Durumu	72
Tablo 43: Öğrencilerin Oruç Tutma Durumuna Göre Dağılımı	72
Tablo 44: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Oruç Tutma Durumu	73

EKLER LİSTESİ

EK 1: Anket Formu Örneği	82
EK 2: Anket Onay Formu Örneği	87

GİRİŞ

1. Konunun Belirlenmesi ve Sınırlandırılması

Milli Eğitim sistemi içinde imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanlar yetiştirmek üzere ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programların uygulandığı öğretim kurumu olarak tanımlanan¹ İmam-Hatip Liseleri, 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulüyle ülkenin imam ve hatip ihtiyacını karşılamak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı nezaretinde eğitim-öğretime başlamıştır.

İmam-Hatip Okulları kurulduktan bir müddet sonra 1929-1930'larda talep olmaması nedeniyle, ortaokula dönüştürülerek öğretime son verilmiştir. Bunun sonucunda da 1950'lere kadar kapalı kalmıştır.² Gerek bu dönemde gerekse daha sonra tekrar açıldıkları dönemde Anayasanın Laiklik ilkesine ters düştüğü gerekçesiyle de zaman zaman eleştiriler almıştır.

İmam-Hatip Okullarının öğrenci bulunamaması nedeniyle kapalı kalmasına; parasız yatılı sistemin geliştirilmemiş olması, öğrencilere yatacak ve yiyecek olanakları sağlayan İmam-Hatip Okul Koruma Derneklerinin bulunmaması, bu okullara ortaokul haklarının tanınmış olmasına rağmen, meslekleri ile ilgili daha yüksek öğrenimin sağlanmamış olması, mezunların iş sahası bulamaması gibi sebepler etkili olmuştur.³

Kapandıktan sonraki dönemde İmam Hatip Okullarının tekrar açılması sürecinde öncelikle 1948 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın İlköğretim Genel Müdürlüğüne bağlı 10 aylık İmam-Hatip kursları açılmış, bunun yetersiz olduğu kısa bir süre sonra anlaşılması üzerine 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararına göre bu alanda yeterli görevlilerin yetiştirilebilmesi için İmam-Hatip Okullarının açılması yönünde karar alınmıştır.⁴

1997 yılında Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim kapsamında bu okulların orta kısmı genel ilköğretim kapsamına alınmıştır. Meslekî eğitim veren bu okullara gelecek öğrenciler, herhangi bir ön eğitim almadan doğrudan lise kısmına devam etmektedir. Bu

¹ Bkz. Tayan, Turhan, *TBMM Bütçe Raporu*, MEB, Ankara 1996.

² Bkz. Dinçer, Nahit, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1974, s. 33.

³ Bkz. Parmaksızoğlu, İsmet, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara 1966, s. 25; Bakioğlu Bayraktar, Ayşen, *İmam-Hatip Liselerinde Plan-Program-İstihdam*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1985, s. 36.

⁴ Bkz. Bilgin, Beyza, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara 1981, s. 59.

durumun öğrencilerde temel birtakım konularda bilgi yetersizliğine ve İlahiyat Fakültesi de dahil eğitimde kalite problemine neden olabileceği tartışma konusu olmuştur.

Biz bu çalışmamızda İmam-Hatip Liselerinin 1997'den sonraki gelişimini inceleyerek, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin eğitim, sosyo-kültürel, beklenti vs. profilini çizmek istedik. Bundan dolayı da konu başlığımızı “1997'den Sonraki Dönemde İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeler (Adana Örneği)” olarak belirledik.

Araştırmanın sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamak ve belirtilen amaçlara ulaşabilmek için çeşitli sınırlamalar yapılmıştır.

Öncelikle Cumhuriyet öncesi dönemde din görevlisi yetiştiren kurumlar ile Cumhuriyet sonrasında kurulan İmam-Hatip okullarının tarihî gelişim süreci belirlenmiştir. Daha sonra 1997'den sonra bu kurumlardaki mevcut durumun tespiti amacıyla yapılan anketin sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışmamız Adana il merkezindeki üç İmam-Hatip Lisesi ile sınırlandırılmıştır.

2. Araştırmanın Amacı

Bilindiği gibi 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim tek bir çatı altında toplanmış, din eğitimi veren eğitim-öğretim kurumları da Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde faaliyetlerini devam ettirmiştir. Ülkemizde ihtiyaç duyulan din görevlileri ile din bilimlerinde uzmanların yetiştirilmesi için eğitim kurumlarının açılması da bu kanuna bağlı olarak gerçekleştirilmiştir.

Bu kanun çerçevesinde açılan ve sonraki dönemlerde bazı düzenlemelerle günümüze kadar ulaşan İmam-Hatip Okulları Türkiye'de meslekî ve dinî eğitim veren eğitim-öğretim kurumlarından birisi olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Tarihî süreci içerisindeki düzenlemeler sonucunda 1997 yılına kadarki dönemde, ilkokula dayalı olarak öğrenci kabul eden ve bünyelerinde aynı zamanda ortaokullara da yer verilen İmam-Hatip Liselerinin ortaokul kısımları, 1997 yılında 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime geçilmesi ile birlikte kapanmıştır. Aynı zamanda meslek lisesi mezunlarının üniversiteye girişinde, mesleki eğitimi teşvik edici birtakım yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Bütün bu gelişmeler, İmam-Hatip Liselerinin öğrenci sayısı ve niteliği açısından gerilemesine, mezunlarının üniversiteye yerleştirilmesinde haksızlığa uğradıklarına dair birtakım tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Çalışmamızdaki temel amaçlarımız; söz konusu süreç içerisindeki gelişmeleri bir bütünlük içerisinde belirleyerek, Adana’da halen faaliyet gösteren İmam-Hatip Liseleri’nin (Adana Merkez İmam-Hatip Lisesi, Seyhan Tepebağ İmam-Hatip Lisesi ve Anadolu İmam-Hatip Lisesi), öğrenci profili, beklentileri ve eğitim-öğretim şartlarını, gerçekleştirilen çalışmaların temel amaçları içerisinde, tartışma konusu yapılan hususların tutarlılık ve doğruluk derecesini, Adana il merkezi ile sınırlı olmak üzere, bilimsel ve objektif yöntemlerle tespit etmektir.

3. Hipotezler

1997 yılından sonra İmam-Hatip Liselerindeki gelişmeleri konu alan bu araştırma aşağıda belirtilen varsayımlardan hareketle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca araştırmada, bu varsayımların doğruluk dereceleri de belirlenmeye çalışılmıştır.

- 1- Öğrencilerin çoğunluğu yerleşim birimi olarak ilçe ve köylerden mezun olarak bu okullara kayıt yaptırmıştır.
- 2- Öğrencilerin çoğu bu okullara aile baskısı ile değil, kendi istekleri üzerine kayıt yaptırmışlardır.
- 3- Bu okullara kayıt yaptıran öğrencilerin büyük bir bölümü daha önceden belirli bir seviyede din eğitimi almıştır.
- 4- Üniversiteye giriş sınavındaki katsayı uygulaması İmam-Hatip Lisesi öğrencilerini, yükseköğretimle ilgili tercihlerini belirlemelerinde olumsuz yönde etkilemiştir.
- 5- Öğrencilere göre toplumun büyük bir çoğunluğu, meslekî tercihleri konusunda olumsuz tavır sergilemektedir.
- 6- Öğrencilerin en sevdikleri dersler, meslek dersleri dışındaki dersler (kültür ve fen ağırlıklı dersler) olacaktır.

4. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Adana il merkezinde, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı üç İmam-Hatip Lisesinde 2005-2006 öğretim yılında 10. ve 11. sınıflarda okuyan öğrencilerin tümü oluşturmuştur. Araştırma kapsamındaki İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Adana İl Merkezinde Bulunan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullara Göre Dağılımı (2005-2006)

Okul Adı	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	Toplam
Adana Merkez İHL	142	122	58	322
Seyhan Tepebağ İHL	250	80	35	365
Seyhan Anadolu İHL	239	153	52	444
Toplam	631	355	145	1131

Kaynak: Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Örgün Eğitim İstatistikleri, 2005-2006.

Araştırma kapsamındaki İmam-Hatip Liselerinde 2005-2006 öğretim yılında 10. ve 11. sınıfta öğrenim gören öğrenci sayısı 500'dür. Bu okullardaki toplam kız öğrenci mevcudu 691, toplam erkek öğrenci mevcudu ise 440'tır. Öğrencilerin tamamına ulaşmak neredeyse imkansız ve zaman alıcı olduğundan örneklem alınma yoluna gidilmiştir. Buna göre $\alpha=0.05$ manidarlık düzeyi için 170 öğrencinin yeterli olduğu görülmektedir.¹

Anket uygulamasına üç okuldan toplam 170 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin hem cinsiyet hem de sınıflara göre dağılımı ise Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Anket Uygulanan Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıflara Göre Dağılımı

Cinsiyet	10. Sınıf	11. Sınıf	Genel Toplam
Kız	32	65	97
Erkek	26	47	73
Toplam	58	112	170

Tablo 2'ye göre öğrencilerin % 57,1'ini (97 kişi) kız öğrenci, % 42,9'unu (73 kişi) da erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre fazla olması, sınıfların genel dağılımında da kız öğrenci mevcudunun fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Anket uygulaması 10. ve 11. sınıflar üzerinde yapılmıştır. Tablo 2'ye bakıldığında 10. sınıfta toplam 58 öğrenciye anket uygulanırken bu öğrencilerin 32'sini kız, 26'sını ise erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. 11. sınıfta ise toplam 112

¹ Bkz. Balcı, Ali, *Sosyal Bilimlerde Araştırma (Yöntem, Teknik ve İlkeler)*, 72 TDFO Yayıncılık, Ankara 1997, s. 110.

öğrenciye anket uygulaması yapılmıştır. Bu öğrencilerin ise 65'ini kız öğrenci, 47'sini ise erkek öğrenci teşkil etmektedir.

Anket uygulamasında 9. sınıf öğrencilerine yer verilmemiştir. Bunun sebebi ise okula yeni başlayan öğrencilerin belli uyum sürecini tamamlamamış olabileceği düşüncesi ve anket sorularının 9. sınıf öğrencilerine göre biraz üst düzeyde olabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Anket uygulamasına katılan öğrencilerin uygulama yapılan okullara göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Okullara Göre Dağılım

<i>Okullar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Adana Merkez İmam-Hatip Lisesi	58	34,1
Seyhan Tepebağ İmam-Hatip Lisesi	49	28,8
Seyhan Anadolu İmam-Hatip Lisesi	63	37,1
Toplam	170	100,0

Tablo 3'e göre toplam 170 öğrencinin % 34,1'i Adana Merkez İmam-Hatip Lisesinde okumaktadır ve bu öğrencilerin hepsi de erkek öğrencidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 28,8'i Seyhan Tepebağ İmam-Hatip Lisesinde okumakta olup öğrencilerin hepsi de kız öğrencidir. Son olarak da araştırmaya katılan öğrencilerin % 37,1'i Seyhan Anadolu İmam-Hatip Lisesinde öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin de çoğu kız öğrencidir.

5. Veri Toplama Araçları ve Uygulanması

1997 Yılından Sonraki İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeleri, ayrıca Adana merkezde bulunan üç İmam-Hatip Lisesindeki öğrencilerin beklenti ve sorunlarını, bu öğrencilerin profillerini belirlemeye yönelik değişkenler, ilgili araştırmalar taranarak belirlenmiş ve bu doğrultuda veri toplama aracı geliştirilmiştir. Taslak haline getirilen veri toplama aracı tez danışmanının da katkılarıyla biçim ve içerik yönünden geliştirilmek üzere uzman görüşüne sunulmuştur.

Uzman görüşü doğrultusunda, anılan araçta gerekli değişiklik sağlandığı kabul edilmiştir. Sonra Seyhan Tepebağ İmam-Hatip Lisesi'nden rasgele belirlenen otuz öğrenci üzerinde ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonrası her bir maddenin içeriği, kullanılan kelimeler ve ifadelerin açık olup olmadığı, bu ifadelerin anlaşılıp anlaşılmadığı ve cevaplama süresi yönünden gerekli tespitler yapılmıştır. Bu tespitlerle

ilgili gereken düzenlemeler yapıldıktan sonra veri toplama aracına son şekli verilmiştir. Veri toplama aracı olarak kullanılan anket Ek 1’de yer almaktadır.

Anketlerin belirlenen okullarda uygulanmasını sağlamak için Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izin alınmıştır. Bu izinle ilgili yazı örneği Ek 2’de yer almaktadır. Resmî izin belgesi alındıktan sonra araştırmanın bilgi toplama aracı (anket) 13.02.2006-15.02.2006 tarihlerinde Adana il merkezinde bulunan Adana Merkez İmam-Hatip Lisesi’nde 58, Seyhan Tepebağ İmam-Hatip Lisesi’nde 49 ve Seyhan Anadolu İmam-Hatip Lisesi’nde 63 olmak üzere toplam 170 öğrenciye uygulanmıştır.

Anket, araştırma kapsamındaki okulların idaresinden gerekli izin alındıktan sonra, öncelikle dersi boş olan 10. ve 11. sınıf öğrencilerine, dersi boş olmayan sınıflarda ise Rehberlik dersi saatlerinde ya da diğer derslerde ilgili ders öğretmeniyle birlikte derse girilerek, bir ders saatinde uygulanmıştır.

6. Verilerin Analizi ve Yorumlanmasında Kullanılan Teknikler

Çalışmamız teorik ve pratik olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır. Bundan dolayı da her bölümün bünyesine uygun araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Buna göre çalışmamızın, amaçları itibariyle birçok yöntemi bir arada kullanmayı gerektirdiğini söylemeliyiz.

Bu çerçevede, çalışmamızda İmam-Hatip okullarının tarihî gelişim sürecini incelediğimiz için öncelikle tarihsel yöntem kullanılmıştır. Böyle bir metodun takip edilebilmesi için başlıca iki esas gerekmektedir. Bunlardan birincisi, araştırma konusu ile ilgili olan kaynakların toplanması, diğeri ise elde edilen malzemenin değerlendirilmesidir. Bu tür bir çalışmada kütüphane ve arşiv çalışmalarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Çalışmamızda öncelikli olarak, elde ettiğimiz kaynaklarda yer alan bilgiler fişlenerek kaydedilmiştir. Kaydedilen bu verilerin bilimsel geçerlik ve güvenilirlik kaidelerine uygun olmasına azamî ölçüde dikkat edilmiştir. Verilerin kaydedilmesinin ardından bu veriler değerlendirilerek rapor haline getirilmiştir.

Araştırmamızın diğeri ana bölümünde ise öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinde aldıkları eğitimden neler beklediklerini, gerek okulla gerekse diğeri hususlardaki tutum ve davranışlarını incelemek amacıyla bir anket uygulanmış, bundan elde edilen veriler

*ki kare*¹, *standart sapma*, *yüzde* ve *frekans dağılımı* ile analiz edilmiştir. Bulguların yorumlanmasında ise *anlayıcı*² bir bakış açısı takip edilmiş olup, böylece davranışçı-pozitivist açıklama yönteminin dar sınırlarından kurtulmaya çalışılmıştır. Ayrıca açık uçlu soruların analizi yapılırken verilen cevaplar kümeleme yöntemiyle gruplandırılmış, *içerik analizi*³ ile de çözümlenmiştir.

Veri toplama aracı olarak anket tekniğinin yanında, yeri geldiğinde araştırmamızı daha güvenilir ve geçerli kılmak için Gözlem ve Görüşme⁴ (mülakat) tekniklerinden de faydalanılmıştır.

Araştırmamızın veri toplama aracı ile derlenen verilerin çözümlenmesinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Veri toplama aracının birinci bölümünde yer alan araştırmaya katılanlara ilişkin kişisel bilgilerin frekans ve yüzdeleri alınmıştır. Bu veriler, evren ve örneklem bölümünde çalışma grubunu betimlemek amacıyla kullanılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “*kışisel bilgiler*”le ilgili 14 madde; ikinci bölümde “*İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin bu okulu seçmedeki etkenleri, beklentileri, kendilerini ifade edebilme durumları vs. konulardaki görüşlerin*” belirlenmesine yönelik 7’si kapalı 13’ü açık uçlu 20 soru yer almıştır. Veri toplama aracının ikinci bölümünde yer alan “*İmam-Hatip Lisesini tercih etmede etkili olan görüşlere*” katılma derecelerinin belirlenmesinde “*Kesinlikle Katılıyorum*”, “*Katılıyorum*”, “*Kararsızım*”, “*Katılmıyorum*”, “*Kesinlikle Katılmıyorum*” seçeneklerinden oluşan Likert tipi derecellemeli bir ölçek kullanılmıştır. Ölçeğin puanlaması olumsuzdan olumluya doğru 1 ile 5 arasında yapılmıştır.

¹ Daha geniş bilgi için bkz. Kalaycı, Şeref, (Derl.), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2005, s. 85-94; Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum)*, Pegem A Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 2004, s. 139-142.

² Anlayıcı yöntem hakkında daha fazla bilgi için bkz. Rickman, H. P., *Anlama ve İnsan Bilimleri*, (Çev. Mehmet Dağ), Etüt Yayınları, Samsun 2000, s. 45-72; Mayring, Philipp, *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, (Çev. Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun), Baki Kitabevi, Adana 2000, s. 88-116; Birand, Kamiran, “Manevi Bilimler Metodu Olarak Anlama”, *Kamiran Birand Külliyyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 13-78.

³ İçerik analizi ile ilgili olarak daha fazla bilgi için bkz. Tavşancıl, Ezel- Aslan A. Esra, *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, Epsilon Yayınları, İstanbul 2001, s. 85-125.

⁴ Görüşme hakkında daha geniş bilgi için bkz. Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınevi, 11. Baskı, Ankara 2002, s. 165-175.

7. İmam-Hatip Lisesi ve Müfredat Programları

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumları arasında yer alan İmam-Hatip Liseleri, 3 Mart 1924 tarih 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununa göre açılmış; imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek¹ üzere hem mesleğe hem de yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.²

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 20.04.1972 tarih ve 248 sayılı kararı ile onaylanıp yürürlüğe konulan İmam-Hatip Liselerinin eğitim ve öğretim programları, mezunlarına şu nitelikleri kazandırmayı hedeflemektedir:

1. Anayasa nizamına bağlı, Türk Milli Eğitiminin amaçlarını benimsemiş ve bunları uygulamaya hazır,
2. Milli ahlakın icaplarını samimiyetle yaşayıp, yerine getiren ve milli bünyemize zararlı akımlar karşısında uyanık,
3. Dinin ve ahlâkın gereklerine inanarak yaşayıp yerine getiren birer aydın,
4. İlmî görüş ve anlayış kazanmış, bilgilerini meslekî alanda kullanma yollarını öğrenmiş,
5. Çalışkan, mesleğine bağlı, yurdun her yerinde seve seve hizmete hazır,
6. Toplum kalkınmasında çevresine kültürel, ekonomik ve sosyal yönden katkıda bulunan,
7. Yaşayışı ve çevresine tesiri bakımından örnek tutulmaya layık,
8. Programla müfredatı tespit edilen bilgi, maharet ve kültür kazanmış,
9. İnsanları seven ve anlayan, bedence ve karakterce sağlam, güvenli bir meslek adamı olarak yetiştirmekle görevlidir.³

İmam-Hatip Liselerinin yanında yabancı dil ağırlıklı eğitim veren Anadolu İmam-Hatip Liseleri de açılmıştır. Bunlardan ilki Kartal (İstanbul)'da 1985-86 öğretim yılından itibaren Almanca dil ağırlıklı olarak eğitim ve öğretime başlamıştır. 1989 yılında aynı okulun İngilizce eğitim yaptıran şubesi de açılmıştır.

1993'te Bursa, Güngören (İstanbul), Isparta ve Konya'da İmam-Hatip Liseleri bünyesinde Anadolu İmam-Hatip Liseleri açılmış, sonradan bu okullar bağımsız müdürlük haline getirilmiştir. Şu anda bağımsız müdürlük halinde olan okulların sayısı

¹ Bkz. 14.06.1973 Tarih ve 2842 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde: 32.

² Bkz. 14.06.1973 Tarih ve 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde: 32; Ayaz, Nevzat, *TBMM Bütçe Raporu*, MEB, Ankara 1994.

³ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), *İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları*, Ankara 1985, s. 11-18.

6 olmuştur.¹ Günümüzde Anadolu İmam-Hatip Liselerinin toplam sayısı 98'dir. Bu okulların ve farklı statülerdeki diğer birimlerinin sınıf olarak dağılımı yaklaşık 150'yi bulmaktadır.² 2005 yılı itibariyle 2876 adet genel meslek liselerinin 507'sini İmam-Hatip Liseleri –buna Anadolu İmam-Hatip Liseleri (98 adet) ve yabancı dil ağırlıklı liseler (2 adet) de dahil- teşkil etmektedir.³

İmam-Hatip Liselerinin müfredat programları, eğitim ve öğretimdeki gelişmelere uygun olarak tarihî süreci içerisinde birçok değişikliğe uğramıştır.

İmam-Hatip Liseleri % 40 meslekî (din ağırlıklı), % 60 da kültür ve fen derslerine göre müfredatı programlanmıştır. İmam-Hatip Liselerinde Ders Geçme ve Kredi Sistemi uygulanmakta olup bu sisteme 1991-1992 öğretim yılında geçilmiştir.⁴

Ders geçme ve Kredi Sistemi belirli “ortak” ve öğrenci kabiliyetine uygun olarak “seçmeli” dersleri bir dönemde başarıp ondan haftalık ders saatine eşit kredi (puan) almayı hedefleyen bir sistemdir. Bu sistemde dönem önemli olup, sınıf değil, ders geçme sistemi esas alınmıştır. Karnede notlar harfle ifade edilir.⁵

İmam-Hatip Liseleri 8 dönemlik okullar olup, en az 192 krediyi tamamlayan öğrenciye İmam-Hatip Lisesi diploması düzenlenebilir. Toplam 192 kredi 8 döneme göre, her dönem için ortalama 24 kredidir. Öğrenci her dönemde en az 24, en fazla 36 kredi/saat ders almak zorundadır.⁶

Anadolu İmam-Hatip Liselerinde ise hazırlık sınıfından⁷ sonra, İmam-Hatip Liseleri müfredat programına benzer bir program uygulanmaktadır.⁸

¹ Bkz. Öcal, Mustafa, *İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1994, s. 59-60; Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 182.

² Daha geniş bilgi için bkz. Çalmuk, Fehmi, *Kod Adı İHL: Bir İmam-Hatip Hikayesi*, Merdiven Yayınları, Ankara 2004.

³ Bkz. ÖSYM, *Ortaöğretim Kurumlarına Göre 2005 Öğrenci Seçme Sınavı Sonuçları*, ÖSYM Yayınları, Ankara 2005, s. 4.

⁴ 19.09.1991 Tarih ve 2343 Sayılı *Tebliğler Dergisi*, s. 407-411.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. 02.09.1991 Tarih ve 2342-2343 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

⁶ Bkz. 16.09.1992 Tarih ve 2343 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

⁷ Bkz. 13.09.1993 Tarih ve 2390 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

⁸ 10.08.1987 Tarih ve 2240 Sayılı *Tebliğler Dergisi*; 02.10.1989 Tarih ve 2290 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM-HATİP LİSELERİNİN TARİHİ GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem (1913-1923)

Bilindiği üzere İmam-Hatip Okulları ülkenin imam, hatip ve vaiz ihtiyacını karşılayan bir eğitim öğretim kurumudur. Cumhuriyet öncesi dönemde bu işi yürüten, yani memleketin din görevlisi ihtiyacını karşılayan kurum olarak medreseler vardı. Bundan dolayı da İmam-Hatip Okullarının tarihî gelişim sürecini ele almadan önce ilk planda, son dönemdeki ülkenin din görevlisi ihtiyacını karşılayan medreselerden ve medreselerle ilgili yapılan düzenlemelerden, ıslah çalışmalarından bahsetmeyi uygun gördük.

1.1.1. Medresetü'l-Vâizîn

II. Meşrûtiyet Dönemi'nde medrese adı ile yeni tesis edilen özel öğretim kurumlarından birisi de “Medresetü'l-Vâizîn”dir. Vaizliğin belirli kurallara uygun olarak yapılması ve vaizlerin iyi olarak yetişmiş olmaları, halkın dinî konularda aydınlatılması bakımından önem arz etmektedir.¹

II. Meşrûtiyet Dönemi'nde İslâm Dini'nin halka en doğru bir şekilde anlatılması görevini üstlenmiş olan vaizler, bu vazifelerini tam olarak yapamadıkları için basın-yayında tenkitlere uğramış, vaazlarında aksaklıkların giderilmesi amacı ile nasıl yapmaları gerektiği ile ilgili fikirler ileri sürülmüştür. “Bu dönemde vaizlerin vaazlarında dikkat etmeleri gerekli hususlarla ilgili yazılan yazılardan biri Medresetü'l-Vâizîn hatta yeni medreselerin kuruluşları ile ilgili sebeplerden birisini açıklaması açısından önemlidir. Bu, Mustafa Sabri'nin taşraya gidecek talebe-i ulûmdan vaazlarında dikkatli davranmalarını tavsiye ederken, Meşrûtiyetin faziletlerini de anlatmalarını istemesidir.”²

II. Meşrûtiyet Dönemi'nde vaizlere yönelik eleştiriler, vaizlerin iyi yetiştirilmesi ve her isteyenin kürsüye çıkmasının önlenmesi yönünde tedbirlerin alınması gerçeğini

¹ Bkz. Doğan, Recai, “II. Meşrûtiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, *AÜİFD XXXVIII*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1998, s. 424.

² Doğan, “II. Meşrûtiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, s. 424, 425.

ortaya koyuyordu. Diğer taraftan süreli yayınlarda örnek vaazlar yayınlamak suretiyle bu görevin daha iyi yapılabilmesine çalışılıyordu.

İşte bütün bunların sonucunda vaizlerin daha iyi yetiştirilmeleri için yeni bir öğretim kurumunun tesisi gündeme geldi. Aslında II. Meşrutiyet'in başlarında medreselerin ıslahı çerçevesinde vaizlerin yetişebileceği bir “Vâizîn ve Mürşidîn” şubesinin açılması kararlaştırılmış, hatta programı dahi yapılmış olmasına rağmen bu gerçekleştirilememişti. Bunun üzerine Evkaf Nezareti, zaten hazırlanmış olan programı gözden geçirerek uygulanmak üzere Aralık 1912 yılında kendisine bağlı Medresetü'l-Vâizîn'i açtı.¹

Medresetü'l-Vâizîn'in açılması, genel medresenin mevcut durumu, o zamanki topluma cevap verip verememesi, batılılaşmanın özellikle din alanında da aydınlanmayı gerektirdiği hakkında birtakım bilgiler vermektedir.²

Medresetü'l-Vâizîn sınavla 20-35 yaşları arasındaki öğrencileri kabul ediyordu. Ancak bu medrese ilk iki yıl başarılı bir eğitim-öğretim veremedi. Bu başarısızlığın sebepleri arasında, medreseye kabul edilen öğrencilerin seviyesinin üzerinde daha yüksek bir program hazırlanıp uygulanması, idareci ve öğretim kadrosunun yetersizliği, disiplinin sağlanamamış olması vs. sayabiliriz.³

Bu medreselerden istenilen verimin alınamaması bu medreseler hakkında ıslahat yapılmasına yol açmıştır ve çeşitli nizamnameler yayınlanmıştır. Bunlardan biri de Mustafa Hayri Efendi'nin hazırladığı nizamnamedir. Mustafa Hayri Efendi memleketin ihtiyaç duyduğu nitelikli vaizleri yetiştirmek üzere Medresetü'l-Vâizîn Nizamnamesi'ni hazırlamıştır.⁴ Daha sonra yayınlanan bir talimatname ile de nizamnamede belirtilen hükümlere açıklık getirilmiştir.

1914 tarihli Medresetü'l-Vâizîn Nizamnamesi; Mevâd-ı Esasiye, Umûr-i İdare ve Talimiye, Şerâit-i Kabul, Füyûzat başlıkları adı altında 12 maddeden oluşmaktadır. Nizamnamenin birinci maddesinde medresenin kuruluş amacı; “*Ahkâm-ı âliye-i Kur'âniye ve sünen-i Nebviyye dairesinde mekârim-i ahlâkiyyeyi ve dîn-i mübîn-i*

¹ Dinçer, Nahit, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1974, s. 17; Yazıcı, Nesimi, “Tanzimat ve Abdülhamit Döneminde Din Görevlilerinin Yetiştirme Ortamı”, *Diyanet Dergisi XXX*, DİB Yayınları, Ankara 1994, Sayı: 2, s. 38; Doğan, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, s. 425; Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996, s. 141.

² Bkz. Doğan, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, s. 425.

³ Doğan, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, s. 426.

⁴ Yazıcı, “İkinci Meşrutiyetten Cumhuriyete Din Görevlisi Yetiştiren Kurumlar Üzerine Bazı Gözlemler”, s. 36.

İslâm'ın terakkiyât-ı medeniyyeye hâdim hükm-i celile ve mevâiz-i hasene-i ictimâiyyesini neşr ve tamim edecek erbâb-ı irşad ve duât yetiştirmek maksadıyla..." şeklinde ifade edilmiştir.¹

Medresetü'l-Vâizîn'in öğretim süresi dört yıl idi. Yüksek dereceli bir medrese olarak tesis edilmişti. Medrese müdür ve öğretmenlerini Evkaf Nezareti tayin edecekti. Öğrencilere konan yaş sınırı 20–30 idi. Sınav ile öğrenci alınıyordu. Öğrencinin sağlık durumunun yerinde olması, ayrıca azasında noksanı olmayıp, kekeme de olmaması gereken şartlardı. Öğrenci, medreseyi bitirdikten sonra Evkaf'ın gösterdiği hizmeti 4 yıl yapacağını taahhüt edecekti. Buradan, öğrenciye bir çeşit kurs verildiğinden karşılığında mecburî hizmet istendiği anlaşılmaktadır.

Bitirme sınavlarında Makam-ı Meşihat ve Harbiye Nezareti'nden seçilmiş ikişer mümeyyiz (seçici) de hazır bulunacak, sınavı verenler asker imamlığı, vaizlik gibi görevler, ayrıca sınav yapılmaksızın tercihen verilecekti.

1915 yılında hazırlanan programda ise, nizamnâmede belirtilen derslerin hangi sınıflarda kaç saat ve hangi muallimler tarafından okutulacağı hususlarına yer verilmiştir.

II. Meşrûtiyet Dönemi'nde nizamnamede de belirtildiği üzere nitelikli vaiz yetiştirmek üzere tesis edilen Medresetü'l-Vâizîn kendisinden beklenen görevleri acaba yerine getirip getiremediği hakkında kesin bir yargıya varmak uygun olmayacaktır. Çünkü, medresenin açılışı ve gelişmesi için çıkarılan nizamname ve talimatnamelerin istenilen sonucu verebilmeleri memleketin içinde bulunduğu savaş sebebi ile pek mümkün değildi.²

1.1.2. Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ

İslâm ve Osmanlı teşkilâtında mahalle imamlarına devlet tarafından idarî, beledî ve dinî birçok görev verilmiştir. Bu sebeple, imamlar sadece beş vakit namazı kıldırان kişiler olmakla birlikte, bulundukları bölgede ahlâk zabıtasına bakmak, nüfus ve tapu kayıtlarını tutmak, evlenme ve boşanma işlerini idare etmek ve hükümet ile halk arasındaki birçok işe aracılık etmekle de görevlendirilmişlerdi. Bu özelliklerinden

¹ Cebeci, Suat, "İmam-Hatip Liselerinden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri", *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Ocak-Şubat 1992, s. 58; Doğan, "II. Meşrûtiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi", s. 426.

² Bkz. Doğan, "II. Meşrûtiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi", s. 427.

dolayı imamlara görevde bulundukları süre içinde vergi muafiyeti de sağlanmıştır. Hatta bu görevlerine ilâve olarak muallimi olmayan köylerde bu vazifeyi bile üstlenmişlerdir.

Hatipler ise, Cuma günleri ve bayram namazlarında halka hutbe vermek suretiyle halkı dünya ve ahiret konularında aydınlatmak görevi ile mükelleftirler. Devlet, hatiplerin seçimine ve tayinine önem verir ve bu iş için ellerine birer “berat” verirdi. Bu belgeye sahip olmadıkça veya izin almadıkça kimse bu görevi ifa edemezdi.¹

II. Meşrutiyet Dönemi’nin başlarında imam ve hatipler vazifelerini ifa edebilecek özel bir eğitim sürecinden geçmiyorlardı. Hatta birçok kasaba ve köyde imam ve hatip dahi yoktu. İşte II. Meşrutiyet Dönemi’nde medreselerin ıslahı gündeme geldiğinde, bu derlere çare bulacak muktedir imam ve hatip yetiştirecek, onları doyuracak, aylıklar verecek ve netice olarak da halka hizmet edecek ve dine hürmet telkin eyleyecek bir medreseye ihtiyaç duyuldu. Bütün bunların bir sonucu olarak 1913’te Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ kurulmuştur.²

Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ ders programına göre bir medreseden daha çok bir kursa benzemektedir.³ 1916 Kongresi’nde bir Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ’nın kurulmasının istenmesi de bunu doğrulamaktadır. 1919 yılında toplam dokuz talebenin tahsil gördüğü, bunlardan dördünün her iki şubeye de devam ettiği anlaşılmaktadır. Yine aynı tarihte Ramazan ayındaki irşad faaliyeti ile ilgili olarak köy imamlarının ekserîsinin iktidarsızlığından söz edilmektedir. Bunlar, medresenin memleketin ihtiyaçlarına uygun olarak tesis edilmediğini veya en azından kendisinden bekleneni veremediğini göstermektedir.⁴

1.1.3. Medresetü’l-İrşâd

Evkâf-ı Hümâyün Nezareti’ne bağlı olarak açılmış olan Medresetü’l-Eimme ve’l-Huteba ile Medresetü’l-Vâizîn 1919 yılı sonlarında yine aynı adlarla iki şube olarak

¹ Doğan, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, *AÜİFD XXXVIII*, s. 428.

² Dinçer, *1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 18; Yazıcı, “İkinci Meşrutiyetten Cumhuriyete Din Görevlisi Yetiştiren Kurumlar Üzerine Bazı Gözlemler”, s. 37; Cebeci, “İmam-Hatip Liselerinden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri”, s. 58; Yazıcı, “Tanzimat ve Abdülhamit Döneminde Din Görevlilerinin Yetiştirme Ortamı”, s. 38; Doğan, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, s. 429; Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, s. 77; Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 141.

³ Daha geniş bilgi için bkz. Doğan, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, s. 429.

⁴ Doğan, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, s. 429.

“*Medresetü'l-İrşâd*” adı altında birleştirilmiştir.¹ Yönetimi ise Makam-ı Meşihat’e bağlı olan Dârü’l-Hikmeti’l-İslâmiyye’ye bırakılmıştır.²

Bu medresede, vaizler şubesinin tahsil müddeti üç; hatipler ve imamlar şubesinin tahsil müddeti iki yıl olarak kabul edildi. Bu medreseden mezun olanlar, kara ve deniz askerî kıtaları imamlıklarına, vilâyet, liva ve kaza merkezlerindeki vaizliklere tayin olunuyorlardı. İmamlık ve hatiplik, bu medreseden çıkanlara verilirdi. Bütün medreseler gibi bu medrese de Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun çıkışına kadar yaşadı.

İstanbul’da kurulan Medresetü’l-İrşâd ve beş yıllık taşra medreseleri Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kurulan İmam-Hatip Mektepleri haline getirildiler. Bu hale göre, 1924 yılında kurulan İmam-Hatip Mektepleri, 1914 yılında faaliyete geçen Taşra Medreseleri ve 1913 yılında kurulan Vaizler Medresesi ile İmam-Hatipler Medresesi’nin birleştirilmiş şekli olan Medresetü’l-İrşâd’ın yerine geçmiş oldu.³

1.1.4. Son Dönemde Medreselerle İlgili Yapılan İslah Çalışmaları

Osmanlı Devleti’nin son döneminde devletin birçok kurumundaki yetersizlikler bu kurumlarda birtakım ıslah ve modernleşme çalışmalarını gerekli kılmıştır. Birçok kurumda yapılmaya çalışılan modernleşme hareketinden eğitim kurumları da nasibini almış, bu kurumlar üzerinde yeni arayışlara sebebiyet vermiştir. Medreseler bağlamında ise ilmî zihniyetin gelişme ve üretken olmaya kapalı hale gelerek hedefin mevcut bilgi birikimini belirli kaynaklardan öğrenip aktarmaya dönüşmesi; medreselerin idarî yönden bozulması, ilmî görevlere ehliyetsiz kimselerin rüşvet ve iltimasla getirilmesi gibi sebepler⁴, medreseler üzerinde yapılandırma çalışmalarını gerektirmiştir.

Cumhuriyet öncesi dönemde medreselerle ilgili iki önemli ıslah çalışması yapılmıştır. Bunlar, araştırmamızı da yakından ilgilendiren 1914 ve 1921 yıllarında yapılan ıslah çalışmalarıdır.

¹ Dinçer, *1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 19; Yazıcı, “Tanzimat ve Abdülhamit Döneminde Din Görevlilerinin Yetiştirme Ortamı”, s. 38; Yazıcı, “İkinci Meşrûtiyetten Cumhuriyete Din Görevlisi Yetiştiren Kurumlar Üzerine Bazı Gözlemler”, s. 38.

² Doğan, “II. Meşrûtiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, s. 429.

³ Dinçer, *1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 19; Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 141

⁴ Bkz. Zengin, Zeki Salih, “II. Meşrûtiyet Döneminde Osmanlılarda Medreselerin İslahı Çalışmaları (Teşkilat ve Ders Programları)”, *Diyanet İlmî Dergi XXXIV*, Haziran 1998, Sayı: 2, s. 43-44.

1 Ekim 1914 tarihinde çıkarılan “İslâh-ı Medâris Nizamnâmesi”¹, medrese sistemini bütünüyle ele alıp yeniden düzenleyen cüretkâr bir atılımdır. Çünkü XIX. yy. boyunca kademe kademe Batı tipi okul sistemleri Türkiye’ye gelip yerleşmiş olmasına rağmen medreselere dokunulmamıştı. İslâh-ı Medâris Nizamnamesi² İstanbul’daki medreseleri “Dârü’l-Hilâfeti’l-Âliye” namıyla mekteplere benzer biçimde ortaokul, lise ve üniversite kademelerine göre teşkilâtlandırmış, ayrıca lisans üstü eğitimin karşılığı olarak “Medresetü’l-Mütehassısîn” adıyla bir ihtisas bölümü kurmuştu. İstanbul dışındaki medreseleri ise “Taşra Medreseleri” adı altında 5 yıllık yeni bir programa kavuşturmuştu.³

“Dârü’l-Hilâfe Medresesi, Islah-ı Medâris Nizamnamesi gereğince sonraki yıllarda örnek medrese tipi olarak Anadolu’nun çeşitli vilayetlerinde de açılmış...”⁴ olup bu medresenin yanı sıra taşrada bulunan medreselerin geliştirilmesi konusuna sonraki yıllarda yapılan çalışmalar içinde de yer verilmiştir. “1917 yılında hazırlanan *Medâris-i İlmiye Hakkında Kanun*’da taşra medreselerinin, İstanbul’da olduğu gibi öğretim birinci, ikinci ve yüksek kısımlardan oluşan üç dereceli olarak düzenlenmesi görevinin Meşihat’a ait olduğu belirtilmektedir.”⁵

1921 tarihinde hazırlanan ve kapatılmalarından önceki son düzenleme çalışması olan *Medâris-i İlmiye Nizamnamesi*^{*}, medreselerle ilgili yapılmış olan 1914 yılındaki İslâh-ı Medâris Nizamnamesi’nin devamı niteliğinde olup, Dârü’l-Hilâfe Medreseleri İstanbul ile sınırlı tutulmuş, diğer bölgelerde ise süresi ve müfredatı daha farklı bir modeli yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.⁶

¹ Bkz. Yazıcı, Nesimi, “İkinci Meşrûtiyetten Cumhuriyete Din Görevlisi Yetiştiren Kurumlar Üzerine Bazı Gözlemler”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Eylül-Ekim 1992, s. 33; Zengin, Zeki Salih, *II. Meşrûtiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 94.

² Söz konusu Nizamname’nin maddeleri için bkz. Atay, Hüseyin, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi (Medrese Programları, İcazetnâmeler, Islahat Hareketleri)*, Dergah Yayınları, İstanbul 1983, s. 261-263.

³ Yazıcı, “İkinci Meşrûtiyetten Cumhuriyete Din Görevlisi Yetiştiren Kurumlar Üzerine Bazı Gözlemler”, s. 31. Buyrukçu, Ramazan, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, TDV Yayınları, Ankara 1995, s. 77; Zengin, *II. Meşrûtiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, s. 96.

⁴ Zengin, Zeki Salih, “Kurtuluş Savaşı Döneminde ve Cumhuriyet’in Başlarında Türkiye’de Medreseler ve Din Eğitimi”, *AÜİFD XLIII*, Ankara 2002, Sayı: 2, s. 280.

⁵ Zengin, “Kurtuluş Savaşı Döneminde ve Cumhuriyet’in Başlarında Türkiye’de Medreseler ve Din Eğitimi”, *AÜİFD XLIII*, s. 281.

^{*} *Medâris-i İlmiye* ismi, Dârü’l-Hilâfe medreseleri dışında kalan medreseler için kullanılmaktadır. Söz konusu Nizamnamenin maddeleri için bkz. Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, s. 325-327.

⁶ Bkz. Zengin, Zeki Salih, “Kurtuluş Savaşı Döneminde Medrese Öğretim Programları ve Ders İçeriklerinin Düzenlenmesi Çalışmaları”, *AÜİFD XLIV*, Ankara 2003, Sayı: 1, s. 225.

Hazırlanış gerekçesinde ise Anadolu'nun birçok yerinde namaz kıldırarak, cenazeleri kaldıracak ve halkın din hakkındaki sorularına ve sorunlarına cevap verebilecek din görevlisinin bulunmadığı belirtilmiş, söz konusu alandaki ihtiyacın karşılanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu ihtiyacın karşılanacağı yerin de medreseler olduğu, seferberlik sebebiyle yeterince öğrencinin bulunamaması, Dârü'l-Hilâfe Medreselerinin de memlekette yaygın olmayışı da bu gerekçede belirtilen konular arasındadır.¹

1921 yılında hazırlanan bu Nizamname ile medreselerin 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla kapatılmasına kadar olan dönemde ne derece ve nasıl uygulandığı konusu önem arz etmektedir.² Zira medreseler konusunda yapılan bu son çalışmanın uygulanmasından elde edilen başarı konusunda ortaya çıkacak sonuçlar, medreselerin kapatılış gerekçeleri hakkında bizlere ışık tutacaktır.

Son dönemde yapılan ıslah çalışmaları ile medreseleri yapılandırılarak modern eğitim kurumlarının paralelinde bir örgün eğitim kurumu yapma çabaları her ne kadar başarı sağlamış olsa da yapılan bu çalışmalar Milli mücadele ve seferberlik yıllarına denk geldiği için fazla başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir.³ Bu konuda elde edilen bilgilere göre yeni medreselerin açılmasında ve programların uygulamasında gerekli öğretim elemanlarının temini, malî kaynak ve öğrenci mevcudunun azlığı gibi problemler bu başarısızlığın temel nedenleri arasındadır. Öyle ki açılan medreselerin tamamında birkaç sınıfla öğretime başlanmıştır.⁴

Bu Nizamname Cumhuriyetin ilanından sonraki 4 ay içerisinde uygulanmış, 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden sonra medreseler kapatılmıştır.

¹ Bkz. Zengin, "Kurtuluş Savaşı Döneminde Medrese Öğretim Programları ve Ders İçeriklerinin Düzenlenmesi Çalışmaları", s. 217.

² Uygulama aşamaları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Zengin, "Kurtuluş Savaşı Döneminde ve Cumhuriyet'in Başlarında Türkiye'de Medreseler ve Din Eğitimi", s. 294-306.

³ Bkz. Koç, Ahmet, "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2000, Sayı: 7, s. 278.

⁴ Bkz. Zengin, "Kurtuluş Savaşı Döneminde ve Cumhuriyet'in Başlarında Türkiye'de Medreseler ve Din Eğitimi", s. 307.

1.2. Cumhuriyet Dönemi

1.2.1. 1923-1933 Yılları

1.2.1.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Uygulanışı

Kelime olarak Tevhid-i Tedrisat, “öğretim birliği” demektir. Kanunun ismindeki “Tevhid”i, bütün okulların tek elden yönetilmesi ve denetlenmesi şeklinde değerlendirilmiştir.

1961 Anayasası’nın 153. maddesi, sekiz devrim kanununun, bu Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerin Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamayacağı ve yorumlanamayacağı hükmünü koymuştur. İşte bu sekiz kanundan birincisi 3 Mart 1340/1924 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu’dur.¹ 1961 Anayasası’nın 153. ve 1982 Anayasası’nın 171. maddesine göre Tevhid-i Tedrisat Kanunu dokunulmaz, değiştirilmez kanunlar olarak ilan edilmiştir.² Tamamı yedi maddeden oluşan kanunun metni şudur:

Madde 1: Türkiye dahilindeki bütün müessesât-ı ilmiye ve tadrîsiye Maârif Vekâleti’ne merbuttur.

Madde 2: Şer’iye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maârif Vekâleti’ne devir ve raptedilmiştir.

Madde 3: Şer’iye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekâtıp ve medârise tahsis olunan mebâlîğ Maârif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4: Maârif Vekâleti, yüksek diniyât mütehasısları yetiştirmek üzere Dârülfünûnda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imâmet, hitabet gibi hidemât-ı dîniyyenin ifâsı vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşâd edilecektir.*

¹ Cebeci, “İmam-Hatip Liselerinden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri”, s. 58; Gürtaş, Ahmet, *Atatürk ve Din Eğitimi*, DİB Yayınları, Ankara 1999, s. 72.

² Gül, *Cumhuriyet Dönemi Orta Öğretimde Din Eğitimi*, s. 18; Aydın, Muhammed Şevki, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (1923-1998)*, İBAV Yayınları, Kayseri 2000, s. 29.

* Bu madde, din eğitime ve bununla birlikte İmam-Hatip Okullarına da yasal bir dayanak oluşturmaktadır. Bkz. Karlık, Halil, “Eğitim Sistemimiz ve İmam-Hatip Liseleri”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Eylül-Ekim 1991, s. 11; Hayıt, Halil, “İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Kasım-Aralık 1991, s. 7; Yavuz, Hulusi, “Yabancı Gözü İle İmam-Hatip Liseleri”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslâm Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 135. Bunun yanında İmam-Hatip Okullarının diğer hukukî dayanakları şunlardır: 1- Anayasalar (1961 Anayasasının 19. Maddesi, 1982 Anayasasının 24. Maddesi) Bkz. Türk, Ercan, *Türk Eğitim Sistemi*, Nobel Yayınevi, Ankara 1999, s. 18; 2- Milli Eğitim Temel Kanunu (42. Maddesi) 3- Birleşmiş Milletler Antlaşması ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (26. Madde, 1. Fıkra) 4- Paris Yasası. Bkz. Öcal, *İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 55-57.

Madde 5: Bu kanunun neşri tarihinden itibaren, terbiye ve tedrisât-ı umumiyye ile müştâgil olup şimdiye kadar Müdafaa-i Milliyye'ye merbut olan askerî rüşdî ve idâdîlerle Sıhhiye Vekâleti'ne raptolunmuştur. Mezkur rüşdî ve idâdilerde bulunan heyet-i talimiyyelerin cihet-i irtibatları, âtiyen ait olduğu vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nispetlerini muhafaza edeceklerdir.

Madde 6: İşbu kanun tarih-i neşrinden muteberdir.

Madde 7: İşbu kanunun icrâ-yı ahkâmına İcrâ Vekilleri Heyeti memurdur.

Saruhan Mebusu Vâsıf Bey ve altmış mebus arkadaşı, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu 2 Mart 1924 tarihinde şu gerekçe ile teklif etmişlerdir:

“Bir devletin irfan ve maârif-i umumiyye siyasetinde, milletin fikir ve his itibariyle vahdetini temin etmek için Tevhid-i tedrisat en doğru, en Milli, en asrî ve her yerde fevâid ve muhassenâtı görülmüş bir umdedir. 1255 Gülhane Hatt-ı Hümayûnu'ndan sonra açılan Tanzimat-ı Hayriyye devrinde, Saltanat-ı Münderise-i Osmâniye, Tevhid-i tedrisata başlamak istemiş ise de buna muvaffak olamamış ve bilakis bu hususta bir ikilik bile vücuda gelmiştir. Bu ikilik, vahdet-i terbiye ve tedris nokta-i nazarından birçok muzır neticeler tevlid etti. Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir. İki türlü terbiye, bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise vahdet-i his ve fikir ve tesânüt gayelerini külliyyen muhildir.

*Teklif-i kanunîmizin kabulü takdirinde Türkiye Cumhuriyeti dâhilindeki bilumum irfan müessesâtının merci-i yegânesi Maârif Vekâleti müspet ve müttehit bir maârif siyaseti tatbik edecektir...”*¹

Bu karar üzerine, Tevhid-i Tedrisât Kanunu ertesi gün, yani 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilmiştir.² Aslında öğretimin birleştirilmesi kararı hazırlıkları, kanunun TBMM'ye sunulmasından daha önceye rastlamaktadır. Nitekim Atatürk'ün 1 Mart 1923 tarihinde mecliste yaptığı bir konuşmada “Evlâd-ı memleketin müstereken ve mütesâviyen iktisâba mecbur oldukları ulûm ve fûnûn vardır. Âli meslek ve ihtisas

¹ Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 25, 26; Ergin, Osman, Türk Maârif Tarihi V, I-V, İstanbul 1977, s. 1740-1741; Gürtaş, Atatürk ve Din Eğitimi, s. 74.

² Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 26; Kaya, Yahya Kemal, İnsan Yetiştirme Düzenimiz (Politika-Eğitim-Kalkınma), Nüve Matbaası, Ankara 1977, s. 83; Baltacı, Cahid, “Türk Eğitim Sisteminin Tarihî Gelişimi”, Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 16; Buyrukçu, Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü, s. 79; Gül, Ahmet, Cumhuriyet Dönemi (1923-1997) Orta Öğretimde Din Eğitimi, Türkiye Din Eğitimi Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 17; Ayhan, Halis, Türkiye'de Din Eğitimi, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 27; Türk, Türk Eğitim Sistemi, s. 72.

erbabının tefrik olunabileceği derecât-ı tahsile kadar terbiye ve tedriste vahdet, hey'et-i içtimâiyemizin terakkî ve teâlisi nokta-i nazarından çok mühimdir. Bu sebeple Şer'îye Vekaleti ile Maarif Vekaleti'nin bu hususta tevhid-i fikir ve mesâi eylemesi temenniye şayandır" sözleri bu konudaki kararlılığı ortaya koymaktadır.¹

Gerek Atatürk'ün Tevhid-i Tedrisât'ın lüzum ve öneminden bahseden konuşmalarından², gerek teklif sahiplerinin gerekçelerinden anlaşılacağı üzere, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun hedefi, yeni nesillere, ilkokul, ortaokul ve lise seviyesinde müşterek kültür vermek; bunları duygu ve düşünce birliği içinde yetiştirmek; bunu sağlamak için de bütün okulları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlamaktır.³□

İkinci Millet Meclisi'nin seçimi dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'nın neşrettiği dokuz umdeli beyannamenin beşinci umdesinin sekizinci maddesinde "tedrisatın tevhidi" kaydedilmişti. Eski Maarif Vekillerinden Hasan Ali Yücel'in ifadesine göre; "Cumhuriyet maarifinin inkılâp safhası bu prensibin ilanı ile başlar."⁴

Kanun, kabul edilmesinden hemen sonra uygulamaya başlanmıştır. Kanunda medreselerin kapatılması ile ilgili bir hükmün bulunmamasına rağmen bazı medreseler kapatılmış, bir kısmı da imam ve hatip yetiştirecek mekteplere dönüştürülmüştür. İmam-Hatip Mekteplerine dönüştürülecek olan medreselerle ilgili olarak Maarif Vekaleti tarafından hazırlanan genelge yollanmıştır.⁵ Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulama biçiminin tartışmalara ve tepkilere neden olduğu, mecliste yapılan görüşmelerden ve o günkü basına yansıyan haberlerden anlaşılmaktadır.⁶

1.2.1.2. İmam-Hatip Mekteplerinin Kuruluşu

Medreselerin tarihe karıştığı 1924 yılında İmam ve Hatip Mektepleri doğdu. Kapatılan medreselerden gelecek talebelerin intibakının nasıl yapılacağı Maarif Vekaleti tarafından gönderilen ve Ödemiş Müftülüğü'ne intikal eden belgede açıklanmış olup bu

¹ Bkz. Zengin, Zeki Salih, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", *Dinî Araştırmalar V*, Mayıs-Ağustos 2002, Sayı: 13, s. 82-83.

² Daha geniş bilgi için bkz. Gürtaş, *Atatürk ve Din Eğitimi*, s. 75.

³ Demir, Fahri, "Din Hizmetleri, Din Eğitimi ve İrşad Metodu", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, DİB Yayınları, Ankara 1991, s. 445; Duman, Tayyip, *Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme (Tarihî Gelişimi)*, MEB Yayınları, İstanbul 1991, s. 27; Gürtaş, *Atatürk ve Din Eğitimi*, s. 76.

⁴ Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 20.

⁵ Genelge hakkında daha geniş bilgi için bkz. Zengin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", *Dinî Araştırmalar V*, s. 85-86.

⁶ Bkz. Zengin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", *Dinî Araştırmalar V*, s. 88-90.

belgeye göre medreseden gelen talebelerin İmam-Hatip mekteplerinde geldikleri durum şöyle olacaktır:¹

Tablo 4: Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Medreselerde Öğrenim Görenlerin Yeni Kurulan İmam-Hatip Mekteplerindeki Denklikleri

Medrese	İmam-Hatip Mektebi
Hazırlık 2. sınıfında öğrenim görenler	1. Sınıfa
İbtidâ-yı Hâriç 1. Sınıfı bitirenler	2. Sınıfa
İbtidâ-yı Hâriç 2. Sınıfı bitirenler	3. Sınıfa
İbtidâ-yı Hâriç 3. Sınıfı bitirenler	4. Sınıfa

“İbtidâ-yı Dâhil’in 1. sınıfını bitirenlerle bu kısmın 2. ve 3. sınıf talebeleri de mektepten mezun sayılıp kendilerine maarif müdürlükleri tarafından daha sonra şehâdetname ile değiştirilecek belgeler verilerek imam ve hatip kadrolarına atanmak üzere isimleri Diyanet İşleri Reisliği’ne bildirilecektir.”²

Dört sınıflı olan bu İmam-Hatip Mektepleri’nin o günkü sayısı 29 idi. 1924–1925 öğretim yılında Edirne, Ödemiş, Hopa, Şavşat, Niğde İmam-Hatip Mektepleri kapanmış; Artvin ve İzmir’de birer İmam-Hatip Mektebi açılmak suretiyle bunların sayısı 26’ya inmiştir.³

1925-1926 öğretim yılında ise Erzurum, Eskişehir, Şanlıurfa, Amasya, Gaziantep, Kahramanmaraş, Artvin, İzmir İmam-Hatip Mektepleri kapanarak Of, Akşehir İmam-Hatip Mektepleri açılmakla bu okulların sayısı 20’ye inmiştir.

1926-1927 yılında Kütahya, İstanbul İmam ve Hatip Mektepleri’nden başkaları kaldırılmış ve iki tane kalmıştır.⁴ 1927 öğretim yılından 1930 öğretim yılına kadar yalnız İstanbul ve Kütahya İmam ve Hatip Mektepleri faaliyette bulunmuştur. 1929–1930 ders yılında bunlar da lağvedilerek bu mektepler tamamen tarihe intikal etmişlerdir.⁵

¹ Bkz. Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ...”, s. 90.

² Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı...”, s. 90-91.

³ Hayıt, “İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü”, s. 8; Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, s. 79.

⁴ Gül, *Cumhuriyet Dönemi Orta Öğretimde Din Eğitimi*, s. 118; Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, s. 38.

⁵ Dinçer, *1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 32, 33; www.ogretmenlersitesi.com, 2006.

Milli Eğitim Bakanlığı, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesini infaz edecek yüksek diyanet mütehassısları yetiştirmek üzere, Dârülfünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ettiği gibi cami ve mescidlerde dinî hizmetlerin ifası ile mükellef elemanlar yetiştirmek için de ayrıca İmam ve Hatip Mektepleri açtı. Daha doğrusu evvelce Şer'îye Vekâleti tarafından idare edilmekte bulunan Sahn ve Süleymaniye Medresesi namındaki yüksek ihtisas medreselerinin bir kısım talebelerini İlahiyat Fakültesine alarak ve bir kısım vilayet merkezlerinde bulunan orta ve lise derecelerindeki medreselerinin unvanını, İmam ve Hatip Mekteplerine çevirerek idare etmeye başladı. Şer'îye Vekâleti'nin ilga edilmiş olmasına rağmen dinî tedrisat, inkıtaa uğramadan bu suretle devam edecekti. Fakat aradan uzun zaman geçmeden, evvela köylere ve ilçelere imam ve hatip yetiştirmek üzere Birinci Büyük Millet Meclisi'nce açılarak sayısı 465'i bulan "Medâris-i İlmiye", 430 sayılı Tevhid-i Tedrisât Kanunu'nun yayımlanmasından bir hafta sonra o zaman Maarif Vekili bulunan Vasıf Bey'in bir emri ile kapatıldığı gibi bir müddet sonra da asrî tedrisat yapmakta olup, 430 sayılı kanundan sonra adları İmam ve Hatip Mektebi'ne çevrilmiş bulunan 38 din müessesesi de yine vekâletin emri ile birer birer kapatılmış ve bu suretle Tevhid-i Tedrisat Kanunu tatbikatta dinî derslerin ve dinî mekteplerin ilgâsı ile neticelenmiştir. Gerek bu müesseseler, gerekse başlangıçta 400 olan, olgun talebesi bulunan ihtisas medreseleri de kapatılmıştır.¹

Başlangıçta sayısı 29 olan İmam-Hatip Okulları 1930'da 2'ye inmiş, bir süre sonra bunlar da kapanarak eğitim sistemimiz içerisinde bir süre din eğitimi yer almamıştır.² Aynı şekilde İlahiyat Fakültesi de İmam-Hatip Okulları gibi aynı dönemler içinde kapalı kalmıştır.

1.2.2. Boşluk Yılları ve Neticeleri (1931-1951)

İmam-Hatip Okulları kurulduktan bir müddet sonra 1929-1930'larda talep olmaması nedeniyle, ortaokula dönüştürülerek öğretime son verilmiştir. Bunun sonucunda da 1950'lere kadar kapalı kalmıştır.³

¹ Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 37, 38; Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 142; Gül, *Cumhuriyet Dönemi Orta Öğretimde Din Eğitimi*, s. 118.

² Bkz. Ünsür, Ahmet, *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, Önder Yayınları, İstanbul 1995, s. 90.

³ Bkz. Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 33.

Bu dönemde İmam-Hatip Liselerinin öğrenci bulunamaması nedeniyle ortaokula dönüştürülmesini; parasız yatılı sistemin geliştirilmemiş olması, öğrencilere yatacak ve yiyecek olanakları sağlayan İmam-Hatip Okul Koruma Derneklerinin bulunmaması, bu okullara ortaokul haklarının tanınmış olmasına rağmen, meslekleri ile ilgili daha yüksek öğrenimin sağlanmamış olması, mezunların iş sahası bulamaması¹ gibi sebepler etkili olmuştur.² Bunun yanında, “savaşta çıkmış ve yeniden teşekkül etmiş bir devletin hızlı bir kalkınma hamlesine girmesiyle gençlere daha geniş imkanlar sağlayacak yeni iş sahalarının ortaya çıkması, devletin teknik ve genel öğretim kurumlarını yurt sathına yaymakta gösterdiği gayret ve bu okullarda öğrenim göreceklere sağladığı kolaylıklar ile manevi alanda girilen modernleşme çabaları da dinî eğitim veren okullara ilginin azalmasında etkili olmuştur.”³

İmam-Hatip Okullarının ilgi görmemesi ve kapanmış olması konusunda 1949 yılında mecliste bir konuşma yapan dönemin Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu “meslekî okullar mesleğe rağbet ölçüsünde rağbet görürler, demek ki rağbet görmemişler”⁴ sözü gerçekten manidardır ki, şu anda da aynı durum eğitim sistemimizin bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dönemler (1931-1951) arasında herhangi bir eğitim-öğretim kurumunda din eğitimi ve öğretimi verilmemiştir.⁵ Bu yüzden bir süre eski medrese mezunları tarafından yürütülen müftülük, vaizlik ve imamlik gibi din görevleri yavaş yavaş yeterli eğitim görmemiş kimselerin eline geçmiştir. Böylece nüfusumuzun % 98’ini oluşturan Müslüman halk, dinî konularda hiçbir örgün eğitimden geçmemiş din adamlarının rehberliğine terk edilmiştir. Kitlelerin davranışları üzerinde önemli etkileri olan din adamlarının her türlü eğitimden yoksun bırakılmaları, özellikle kırsal bölgelerde sosyal ve ekonomik kalkınma yönünden son derece hatalı olmuştur.⁶ Bu zaman süresi içindeki durumu ve hâlet-i rûhiyeyi ise dönemin önde gelen isimlerinden Ahmet Hamdi Akseki, vefatından kısa bir müddet önce kaleme aldığı 18.12.1950 tarihli “Din Tedrisatı ve Dinî

¹ Bkz. Parmaksızoğlu, İsmet, *Türkiye’de Din Eğitimi*, Ankara 1966, s. 25.

² Bkz. Bakıoğlu Bayraktar, Ayşen, *İmam-Hatip Liselerinde Plan-Program-İstihdam*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1985, s. 36.

³ Parmaksızoğlu, *Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 25.

⁴ Bkz. Gökaçtı, Mehmet Ali, *Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 144.

⁵ Cebeci, “İmam-Hatip Liselerinden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri”, s. 58

⁶ Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, s. 210.

Müesseseler Hakkında”ki raporunda dile getirmektedir. Raporun bu konu ile ilgili kısımları ise aynen şöyledir.¹

“... Aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen Milli Eğitim Bakanlığı 430 numaralı kanunla taahhüt eylediği vazifeyi yapmamış, yapamamış ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nı yakînen ilgilendiren dinî vazifelerde istihdam edecek hiçbir eleman vermemiş olması ve Başkanlığın da bugüne kadar din adamları yetiştirecek meslekî bir müesseseye sahip bulunmaması yüzünden bugün memleketin birçok yerlerinde hakiki ve münevver bir din adamı bulmak şöyle dursun, camilerde mihraba geçerek halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak bir imam ve hatip bile bulunamamaktadır. Hatta bazı köylerimizde, ölenlerin teçhiz ve tekfini ile ebedî istirahatlarına tevdi gibi en basit dinî bir vazifeyi ifa edecek kimseler dahi bulunamamakta ve cenazelerin kaldırılmadan günlerce ortada kalmakta olduğu senelerden beri bilinmekte ve görülmektedir.

Her gün biraz daha artmakta olan bu boşluğun 5–10 yıl içinde büsbütün genişleyip derinleşeceği şüphe götürmez bir hakikattir. Bu cihet senelerden beri icap eden yüksek makamlara arz edilegelmiştir.

Bir taraftan halkın sık sık müracaatları, diğer taraftan İslâmî ilimlere usul ve fûrû ile vâkıf olmayan ve zamanın icaplarını, halkın ihtiyaçlarını idrak etmeyen kimseleri din mürşidi sıfatıyla vaiz ve müftü tayin edip de halk arasına salıvermekteki Milli ve mânevî mesuliyeti düşünerek adeta hayal inkisarına uğruyor, bun alıyor, vicdan azabı duyuyoruz.

Camide halkı irşad edecek hakiki bir vâiz, bir din mürşidi ve hatip ancak din ve dünya ilimleri okutularak ve insanı ifrat ve tefrite düşürmek istidadında olan bu iki nevi ilmin yekdiğerini murakabe yolları öğretilerek yetiştirilebilir. Bu şekilde yetişen bir adamın, bir köy imamının bulunduğu yerde her bakımdan en münevver bir mürşid olabileceğinden şüphe etmemek lâzımdır. Nasıl ki vaktiyle iyi yetiştirilmiş olan din adamlarımızdan, adetleri pek az olmasına rağmen bugün memleketin pek çok faydalanmakta olduğunu görüyor ve seviyoruz.

Diğer cihetten bugün, birtakım bâtil akide ve yalancı tarikatların sinsi sinsi fakat sistemli surette memleketin hemen her köşesinde yayılmakta ve

¹ Dinçer, 1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 44-48.

üremekte olduğu da bir vakiadır. Gittikçe çoğalan ve din namına uydurdukları birtakım hurafelerle köylü ve şehirliyi istismar eden, saf halkımızın arasına tefrikalar sokan, karyı kocasından ayıran bu muzır unsurların tesirlerini önleyebilmek için de her şeyden evvel esaslı din terbiyesi ve bilgisi almış, müspet ilimlerle de mücehhez kuvvetli din adamlarına, münevver vaizlere ihtiyacımız vardır.

Memleketin hakiki din adamları azaldıkça, bu yoldaki tarikatların – kanunen yasak olmasına rağmen- yayılması ve gittikçe sahasını pek ziyade genişletmesi de bu ihtiyacı bir kat daha belirtmektedir.

Sonra kökleri dışarıda olan dinî, içtimâî, siyasî birtakım yabancı akide ve mezheplere mensup kimselerin muhtelif şekiller ve vasıtalarla yaptıkları propagandalar ve yayınladıkları eserler de halk üzerinde çok kötü tesirler yapmaktadır. Bunları en çok önleyecek, bu fikirlerin yayılmasına mani olacak yegâne kuvvet din ve kudretli din adamlarının telkini olduğu da müşahede ve tecrübelerle sabittir.

Binâenaleyh bu durum karşısında vazifesi din işlerini tedvir etmekten ibaret olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın imam, hatip, vaiz, müftü ve yüksek din adamları yetiştirmek üzere muhtelif derecelerde meslek müesseseleri ve kurslar açmağa yetkili kılınması, sadece dinî değil, aynı zamanda Milli bir zaruret halini de almıştır.”¹

Ahmet Hamdi Akseki bu raporunda ayrıca memleketin muhtelif yerlerinden yazı geldiğini söylüyor ve bunları çeşitli başlıklar altında topladıktan sonra sonuç olarak şunları belirtiyor.²

“Bu izahlarımız gösteriyor ki buhranın sebebi, maneviyata vurulan darbedir. Şu halde buhranın tek çaresi de mâneviyata layık olduğu ehemmiyeti vermektir. Hayatta maddiyat ile mâneviyâtın yan yana yürümesi gayet tabîi ve zarûrîdir. Bunlardan birine lâîk olduğu kıymeti vermemek ferdî ve içtimâî hayatta bir aksaklık ve hatta müthiş bir çöküntü hususa getirmekten hâlî kalmayacağı muhakkaktır.”

¹ Akseki, Ahmet Hamdi, “Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor”, Yayına Hazırlayan: Mehmet Bulut, *İslamiyat IV*, Ankara 2001, Sayı: 1, s. 136-137.

² Daha geniş bilgi için bkz.. Akseki, “Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor”, *İslamiyat IV*, s. 131-144.

Gerek boşluk yılları olsun gerekse din eğitiminin okullarda verildiği yıllar olsun İmam-Hatip Okullarının mevcudiyetinin tartışma konusu olduğu konulardan birisi de Laiklik ilkesi bağlamında İmam-Hatip Okullarının veya din eğitiminin bu ilkeye ters düşüp düşmediği konusudur ki, günümüze kadar da bu konu tartışıla gelmiştir.

Laikliğin tanımının Anayasada net olarak yapılmaması, farklı laiklik anlayışlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.¹ “Din ve Laiklik zıt kutuptadır; birinin olduğu yerde diğerrinin olmaması gerekir ve de bireysel olarak yaşanmalıdır” diyenler olduğu gibi, “Laikliğin en temel fonksiyonu, inanç özgürlüğünü sağlamaktır” görüşü de savunulmuştur.² Bundan dolayıdır ki, günümüzde Laikliğin herkes tarafından benimsenen bir tanımının belirlenememesi önemli bir problemdir.

Laik sistem içerisinde din eğitime yer verilmesini isteyenler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Türkiye’nin de 1954 yılında imzaladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokolü’nün 2. maddesi* gereğince bu görüşü savundurlarken, dinin siyasi bir araç olmaktan kurtarılmasının din ve vicdan hürriyetinin gerçekleşmesiyle mümkün olacağını belirtmektedirler.³

Okullarda din eğitiminin verilmesine, dolayısıyla İmam-Hatip Okullarının açık olmasına karşı çıkanların en çok ileri sürdükleri görüşlerden birisi din eğitiminin Tevhid-i Tedrisat Kanunu’na aykırı olduğu iddiasıdır. Yalnız düşünmeyi emreden derslerin yanında, inanmayı emreden derslerin bir arada bulunması öğrencilerde ikilem yaşatacağı düşüncesini taşıyanlar bu iddiada bulunmaktadır.⁴ Yani dogma şeklindeki prensiplerin öğretilmesinin laikliğin temel ilkesi olan bilimselliğe aykırı olduğu ve bu nedenle ahlakın temelinin de dine dayandırılmaması gerekmektedir.⁵

¹ Bkz. Altındal, Aytunç, *Laiklik*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1994, s. 66.

² Bkz. Gürtaş, Ahmet, “Din Öğretimi ve Laiklik”, Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı (İzmir 4-6 Aralık 1998), Yayına Haz. Fahri Unan-Yücel Hacaloğlu, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 1999, s. 527.

* Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokolü’nün 2. maddesi ana-babanın çocuklarının resmî eğitiminin kendi dinî ve felsefî inançlarına göre olmasını isteyebileceklerini belirtir. Bkz. Bolay, Süleyman Hayri-Türküne, Mümtazer, *Din Eğitimi Raporu*, TDV Yayınları, Ankara 1995, s. 101.

³ Bkz. Türküne, Mümtazer, *Türk Modernleşmesi*, Lotus Yayınevi, Ankara 2003, s. 312.

⁴ Bkz. Gazalcı, Mustafa, *Aydınlık İçin Laik Eğitim*, Özkan Matbaası, Ankara 1998, s. 226.

⁵ Bkz. Yürük, Tuğrul, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Laiklik Çerçevesinde Din Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2005, s. 77.

1.2.2.1. İmam-Hatip Kursları

Halkın ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini verecek görevlilerin hem sayısının azalması hem de yeterli ve düzenli eğitim görmemesinden kaynaklanan yetersizlikleri, Diyanet İşleri Teşkilatı'nı da sıkıntıya sokmakta ve bu alandaki hizmeti olması gereken seviyeye getirememektedir. Bu ihtiyacın iyice belirgin hale gelmesi, yetkilileri çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Ülkemizde çok partili siyasi hayata geçilen 1946 yılında girilen çok partili dönemde gazetelerde, mecliste, parti gruplarında bu konu konuşulur oldu. Nitekim Anadolu Ajansı Milli Eğitim Bakanlığı'nın "Din Eğitiminin Serbestliğine" dair bir tebliğini neşretmişti. Cumhuriyet Halk Partisi Divanı'nca onaylanan bu tebliğde, din bilgisi dersaneleri açılabilmesi, hem bu dersanelere din bilgisi öğretmeni, hem de imam ve hatiplik hizmetleri için eleman hazırlanması maksadı ile yurttaşların seminerler açabilmesi hükmü yer almıştı.¹

10 Şubat 1948 tarihinde toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu'nda, Başbakanın vâki teklifi üzerine ilkokullarda tahsil gören çocuklara din dersleri verilmesi ve ayrıca imam ve hatip gibi din adamları yetiştirmek için meslek okulları açılması konularını inceleyip, prensip kararına bağlanması için, Parti Meclis Grubu 17 kişiden müteşekkil bir komisyon seçmiş ve bu komisyonu görevlendirmiştir.² 17 Şubat 1948 tarihli Ulus Gazetesi'nde de bu konu ile ilgili bir başyazı neşredilmişti.

Kurulan bu komisyon din eğitimi bakımından çok önemli olan raporunu C.H.P. Meclis Grubu Yüksek Başkanlığı'na takdim etmiştir.³ Komisyon raporunda:

- İlkokullarda ders saatleri dışında dördüncü ve beşinci sınıflarda isteyenlere din dersleri okutulması, köy okullarının üçüncü sınıflarında da aynı şekilde hareket edilmesi⁴,

- İmamlık, hatiplik gibi din hizmetlerini yapacak elemanlar yetiştirilmesi,

- Yüksek din bilgini, müftü, vâiz yetiştirmek üzere bir İslâm İlahiyat Fakültesinin kurulması prensip olarak kabul edilmiştir.⁵

¹ Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 51; Hayt, "İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü", s. 8.

² Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 147.

³ Daha geniş bilgi için bkz. Jaschke, Gotthard, *Yeni Türkiye'de İslâmlık*, Çev. Hayrullah Örs, Bilgi Yayınevi, Ankara 1972, s. 77.

⁴ <http://www.turkischweb.com>, 2005.

⁵ Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 53, 54.

Bu okulları denetleme işi, Anayasamızın 80. maddesi, 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanunu'nun 4. maddesi gereğince Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiştir.¹

İmam-Hatip Okullarının hangi müessese tarafından kurulması ve nereye bağlı olması hususu, tartışmalara konu teşkil etmiş ve bu konu üzerinde üç teklif ileri sürülmüştür:

“Birincisi, bu kurumların devletçe yardım görecektir ve murakabe edilecek bir hayır cemiyeti tarafından kurulup hükümetin murakabesi altında onun tarafından idare olunması yolunda idi. Böyle bir hizmetin tek bir cemiyete inhisar ettirilmesinin güçlüğü ve böyle bir cemiyetin zamanla alabileceği şekiller veya aynı maksat için birçok cemiyetlerin kurulmasına teşebbüs olunması ihtimali ehemmiyetli mahzurlar olarak mütalâa edilmiş ve bu teklif çoğunluk tarafından kabul olunmamıştır.

Bahis konusu olan okulların, doğrudan doğruya Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kurulup idare edilmesi hakkındaki teklif de, Diyanet İşleri Teşkilâtının devlet kadrosunda Müslüman halkın her nevi din işlerini murakabe ve tanzim eden bir makam olması sebebiyle bu makam tarafından kurulmasının daha uygun ve pratik olacağı, halkımızı daha ziyade tatmin edeceği mülâhazasıyla kabul edilmiştir. Bu okulların masraflarının Diyanet İşleri bütçesinde yer alması ve her nevi hususî tahsil durumlarıyla devletin diğer teşkilatı tarafından açılan okullar üzerinde murakabe ve teftiş hakkı kanunlarımızla müeyyet bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu okullarla her bakımdan ilgilenip onları devamlı teftiş ve murakabe altında bulundurması tabî ve zarûrî görülmüştür.”²

15 Ocak 1949'da ilk olarak 10 aylık olmak üzere ilk İmam-Hatip kursları Ankara'da Yusuf Ziya Yörükân ve Hasan Hüsnü Erdem'in, İstanbul'da da Celal Hoca ve Kilisli Rifat Bilge'nin yönetim ve öğretimi altında açıldı.³ Öteki şehirlerde de çok geçmeden 8 kurs açıldı. 1949 yılı sonuna doğru 50 kadar diploma verilebildi. Yeni

¹ Bkz. Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 54.

² Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 55, 56.

³ Baltacı, “Türk Eğitim Sisteminin Tarihî Gelişimi”, s. 16; Gül, Cumhuriyet Dönemi Orta Öğretimde Din Eğitimi, s. 118; Öztuna, Yılmaz, Büyük Türk Tarihi X, İstanbul 1978, s. 352.

kurslar iki yıla çıkarıldı ve meslek okulları mezunlarının da bu kurslara girebilmesi kabul edildi.¹

1.3. 1951-1971 Yılları

1.3.1. Yedi Yıllık İmam-Hatip Okullarının Açılması

Halk, 1950 seçimlerine hazırlanan siyasî partilerden en fazla dinî konularda icraat bekliyordu. Çünkü halk, dinî hizmetlerin geri plana itildiği kuşku bir dönem yaşıyordu. Siyasî parti milletvekili adayları hangi bölgeye gitseler halkın dinî konulardaki istekleriyle karşılaşıyorlardı. Bir vatandaşımız seçim kampanyası sırasında Kastamonu Milletvekili Muzaffer Ali Muktâ'ya şöyle seslenmiştir:

*“Bizler, Demokrat Parti’den iktidara geçer-geçmez milleti refaha kavuşturmasını beklemiyoruz. Bu, zamanla olacak iştir. Bizlerin, birden çarıklarımızı kundura, bez pantolonlarımızı ve ceketlerimizi kumaştan yapamazsınız. Bunu beklemiyoruz. Yalnız bizleri dinî ve manevî sahada hürriyete ve refaha kavuşturun, bu kâfidir.”*² Mükta bu konuşmayı Mecliste bir anısı olarak anlatmıştır.

İşte milletimizden kaynaklanan bu ve buna benzer haklı istekleri yeni iktidar partisi olan Demokrat Parti üzerinde yaptırım etkisi oluşturmuş³ ve Demokrat Parti’nin, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 4. maddesini işleterek İmam-Hatip Okullarının açılmasını isteyen düşünceleri hareketlendirmiştir.⁴ Ayrıca, İmam-Hatip Kurslarının yetersizliği anlaşıldığından 13. 10. 1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı ile ilkokula dayalı birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıllık olan ve bir bütün teşkil eden yedi yıllık İmam-Hatip Okulları tarih sahnesine çıktı.⁵ İlk defa 17. 10. 1951 tarihinde Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya, Kahramanmaraş olmak üzere yedi vilayetimizde birer İmam-Hatip Okulu açıldı.⁶

Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin o günlerde söylediği şu sözler Anadolu’daki tabloyu ortaya koymaktadır:

¹ Jaschke, *Yeni Türkiye’de İslâmlık*, s. 77.

² Gül, *Cumhuriyet Dönemi Orta Öğretimde Din Eğitimi*, s. 31.

³ Öcal, Mustafa, *İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 51.

⁴ Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 149.

⁵ Karlık, “Eğitim Sistemimiz ve İmam-Hatip Liseleri”, s. 14; Gül, *Cumhuriyet Dönemi Orta Öğretimde Din Eğitimi*, s. 118.

⁶ Dinçer, *1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 65; Hayıt, “İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü”, s. 8.

“İmam-Hatip Okullarının açılması memlekette çok büyük bir sevinç ve alaka uyandırdı. Halk dernekler kurarak gayretlerini ve varlıklarını harcayarak bu okulları geliştirdi. Binalarını halk yaptı, ihtiyaçlarını karşıladı. Böylece memlekette büyük bir manevî atmosfer meydana geldi. Öğrencilerde de ailelerde olduğu gibi büyük bir şevk, heyecan ve ideal vardı. Bu aileler, çocuklarının dindar yetişmesi için bu okulları tercih ediyordu. Her vilayetten okul açılması talepleri geliyordu.”

İmam-Hatip okulları kuruldukları tarihten 1958 tarihine kadar o zaman adı Özel Okullar Müdürlüğü olan, bugünkü Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştı. Ayrıca 1958 yılında İmam-Hatip Okullarının sayısı da 18'e yükselmişti.

İmam-Hatip Okulları 1958 yılından 1961 yılına kadar Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlanmış, bu genel müdürlük tarafından idare edilmişti. Bu yıllar arasında İmam-Hatip Okullarında bir artma görülmemektedir. Ancak, İmam-Hatip Okullarının sayılarının 19'u bulması ve bu arada 7344 sayılı Kanunla Yüksek İslam Enstitüleri'nin kurulması, Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatında, yeni bir organizasyon ihtiyaç ve zarureti doğurdu. Bu ihtiyaç ve zaruret 10. 07. 1961 tarih ve 1044 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı mucibi ile İmam-Hatip Okulları ve Yüksek İslâm Enstitüleri'nin işlerini yürütmek ve bunları idare etmek üzere Din Eğitimi Müdürlüğü kuruldu.¹

İmam-Hatip Okullarının çoğalması Din Eğitimi Müdürlüğünün işlerinin süratle artmasına sebep olduğundan, artık bir müdürlük kadrosu içinde işlerin idaresinin mümkün olmayacağı anlaşıldı. 29 Nisan 1964 tarih ve 26540 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı mucibi ile Din Eğitimi Müdürlüğü, Din Eğitimi Genel Müdürlüğü haline getirilerek teşkilât genişletilmiştir.

Bundan sonra halkın da yardımlarıyla İmam-Hatip Okulları açılmaya devam etti. Bir müddet sonra İmam-Hatip Okullarının sayısı 71'i bulmuştur.²

İmam-Hatip Okullarının miktarı artarken ve teşkilât gelişirken Türkiye'de 14 Ağustos 1958 tarihinde Türkiye Eğitim Milli Komisyonu adıyla bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun 18 Temmuz 1959 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'na

¹ Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 66; Buyrukçu, Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü, s. 85.

² Bkz. Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 67.

sunduğu raporunda İmam-Hatip Okullarıyla ilgili olarak birtakım hususlar da ileri sürmektedir.¹

1.3.2. Milli Eğitim Planının Hazırlığı ile Görevli Komisyon Raporunda İmam-Hatip Okulları

1960 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “Milli Eğitim Planının Hazırlığı ile Görevli” bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon 5-24 Eylül 1960 tarihlerinde Ankara’da, Milli Eğitim Bakanlığı’nda ve 5-11 Ekim 1960 tarihlerinde İstanbul’da, Teknik Üniversitede toplanmıştır. Bu çalışmalar neticesinde meydana gelen Milli Eğitim Planının hazırlığı ile görevli Komisyon Raporu 7 Kasım 1960 tarihinde komisyon üyeleri tarafından imza edilmiştir. Bu raporda:

“Komisyonumuz, ayrıca öğretimin birleştirilmesi ile ilgili 1340 (1924) tarihli kanunun ileri sürdüğü *“Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darülfünûn’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemât-ı dîniyyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetiştirilmesi için ayrı mektepler güşat edecektir”* hükümlerini ve Eğitim Milli Komisyonu Raporunda bu hükümlerin ruhuna bağlı kalınması hususunda yapılmış olan tavsiyeleri de dikkate alarak aşağıdaki kararlara varmıştır:

“İmam-Hatip Okullarının tasfiyesi, Komisyonumuzca çoğunlukla reddedilmiş, ıslah edilmeleri lüzumu ise gene çoğunlukla kabul edilmiştir. Yapılacak ıslahatın da şu esaslara göre olması oy birliği ile kabul edilmiştir:

- a) Öğrenci mevcudu az ve gelişme imkânı görülmeyenler hariç diğerleri takviye edilerek devam ettirilmelidir,*
- b) Bu okullar ortaokula dayalı olmalıdır,*
- c) Müfredat programları ıslah edilmeli, genel bilgi ve din bilgisi verildikten başka öğrencilerin hayatta müstahsil olmalarını sağlayacak bir meslek sahibi olma şartları sağlanmalıdır,*
- d) Devrimlerimiz ile tatbikattan kaldırılmış olan fıkıh gibi konulara ders programlarında yer verilmelidir,*

¹ Daha geniş bilgi için bkz. Dinçer, 1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 68-71.

e) *Bütün öğretmenler seçkin üniversite mezunları arasından atanmalıdır.” denmektedir.*¹

Cumhuriyet’in kuruluşundan 1961 yılına kadar olan sürede İmam-Hatip Okullarının okul ve öğrenci sayıları Tablo 5’te gösterilmektedir.

Tablo 5: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1923–1961)

Yıllar	Orta Kısım		Lise Kısmı		Toplam Öğrenci
	Okul	Öğrenci	Okul	Öğrenci	
1923–1924	29	1822	--	--	1822
1925–1926	20	1009	--	--	1009
1929–1930	--	--	--	--	--
1951–1952	7	876	--	--	876
1955–1956	16	2181	7	254	2335
1960–1961	19	3374	17	1171	4554

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], Örgün Eğitim İstatistikleri, 1961.

1.3.3. Yedinci Milli Eğitim Şûrası’nda İmam-Hatip Okulları

Yedinci Milli Eğitim Şûrası’nda bütün meslek okullarıyla birlikte İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin ortaokul haline getirilmeleri teklif ve kararına rağmen² Şûraya İmam-Hatip Okullarıyla ilgili olarak gelen teklif şöyleydi:

“İmam-Hatip Okulları ilkokula dayalı bir meslek okuludur. İmam-Hatip Okullarının müfredatına dâhil temel derslerle birlikte, mesleğe hazırlayıcı mahiyetteki dersleri de ihtiva eden bir program uygulanır ve birinci devre sonunda ortaokul diploması verilir.”

Bu teklif Şûra Genel Kurulunda kabul edilmemiş, meslek okullarının birinci devrelerinde ortaokul programı uygulanması prensibine paralel olarak, İmam-Hatip Okulları için “Ortaokula dayalı bir meslek okuludur” şeklinde karar alınmıştır.³

Milli Eğitim Bakanlığı 16 Temmuz 1962 tarih ve 1212 sayılı Tebliğler Dergisi’nde neşrettiği tamiminde: “İmam-Hatip Okulları koordinasyon grubunca ilkokula dayalı bir meslek okulu olarak tarif edildiği halde Milli Eğitim Şûrası’nca İmam-Hatip Okullarının ortaokula dayalı olması teklifi kabul edilmiştir.” kararını vermekle, VII. Milli Eğitim Şûrası’nın bu kararını tasdik etmiş oluyordu. Ancak Nihat Sami Banarlı’nın Şûra Başkanlığına sunduğu 38 numaralı önerge, özel bir ihtisas

¹ Dinçer, 1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 74; Ayhan, Türkiye’de Din Eğitimi, s. 173.

² Ayhan, Türkiye’de Din Eğitimi, s. 175.

³ Dinçer, 1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 74-76.

komisyonunun, Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu'nun çağrısı üzerine kurulmasına sebep olmuş, bu özel ihtisas komisyonu da, İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin tek tip ortaokul haline getirilmesini uygun bulmamış ve birinci devrelerin meslekî hüviyetini muhafaza etmesine karar vermiştir.¹

1.3.4. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında İmam-Hatip Okulları

Bu özel ihtisas komisyonu kararı daha sonra kendini İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda göstermiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972): “*Köy Ebe Okulları ile İmam-Hatip Okullarının ilk devreleri dışında ortaokul seviyesindeki bütün meslekî okullar genel ortaokul durumuna getirilecek*” demek suretiyle VII. Milli Eğitim Şûrası'nın İmam-Hatip Okulları hakkındaki kararını ve bu kararı tasdik eden Milli Eğitim Bakanlığı'nın görüşünü kabul etmemiştir.²

1.3.5. Sekizinci Milli Eğitim Şûrası ve İmam-Hatip Okulları

Orhan Oğuz'un Milli Eğitim Bakanlığı sırasında orta öğretimde reform yapılması haberi gazetelerde neşredilmeye başlandı. Milli Eğitim Bakanı bu konuda konuşmalar yapmak üzere Türkiye'yi dolaştı ve bölge bölge Milli Eğitim idarecileriyle toplantılar yaptı. 16 Temmuz 1970 tarih ve 228 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile 28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihlerinde Sekizinci Milli Eğitim Şûrası'nın toplanması karar altına alınmıştı. Bunun için “Orta Öğretim Sistemimizin Kuruluşu ile Yüksek Öğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi Konusunda Sekizinci Milli Eğitim Şûrası'na Sunulan Esaslar”³ içinde toplayan ve sınırlı dağıtım için 15 Temmuz 1970 tarihinde basılan kitap şûraya gelecek olan üyelere dağıtılmıştı. Bu esaslarda İmam-Hatip Okulları ile alâkalı olarak diğer meslek okullarının aksine bu okulun öğrenci sayısının artmasından bahsedilmektedir.⁴ 1973-1974 öğrenim yılında, İmam-Hatip Okullarının toplam meslek okulu öğrencileri arasındaki payı 25 yıllık maziye rağmen % 20,6 olması, 1963-1972 yılları arasında tüm meslekî ve teknik eğitimde toplam öğrenci artışı

¹ Daha geniş bilgi için bkz. Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 76.

² Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 77.

³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 187.

⁴ Bkz. Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 79; Cebeci, “İmam-Hatip Liselerinden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri”, s. 60.

% 127,1 iken, bu oranın İmam-Hatip Okulu öğrencisi artışı için % 611,5 olması bunu teyit eden bir istatistiktir.¹

İmam-Hatip Okullarının diğer okullarla birtakım benzerlikleri olmasına rağmen daha fazla rağbet görmesinin iki önemli faktörü vardır. Bunlar: 1. Halkın, bu eğitimi ihtiyaç olarak politikacılara duyurması, 2. Diğer okulların sınırlı kapasitesidir. Ayrıca İmam-Hatip Okulları orta, lise ve teknik okulların sağlayamadığı olanaklara sahip olup, öğrencileri parasız yatılı olarak kabul edebilmektedirler.²

Şûraya sunulan esaslar kabul edilmiş, Milli Eğitim Bakanı Orhan Oğuz tarafından 5.11.1970 tarihinde tasdik edilmek suretiyle kesinleşmiş ve yürürlüğe girmiştir.³ Böylece Yedinci Milli Eğitim Şûrası'nda İmam-Hatip Okullarının birinci devresinin ortaokula dönüştürülmesi ile ilgili olarak alınan karar, Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu'nun kurduğu özel komisyonun verdiği karara ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hükümlerine rağmen, yerine getirilmiş oldu.⁴

1.3.6. Yedi Yıllık İmam-Hatip Okullarının Kapatılması, Ortaokula Dayalı Dört

Yıllık İmam-Hatip Okullarının Açılması

12 Mart 1971 tarihli muhtıradan sonra kurulan birinci Nihat Erim Hükümeti'nin -ki adına "Reform Hükümeti" denmiştir- programında İmam-Hatip Okullarıyla ilgili şu reform tedbiri kayıt altına alınmıştı: "*İmam-Hatip Okulları orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslah edilecektir.*" Milli Eğitim Reformunu belirten kısmın içinde şöyle bir madde de zikredilmişti: "*Orta öğretimde VII. ve VIII. Eğitim Şûralarında başlatılmış çalışmalar en kısa zamanda tamamlanarak değerlendirilecek ve uygulamaya konulacaktır.*" Hükümet Programındaki bu direktife uyularak Milli Eğitim Bakanlığı'nda hemen reform çalışmalarına girişilmiştir. İlk defa istişârî ve geçici bir reform komitesi kurulmuş, bu komite eğitim reformunun hazırlanması ve uygulanması için gerekli ortak esasları tespit etmiştir. Eğitimin çeşitli alanlarında yapılacak reform çalışmalarının birbiri ile tutarlı olarak geliştirilmesi ve bunlar arasında bütünlük

¹ Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, s. 211-212.

² Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, s. 217.

³ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 190.

⁴ Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 81.

sağlanması için bütün çalışmalarda bu ortak esaslara göre hareket edilmesi prensip olarak kabul edilmiştir.¹

7 Nisan-31 Ağustos 1971 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı'nda bu çalışmalar yapılırken 4 Ağustos 1971 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'ndan İmam-Hatip Okullarının dört yıllık birinci devresine, dolayısıyla bir bütün halinde olan 7 yıllık İmam-Hatip Okullarının hayatına son veren tarihî karar çıktı.² Aynı yıl İmam-Hatip Okulları İdare Yönetmeliği'ni değiştirerek, bu okullara sadece "erkek öğrenci" alınacağını hükme bağladı. Söz konusu okullara, daha önce fiilen kız öğrenci de alınıyordu.³ 4 Ağustos 1971 tarih ve 225 sayılı tarihî karar: "8 Nisan 1971 gün ve 13803 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Hükümet Programının Milli Eğitim Reformuna ilişki bölümünde öngörülen "*İmam-Hatip Okullarının orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslah olunması*" hususunun, Hükümet Programının bu direktif çerçevesi içinde ortaokula dayalı meslek okulları olarak yeniden düzenlenmesi konusunda dairemize havale edilen Bakanlık Makamının (Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ifadeli, 22 Temmuz 1971 gün ve 314/5369 sayılı) mucipleri üzerine gereği düşünüldü."⁴

1. İmam-Hatip Okulu: 3 Mart 1924 gün ve 430 sayılı Tevîd-i Tedrisât Kanunu'nun 4. maddesi gereğince, imamlık ve hatiplik gibi din hizmetlerinin yerine getirilmesi ile görevli kimseleri yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na açılmış, laik öğretim sistemi içinde ayrı okuldur.

2. İmam-Hatip Okulu, ortaokul üzerine, gerektiği ölçüde genel kültür ve din kültürü veren, dört yıl süreli, bir meslekî eğitim ve öğretim kurumudur.⁵

3. İmam-Hatip Okulu, eğitim ve öğretim çalışmalarında, İmam-Hatip adaylarının:

- Tarihimizin gerçeklerine, özellikle devrimlerimize inanmış, Milli bünyemize zararlı akımlar karşısında uyanık,

- Kalkınmamızda ve halkımızın moralinin yüksek tutulmasında müessir;

¹ Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 89.

² Hayit, "İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü", s. 8; Baltacı, "Türk Eğitim Sisteminin Tarihî Gelişimi", s. 16; Aydın, Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı, s. 64.

³ Bkz. <http://www.bcp.org.tr>, 2005.

⁴ Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi, s. 194.

⁵ Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s. 96, 97.

- Hayat ve meslek meselelerini değerlendirmede müspet zihniyetli¹ □
- Hizmet duygusu kuvvetli, dürüst ve çalışkan,
- Dinin ve din ahkâmının gerçeklerini samimiyetle yaşayıp yerine getiren birer aydın,
- İnsanları seven, anlayan, davranışlarında her şeyden önce bir mürebbî olduğu şuuruna sahip,
- Türk Milli Eğitiminin amaçlarını benimsemiş ve bunları uygulamaya hazır, güvenilir birer meslek adamı olarak yetiştirmekle görevlidir.

4. İmam-Hatip Okulu öğrenimini başarı ile tamamlayanlara İmam-Hatip Okulu bitirme diploması verilir. Bu diplomayı elde etmiş bulunanlar, 633 sayılı kanunun 22. maddesinin (e) ve (f) bendlerinde belirtilen din hizmetlerinde görev alma hakkını kazanırlar.

5. İmam-Hatip Okulunun herhangi bir sınıfından, ikinci devre orta öğreniminin çeşitli programlarından birine geçmek isteyen öğrenciler, girmek istedikleri programın farklı derslerinin (programların birinden ötekine geçiş için ayrıca tespit edilecek esaslara göre) imtihanlara tabi tutulurlar.

6. İmam-Hatip Okulu bitirme diploması alanlardan Yüksek İslam Enstitüsü dışında yüksek öğretim kurumlarına gitmek isteyenler, lisenin yüksek öğretime hazırlayan programlarından birini seçerek diplomasını almak istedikleri programının farklı derslerinden (ayrıca tespit edilecek esaslara göre) bitirme imtihanlarına tabi tutulurlar.²

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan bu konuyla alakalı konuşmalarla³ işin münakaşası bitmişti. Milli Eğitim Bakanlığı Reform Komisyonu'nda ve Talim ve Terbiye Dairesi'nde alınan kararlara uygun olarak İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliği 22 Mayıs 1972 tarih ve 14193 sayılı Resmî Gazetede neşredilmiş, İmam-Hatip Okulları bu yönetmelikle yeni statüye uydurulmuştur. Bu statüye uygun olarak ortaokula dayalı dört yıllık İmam-Hatip Okulları için hazırlanan müfredat programı 31 Temmuz 1972 gün ve 1708 sayılı Tebliğler Dergisinde neşredilerek yürürlüğe girmiştir.

13.10.1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonun kararı ile Türk Maarif tarihinde yerini alan ve gerçekleşen ilkokula dayalı yedi yıllık tahsil müddetli İmam-

¹ Bkz. Özek, Ali, "İmam-Hatip Liseleri ve Ehliyetli Din İşleri Görevlisi Yetiştirme İş", *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Kasım 1989, s. 24.

² Bkz. Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 96, 99; www.radikal.com.tr, 2005.

³ Bkz. Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 100-105.

hatip Okulları 4 Ağustos 1971 gün ve 225 sayılı Talim ve Terbiye Dairesi Kararı ile 19 yıl, 9 ay ve 21 gün yaşadıktan sonra tarihe karışmış, ortaokula dayalı ve tahsil müddeti dört yıl olan yeni İmam-Hatip Okullarına yerini bırakmıştır.¹

Bu dönemde açılan mevcut bulunan İmam-Hatip okul ve öğrenci sayısı Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1961–1971)

Öğretim Yılı	Orta Kısım		Lise Kısmı		Toplam Öğrenci
	Okul	Öğrenci	Okul	Öğrenci	
1961–1962	19	4305	17	1202	4507
1962–1963	19	5936	19	1173	8002
1963–1964	19	8606	19	1267	9873
1964–1965	26	9719	19	1286	11,105
1965–1966	30	12,156	19	1657	13,813
1966–1967	40	17,905	26	2328	20,233
1967–1968	58	25,588	26	3404	29,002
1968–1969	69	33,400	26	4563	37,963
1969–1970	71	38,544	30	5307	43,851
1970–1971	72	42,360	40	6786	49,134

Kaynak: [MEB] Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Çalışmaları

1.3. 1971-1997 Yılları

1973’te Milli Eğitim Temel Kanunu İmam-Hatip Okulu adını İmam-Hatip Lisesi olarak değiştirip ² yüksek öğretime hazırlayıcı vasfını tescil etmesine rağmen üniversite kapıları İmam-Hatip mezunlarına kapalı idi. O günkü adı ile Talim ve Terbiye Dairesi’nin 28.11.1975 tarihinde aldığı bir kararla İmam-Hatip Liseleri, lise muadili sayılmış ve mezunlarına üniversite kapıları açılmıştır.³ 1974–1975 öğretim yılından itibaren İmam-Hatip Liselerinin bünyesinde diğer ortaöğretim I. Devre (ortaokul) programında bulunmayan Kur’an-ı Kerim ve Arapça dersleriyle desteklenen üç yıllık ortaokullar kuruldu.⁴ Ayrıca 1976 yılından itibaren kız öğrenciler de İmam-Hatip okullarına alınmaya başlandı.⁵

¹ Dinçer, *1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, s. 105-106; Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, s. 86.

² Hayıt, “İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü”, s. 8; Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 151.

³ Cebeci, “İmam-Hatip Liselerinden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri”, s. 60; Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 200.

⁴ Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 321.

⁵ Bkz. Soğukdere, Özlem, “YÖK Yasası Tartışmalarının Odağındaki İmam-Hatip Okullarının Serüveni”, <http://www.cnnturk.com>, 2005.

Siyasî yelpazedeki değişikliklere 1974 yılında başlayan koalisyon hükümetleri dönemlerinde İmam-Hatip Liselerinin sayıları hızla artarak 1980-1981 öğretim yılında 374'e ulaştı.¹ Ancak bunlardan 33 tanesi yalnız orta kısım olarak öğretim yapıyordu. 1980 askerî yönetiminin yeni İmam-Hatip Lisesi açılmasını yasaklaması üzerine, daha önce açılmış olmalarına rağmen bu 33 okulun lise kısmına öğrenci alınamıyordu. Bu durum 1988-1989 öğretim yılına kadar devam etti.²

Demirel tarafından 21 Temmuz 1977 / 5 Ocak 1978 tarihleri arasında kurulan Koalisyon Hükümeti* programında İmam-Hatip Liseleri konusu geniş bir şekilde yer almıştır. “İmam-Hatip Lisesi ve diğer meslek lisesi mezunlarını üniversite ve yüksek okullara giriş imtihanlarında, diğer lise mezunlarıyla aynı şarta tâbi tutacağız. İmam-Hatip Lisesi mezunlarının, ilkokullarda Din ve Ahlâk dersleri hocası olarak görev yapmalarını sağlayacağız. İmam-Hatip Liselerinin ilkokula dayalı olmasını ve sayılarının ve kontenjanlarının arttırılmasını temin edeceğiz.” İmam-Hatip Lisesi mezunlarının ilkokullarda öğretmenliği gerçekleşmediği gibi, üniversitenin bütün bölümlerine lise mezunları gibi girebilmesi konusunda 1973'ten sonra yeni bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak İmam-Hatip Lisesi mezunlarının alan sınırı olmaksızın lise mezunları gibi yüksek öğretime girmeleri konusundaki kanun 1983'te çıkarılmıştır. Bu dönemde 86 yeni İmam-Hatip Lisesi açılmıştır.³

Tablo 7: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1971–1981)

Öğretim Yılı	Orta Kısım		Lise Kısım		Toplam Öğrenci
	Okul	Öğrenci	Okul	Öğrenci	
1971-1972	72	37,388	58	9012	46,400
1972-1973	72	17,462	69	20,723	38,185
1973-1974	72	10,785	71	23,795	34,570
1974-1975	101	24,091	72	24,804	48,895
1975-1976	171	51,724	72	25,770	77,424
1976-1977	248	84,784	72	25,800	110,584
1977-1978	334	108,345	103	26,169	134,514
1978-1979	335	114,263	171	34,417	148,680
1979-1980	340	130,094	249	47,941	178,881
1980-1981	374	138,814	333	62,186	200,300

Kaynak: [MEB], Örgün Eğitim İstatistikleri, 1981

¹ Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, s. 87; Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 205.

² Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 151.

* Bu koalisyonda bulunan partiler, Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi’dir.

³ Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 205.

1982 Anayasa'sının 24. maddesiyle din eğitimi devlet güvencesine alınmıştır. Sözü edilen 24. maddeye göre, "din dersleri ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunludur." Din ve ahlak eğitimi devletin gözetimi altında yapılacaktır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 12. maddesi ise şöyledir. "*Din Kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaokullarda, lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasındadır.*" Aynı kanunun 32. maddesi ise "*İmam-Hatip Liseleri imamlık, hatiplik ve kur'an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile ilgili elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan orta öğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yüksek öğretime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır*" der.¹

Birinci Özal Hükümeti (13 Aralık 1983-21 Aralık 1987) döneminde hükümet programında İmam-Hatip Liselerinden bahsedilmemiş, yeni okullar açılmamış, özel sebeplerle yalnız Tunceli'de İmam-Hatip Lisesi, Beykoz'da Anadolu İmam-Hatip Lisesi açılmıştır. * Yalnız bu dönemde yıllarca Bakanlıkça İmam-Hatip Liseleri için çok az ders için ders kitabı hazırlanmışken, bu dönemde bütün meslek dersleri için ders kitapları hazırlanmıştır. II. Özal Hükümeti (21 Aralık 1987-31 Ekim 1989) döneminde de, I. Özal Hükümeti döneminde olduğu gibi İmam-Hatip Liselerinden bahsedilmemiştir. Ancak bu dönemde ülke genelinde yedi yeni imam-Hatip Lisesi açılmış ve sayıları 383 olmuştur. Ayrıca 1978'lerden beri ortaokulları olan ve liselerinin açılmasına izin verilmeyen 38 okulun lise kısımlarının açılmasına izin verilmiştir.²

Tablo 8: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1981–1991)

Öğretim Yılı	Orta Kısım		Lise Kısım		Toplam Öğrenci
	Okul	Öğrenci	Okul	Öğrenci	
1981-1982	374	147,071	336	69,792	216,863
1982-1983	374	145,653	338	70,250	217,443
1983-1984	374	144,798	341	76,193	220,991
1984-1985	375	145,816	375	83,157	228,923
1985-1986	375	150,364	341	87,560	237,924
1986-1987	376	160,197	341	89,666	249,863
1987-1988	376	170,066	342	87,972	258,038
1988-1989	383	180,389	350	87,079	267,468
1989-1990	383	190,176	366	92,385	282,761
1990-1991	385	209,915	380	100,300	310,216

Kaynak: [MEB], Örgün Eğitim İstatistikleri, 1991.

¹ <http://www.turkischweb.com>, 2006.

* Açılan bu okul, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen Almanca dil ağırlıklı Anadolu İmam-Hatip Liselerinden ilkidir. Ayrıca adı geçen okulun 1989-1990 öğretim hazırlayıcı programlar uygulanması hükme bağlanmıştır. Bkz. Hayıt, "İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü", s. 8; Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 151.

² Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 379.

Akbulut Hükümeti (31 Ekim 1989-20 Kasım 1991) -Özal'ın Cumhurbaşkanı olduğu dönemdir- döneminde hükümet programında da İmam-Hatiplerle ilgili bir hüküm yoktur. 1990-1991 Öğretim Yılında Konya ile Ordu-Fatsa İmam-Hatip Liseleri'nin bünyelerinde, 1991-1992 Öğretim Yılında da Kayseri, Çorum, Bursa, Balıkesir, Denizli, Ankara, Bayburt, Bolu-Düzce, İstanbul-Eyüp, Sakarya, Samsun, Tekirdağ ve Eskişehir İmam-Hatip Liseleri'nin bünyesinde İngilizce dil ağırlıklı Anadolu İmam-Hatip Lisesi uygulamasına geçilmiştir.¹

Aynı şekilde, Yılmaz Hükümeti (5 Temmuz 1991- 20 Kasım 1991) ve Demirel Hükümeti (20 Kasım 1991- 16 Mayıs 1993) döneminde de bu okullar ile ilgili, hükümet programlarında bir hüküm yoktur.²

İmam-Hatip Liselerinin ortaöğretim içindeki konumu 54. Erbakan Hükümeti'nin altıncı ayından itibaren çok çeşitli çevrelerde tartışmaya açıldı, özellikle birinci devrelerinin kapatılması gündeme geldi. Aslında bu tartışmaların temelini, 15. Milli Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996)'nda alınan kararlar oluşturdu. Şûra'da "İlköğretim ve Yönlendirme" başlığı altında alınan 81 maddelik kararların temelini, Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim esası oluşturuyordu. İlgili kararlarda şu görüşlere yer verilmiştir:

1. İl ve bölge raporlarında önerilen temel eğitim kavramı yerine başta Anayasa ve diğer mevzuatta yer aldığı şekliyle "ilköğretim" kavramı kullanılmalıdır.

2. Yakın bir gelecekte 5-6 yaş okul öncesi eğitim, ilköğretim bünyesine alınmalı, ilköğretim kesintisiz 8 yıl zorunlu olarak uygulanmalı, 8 yıl sonunda tek tip diploma verilmeli, 9. sınıf liseye ya da meslekî eğitime yönlendirme yılı olmalı, böylece ilköğretimde zorunu 2+8+1 sistemi oluşturulmalıdır.

İlköğretim okullarında ilk ve ortaokul biçimindeki yapay uygulamadan vazgeçilmeli, ilkokullarda 6., 7., 8. ve 9. sınıflar, bağımsız ortaokullarda ise 1., 2., 3., 4. ve 5. sınıflar açılarak yumuşak bir geçiş sağlanmalıdır. Şûra kararlarının "Orta Öğretim Modeli İlke ve Önerileri" başlığı altındaki önerilerinde, meslekî ve teknik eğitim sisteminin "en az 8 yıllık ilköğretime" dayanması esası kabul edilmiştir.³ Buna binaen de, İmam-Hatip Liselerinin 3+4=7 modeli eğitim tarihimizdeki yerini, 16.08.1997 tarihine kadar sürdürmüştür. Bu tarihten itibaren, İmam-Hatip Liselerinin orta kısımları

¹ Hayıt, "İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü", s. 8.

² Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 380.

³ Daha geniş bilgi için bkz. Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 382.

tekrar kapatılarak, 8 yıllık ilköğretime dayanan ve 4 yıllık öğretim süresi olan lise haline gelmiştir.¹

İmam Hatip okullarının orta kısımlarında 1996-1997 eğitim öğretim yılında 214 bin öğrenci okuyordu. 28 Şubat 1997 tarihinde MGK'nın tavsiye kararı² üzerine İmam Hatip'lerin orta kısımlarının kapatılmasına kadar gidecek süreç başladı. İktidardaki Refahiyol hükümetinin yıkılıp (30 Haziran) Anasol-D hükümetinin kurulmasıyla birlikte, 16 ağustosta sekiz yıllık kesintisiz eğitime ilişkin yasa devreye girdi. Böylelikle İmam Hatip okullarının orta kısımları kapatıldı. Beşinci sınıftan sonra İmam Hatip'lere geçiş imkânı da ortadan kalktı. Bu tarihten itibaren İmam Hatip okullarının sayısı düşüşe geçti.³

Bütün bu bahsettiklerimiz ışığında 1997 yılına kadar olan dönemde, Eğitim-Sen'in verdiği rakamlara göre açılan okul sayısı ve okul açan hükümetler şöyledir:⁴

1951-1959 / Adnan Menderes / 19 adet

1962-1963 / İsmet İnönü / 7 adet

1965-1971 / Süleyman Demirel / 46 adet

1974-1975 / Bülent Ecevit / 29 adet

1975-1978 / Süleyman Demirel / 233 adet

1978-1979 / Bülent Ecevit / 4 adet

1979-1980 / Süleyman Demirel / 36 adet

1984-1989 / Turgut Özal / 90 adet

1990-1992 / Mesut Yılmaz / 23 adet

1992-1994 / Süleyman Demirel / 12 adet

1994-1995 / Tansu Çiller / 13 adet

1995-1997 / Diğer Hükümetler / 97 adet.

Yukarıda hükümetlerin açtığı İmam-Hatip Lisesi sayılarının ışığında 1998'de mevcut bulunan okul ve öğrenci sayısı ise Tablo 10'da verilmiştir.⁵ Ayrıca 1997 yılı

¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 208.

² Bkz. Koç, "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, s. 314.

³ Soğukdere, a.g.m., <http://www.cnnturk.com>, 2005.

⁴ Bkz. Soğukdere, a.g.m., <http://www.cnnturk.com>, 2005.

⁵ Ünsür, Ahmet, *MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü*, Ankara 1995, s. 105.

itibariyle 609 İmam-Hatip Lisesinden %43'ünün pansiyonlu ve yatılı olduğunu söylemek gerekir.¹

Tablo 9: İmam-Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1991-1998)

<i>Yıllar</i>	<i>Orta Kısım</i>		<i>Lise Kısmı</i>		<i>Toplam Öğrenci</i>
	Okul	Öğrenci	Okul	Öğrenci	
1991-1992	406	229,570	390	117,706	347,276
1992-1993	416	258,405	391	137,490	395,895
1993-1994	446	283,601	394	162,828	446,429
1994-1995	448	303,179	397	172,996	476,175
1995-1996	561	407,699	402	185,110	492,809
1996-1997	601	418,775	402	192,727	511,502
1997-1998	605	178,046	402	178,046	356,092

Kaynak: [MEB], Örgün Eğitim İstatistikleri, 1998.

1.4. 1997'den Günümüze İmam-Hatip Liseleri

1997 sonrasında yaşanan gelişmeler İmam-Hatip Liseleri için yeni bir dönüm noktası olmuştur. Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim kapsamında bu okulların orta kısmı kapanmış, bir sene sonra da üniversiteye giriş sınavında meslekî bir okul olması hasebiyle neredeyse sadece İlahiyat Fakültelerini tercih edebilir duruma gelmiştir. Bundan dolayı da daha önceki revaçta olan durumu tam tersine dönmüş, öğrenci mevcudunda azalmalar göze çarpmaktadır.

1998'de yeni bir düzenleme yapılarak, meslek lisesi mezunlarının üniversitenin ilgili alanlarına girişini sağlayan katsayı düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenleme ile İmam Hatip Lisesi mezunlarının İlahiyat Fakültesi'ne girmeleri kolaylaştı. Ancak bu uygulama ile mezunlar kendi alanları dışındaki bölümlere girerken puanlarının düşmesine neden oldu. 1998 yılında 192718 öğrenci meslek liselerinde okurken, İmam Hatip Liselerinin bu sayı içindeki oranı % 21 idi. Üniversite giriş sınavında genel lise ve meslek lisesi mezunlarına aynı katsayıların verildiği son yıl olan 1998'de, her beş meslek lisesi öğrencisinden biri İmam Hatip Lisesi öğrencisiydi.

1997-1998 Eğitim Öğretim yılında İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Çok Programlı Lise sayısı toplamı 609, bu liselere devam eden öğrenci sayısı ise 178 bin idi. İmam Hatip Liseleri'nin orta kısımlarında 1996-1997 eğitim öğretim yılında 214 bin öğrenci okumaktaydı. Sekiz Yıllık Zorunlu ilköğretime geçilmesinin

¹ <http://www.turkischweb.com>, 2005.

ardından 2002–2003 eğitim öğretim yılı sonunda toplam İmam Hatip Lisesi sayısı 536, öğrenci sayısı ise 70 bine geriledi. Bu okullara yapılan kayıtların azalması durumu, yeni hükümetin başa geçmesiyle yön değiştirmiştir. 2003 yılında 23 bin öğrenci kayıt olurken, bu sayı 2004 yılı itibariyle yüzde 50 artarak 35 bine ulaştı.¹

Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim Kanunu yürürlüğe girdikten sonra da çeşitli çevrelerde tartışmalar devam etmiş, cuma ve pazar günleri, cami önlerinde toplanan cemaat tarafından Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim protestoları yapılmıştır.²

İmam-Hatip Liselerinin genel öğretim içindeki konumuna yalnız din görevlisi yetiştirmesi gereken bir öğretim kurumu olarak bakanlar bile, okulların ve öğrencilerinin doğru tanınmadığından yakınmışlardır. Prof. Dr. Jale Baysal “İmam-Hatipliye de Saygı” başlıklı yazısında “.... Binlerce caminin pek çoğunda, ilkokul diploması bile olmayan, dinden de dünyadan da habersiz cahil imamların iş başında bulunduğu düşünülürse, pekâlâ belli bir gereksinimi karşılayabilecekleri söylenebilir.....”³ sözleriyle konuyu dile getirmiştir.

Ayrıca bu sorun başında da tartışma konusu olmuş, dönemin gazete ve dergilerinde bu konuyla alakalı birçok makale ve haber yayınlanmış⁴, çeşitli konularda eleştiriler de gelmiştir.

Eğitim-Sen’in yaptığı araştırmaya^{*} göre Türkiye’nin sadece 5 bin imam-hatibe ihtiyacı olduğu; buna karşın, İmam Hatip Liseleri’nden 25 bin kişi mezun olup, bu okullarda okuyan öğrencilerin yüzde 12’si din görevlisi olmak istiyor, yüzde 88’i ise din adamı olmak istemiyor olması, tartışma konularının başında gelmektedir.

Eğitim-Sen’in yaptığı araştırmaya karşın Diyanet İşleri Başkanlığı 2002 yılında 20 bin imam hatibe ihtiyacı olduğunu Maliye Bakanlığı’na bildirerek kadro istemiş⁵,

¹ Soğukdere, a.g.m., <http://www.cnnturk.com>, 2005.

² Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 433.

³ Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 435.

⁴ Bu haberler için bkz. “Din Eğitimi Engellenmiyor”, *Türkiye Gazetesi*, 31 Temmuz 1997; “Din Eğitimi Mutlaka Okullarda Verilmeli”, *Yeni Kayseri Gazetesi*, 15 Ağustos 1997; Dinci Siyasete Denetleme”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Mart 1997; “Erbakan: Sekiz Yıllık Eğitim Hepimizi Bitirir”, *Sabah Gazetesi*, 6 Mayıs 1997; Güçlü, Abbas, “Sekiz Yıllık Kesintisiz Ne Getirir Ne Götürür”, *Milliyet Gazetesi*, 25 Şubat 1997; “İlköğretime İmam-Hatip Modeli”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Nisan 1997; “İmam-Hatipler de Protesto Edebilir”, *Türkiye Gazetesi*, 28 Mart 1997; “İmam-Hatibi Kapatamazlar”, *Zaman Gazetesi*, 25 Temmuz 1997; “İmam-Hatipler Kapatılmamalı”, *Yeni Gazete*, 15 Ağustos 1997; “İmam-Hatipler Kapatılmalıdır”, *Öğretmen Dünyası*, s. 209; “İmam-Hatipler Milletindir”, *Karadeniz Olay Gazetesi*, 10 Mayıs 1997; “İmam-Hatip Tepkisi Artıyor”, *Türkiye Gazetesi*, 29 Nisan 1997; “Kur’an Kursları Kapatılmıyor”, *Türkiye Gazetesi*, 30 Temmuz 1997.

^{*} Eğitim-Sen’in yaptığı araştırmaya göre 2004 yılı itibariyle 536 tane İmam-Hatip Lisesinde 105 bin öğrenci bulunmaktadır. Bkz. Soğukdere, a.g.m., <http://www.cnnturk.com>, 2005.

⁵ <http://www.gazeten.com>, 31.08.2002.

aynı şekilde 2004 yılında Devlet Bakanı Mehmet Aydın, Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi görüşülürken yaptığı sunuş konuşmasında, ülkenin en önemli kurumlarından biri olan Diyanet'in kadro ve görevli ihtiyacı ile ilgili olarak önemsenmesi gereken açıklamalar yapmıştır. Buna göre yurt içinde ve dışında (yurt dışında 32 ülkede) irşad, aydınlatma, eğitim, sosyal ve kültürel alanlarda hizmet veren Diyanet'in en önemli ihtiyacı yetişmiş hizmet elemanı ile kadrodur. On bininde kadrosu da bulunmayan cami görevlisine (müezzin, kayyım, imam-hatip) ihtiyacın sayısı 24 bin 214'tür.¹ Bunun yanında Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu da Türkiye'de bulunan yaklaşık 80 bin caminin 10 bininin çeşitli dernek ve kuruluşlara ait olduğunu belirterek 15 bin camide Diyanet görevlisi olmadığını belirtmiştir.²

İmam Hatip Liseleri'nde kız öğrencilerin de öğretim görmesi, İslam dininde kadın din görevlisi geleneği bulunmadığı gerekçesiyle eleştiri konularından biri olmuştur. Ancak dini bilgiye ulaşma hakkı ve sorumluluğu açısından İslam'a göre kadın ve erkek arasında farklılık görülmez. Dolayısıyla kadınların din eğitimi de bir ihtiyaç olarak görülmelidir. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde kurs ve camilerde bu amaçla görevli personel bulunmaktadır.

İmam Hatip Lisesi açan siyasetçiler, oy kaygısı nedeniyle öğrenim birliğine (Tevhid-i Tedrisat) engel olacak şekilde iki başlı bir yapı yaratmakla suçlanmaları da ayrı bir eleştiri konusu olmuştur.

İmam Hatip okullarında okuyan öğrenci sayısı, tüm meslek liselerinde okuyan öğrencilerin yüzde yedisini oluşturuyor. 200'e yakın mesleğin eğitiminin verildiği teknik liselerin, tek tek oranı ise, yüzde iki üç civarında. Bu nedenle yüzde yedi yüksek bir oran olarak görülüyor.

Bunun yanında İmam-Hatip Lisesinden mezun olanların devletin önemli kademelerine gelmeleri de kaygı konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 1994 başında atanan 99 kaymakamın 44'ü İmam-Hatip kökenli idi. Polis memurlarının % 40'ı İmam-Hatip kökenlidir. Devletin resmi haber alma örgütleri de bu hususu doğrulamaktadırlar: 12 Nisan 1985 tarihinde YÖK merkez binasında Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Genelkurmay Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanmış bir metin konferans olarak verilmiştir. Bir araştırmadan örnek vermek gerekirse;

¹ <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/makaleler>, 05.11.2004.

² Başaran, Nuray, "Seksen Bin Caminin Onbeş Bininde Diyanet'in Din Görevlisi Yok", <http://www.referansgazetesi.com>, 13.09.2006.

1988 yılında İmam-Hatip Lisesi mezunlarının %67'si (20058'den 13468'i) Hukuk ve Kamu Yönetimi bölümlerini tercih ederlerken, İlahiyat Fakültesi'ni isteyenler sadece %12'dir (2496 kişi). 1996-97 ders yılında İmam-Hatip Liselerinden mezun olanların sayısı 44 bin 319'dur. Buna karşın İlahiyat Fakültelerinin 1997-98 öğretim yılı toplam kontenjanı ise sadece 3118 kişidir. Şimdiye kadar ki mezunların sadece %3'ü imam olmuştur.¹

Başka bir araştırmaya göreyse, İmam-Hatip Liselilerin ileride görev almak istedikleri meslekler ise %20 din adamı olmak isterken, %37,7 devlet adamı, %28,2'si de özel sektör yöneticisi olmak istemektedir.²

Bugün İmam-Hatip Liseleri Türk Milli Eğitim Sistemi içinde yerini almış, sistemin bir parçası olarak, seçmeli ders sistemi, ders geçme sistemi, sınıf geçme sistemi vb. genel ortaöğretimdeki bütün uygulamalara adapte olabilen ortaöğretim kurumlarıdır.³

¹ Bkz. Özgen, Eralp, “Cumhuriyet Döneminde Eğitim Siyasetimiz”, <http://www.medchem.org>, 2005.

² Bkz. <http://www.turkischweb.com>, 2005.

³ Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 152.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

2.1. Öğrenci Ailelerinin Ekonomik Durumları

Anket uygulamasına katılan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumları dağılımı Tablo 9’da verilmiştir. Ekonomik sınıflama üç bölüme ayrılmıştır. Bu ayrım yapılırken asgarî ücret, memur maaşları ve ticaretle uğraşanların ortalama gelir düzeyleri göz önünde tutulmuştur. Buna göre geliri 1000 YTL’den fazla olanlar *üst*, 500-1000 YTL arasında olanlar *orta*, 500 YTL’den az olanlar ise *alt* gelir düzeyinde olarak kategorize edilmiştir.

Tablo 10: Öğrenci Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılım

<i>Ekonomik Durum</i>	n	%
Alt	37	21,8
Orta	113	66,5
Üst	20	11,8
Toplam	170	100,0

Tablo 10’a göre aylık gelir itibarıyla öğrenci ailelerinin % 21,8’i alt; % 66,5’i orta gelir düzeyindedir. Ailesinin ekonomik durumu üst seviyede olduğunu söyleyenler ise örneklemin % 11,8’ini teşkil etmektedir. Bu tabloya göre öğrencilerin büyük bir kısmının ailesinin orta düzeyde yani memur maaşı düzeyinde aylık gelirlerinin olduğu görülmektedir.

Bu okullara gelen öğrencilerin cinsiyetine göre ailelerinin ekonomik durumlarının dağılımı Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Ailelerin Ekonomik Durumu

		<i>Ekonomik Durum</i>			Toplam
		Alt	Orta	Üst	
Cinsiyet	Kız	15	67	15	97
	Erkek	22	46	5	73
Toplam		37	113	20	170

Tablo 11'e göre, kız öğrencilerin 15'inin ailesinin geliri ekonomik bakımdan alt seviyede iken 22 erkek öğrencinin ailesinin ekonomik seviyesi alt düzeydedir. 67 kız öğrencinin ailesinin ekonomik düzeyi orta düzeyde iken bu düzeyde erkek öğrenci 46'dır. Son olarak, 15 kız öğrencinin ailesinin ekonomik durumunu üst seviyede iken erkek öğrenci sayısı 5'tir. Tablodan anlaşılabacağı üzere kız öğrenci ve erkek öğrenci ailesinin ekonomik durum bakımından sayısal olarak fazla bir fark görünmemektedir. Bundan dolayı da öğrenci ailelerinin ekonomik durumları bu okulları seçmeleri için fazla bir önem arz etmeyeceği düşüncesindeyiz.

2.2. Öğrencilerin Mezun Oldukları Yerleşim Birimleri

Anket uygulamasına katılan öğrencilerin mezun oldukları yerleşim birimleri ve dağılımı Tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo 12: Öğrencilerin Mezun Oldukları Yerleşim Birimleri

<i>Yerleşim Birimi</i>	n	%
Köy	38	22,4
Belde/Kasaba	9	5,3
İlçe	35	20,6
Şehir	88	51,8
Toplam	170	100,0

Tablo 12'ye göre öğrencilerin % 22,4'ü (38 kişi) ilköğretimi köyde bitirirken % 5,3'ü (9 kişi) kasabada mezun olmuştur. İlçede mezun olanlar % 20,6'yı (35 kişi) % 51,8'i (88 kişi) şehirde ilköğretimini bitirmiştir. Tablodan anlaşıldığı üzere ankete katılan öğrencilerin yarısından fazlası şehirde ilköğretimini tamamlamıştır. Çıkan bu sonuç ise hipotezimizi doğrulamamaktadır.

TESEV'in yaptırdığı araştırma raporuna göre İmam-Hatip Liselerinin, üniversite şansı hayli düşük olduğu için çok az başvuru olduğu, ailelerin üniversite kazanma şansı daha düşük olan çocuklarını İmam-Hatip Lisesine göndermektedir. Okul yöneticileri, İmam-Hatip Lisesi mezunları ve muhafazakâr çevreler, sırf İmam-Hatip Liseleri kapanmasın diye köylerden, ücra köşelerden, normal olarak lise eğitimi yapmayı

düşünmeyen çocukları, kendilerine burs ve pansiyon olanağı sağlayarak toplamaktadırlar.¹

Ancak yapmış olduğumuz çalışmanın sonuçlarına baktığımızda bunun tersi bir durum göze çarpmaktadır.

Cinsiyete göre mezun olduğu yerleşim birimleri ise Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Mezun Oldukları Yerleşim Birimleri

		<i>Mezun Olduğu Yerleşim Birimi</i>				Toplam (n)
		Köy	Belde Kasaba	İlçe	Şehir	
Cinsiyet	Kız	18	2	18	59	97
	Erkek	20	7	17	29	73
Toplam		38	9	35	88	170

Tablo 13’e baktığımızda köy, kasaba ve ilçeden mezun olanların kız ve erkek öğrenci dağılımı arasında fazla bir fark göze çarpmazken, şehirden mezun olan kız öğrenci sayısı erkek öğrencilere göre bir kat daha fazladır.

2.3. Öğrenci Velilerinin Eğitim Düzeyleri

Anket uygulamasına katılan öğrenci anne ve babalarının eğitim durumları Tablo 14’te belirtilmektedir.

Tablo 14: Öğrenci Velilerinin Eğitim Durumu

<i>Mezuniyet Durumu</i>	Baba		Anne	
	n	%	n	%
İlkokul	85	50,0	100	58,8
Ortaokul	21	12,4	15	8,8
Lise	20	11,8	19	11,2
Üniversite	33	19,4	2	1,2
Diğer	11	6,5	34	20,0
Toplam	170	100,0	170	100,0

¹ Bkz. <http://www.deepnot.com>, 17.06.2004.

Tablo 14'e göre öğrenci babalarının % 50'si (85 kişi) ilkokul, % 12,4'ü (21 kişi) ortaokul, % 11,8'i (20 kişi) lise, % 19,4'ü (33 kişi) üniversite mezunu olup herhangi bir diploması olmayanlar ise % 6,5'i (11 kişi) teşkil etmektedir.

Öğrenci annelerine bakacak olursak; bunların % 58,8'i (100 kişi) ilkokul mezunu, % 8,8'i (15 kişi) ortaokul mezunu, % 11,2'si (19 kişi) lise mezunu olup % 1,2'si (2 kişi) üniversite mezunudur. Herhangi bir diploması veya okuma yazması olmayanlar ise % 20 (34 kişi)'dir.

Tablodan anlaşılabacağı üzere öğrenci babalarının, öğrenci annelerine göre eğitim seviyelerinin daha yüksek olduğu –özellikle üniversite mezunlarında- göz e çarpmaktadır. Ayrıca okuma-yazması veya herhangi bir diploması olmayan öğrenci annelerinin de büyük bir yer tuttuğu gözden kaçmamaktadır.

2.4. Öğrencilerin Okul Sezonunda İkamet Ettikleri Yerler

Ankete katılan öğrencilerin okul sezonunda ikamet ettikleri yerlerin dağılımı Tablo 15'te gösterilmektedir.

Tablo 15: Öğrencilerin Okul Sezonunda İkamet Ettiği Yer

<i>İkamet Durumu</i>	n	%
Ailemin yanında	106	62,4
Akrabalarımın yanında	5	2,9
İmam-Hatip yurdunda	50	29,4
Özel yurttta	5	2,9
Diğer	4	2,4
Toplam	170	100,0

Tablo 15'e göz attığımız zaman öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%62,4 – 106 kişi) ailesinin yanında kalırken % 29,4'ü (50 kişi) de İmam-Hatip yurdunda ikamet etmektedir. İmam-Hatip yurdunda kalan öğrenciler ise genelde kenar ilçelerden yani Adana merkezine yakın olmayan yerlerden geldikleri tahmin edilmektedir. Bunun sebebini de o bölgelerde eğitim ve iş imkanının fazla olmaması, İmam-Hatip Liselerinde barınacak yurt imkanının bulunmasına bağlanılmaktadır.

Cinsiyete göre öğrencilerin ikamet ettikleri yerler ise Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Okul Sezonunda İkamet Ettiği Yer

		<i>İkamet Durumu</i>					Toplam
		Ailemin Yanında	Akrabalarımın Yanında	İmam-Hatip Yurdunda	Özel Yurtta	Diğer	(n)
Cinsiyet	Kız	68	2	25	1	1	97
	Erkek	38	3	25	4	3	73
Toplam		106	5	50	5	4	170

Tablo 16'ya göre aile yanında kalan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu (38/68), İmam-Hatip yurdunda kalanların ise iki cinse göre eşit oldukları görülmektedir.

Okul bazında öğrencilerin okul sezonunda ikamet ettikleri yerler ise Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17: Okullara Göre Öğrencilerin Okul Sezonunda İkamet Ettikleri Yerler

		<i>İkamet Durumu</i>					Toplam
		Ailemin Yanında	Akrabalarımın Yanında	İmam-Hatip Yurdunda	Özel Yurtta	Diğer	(n)
Okullar	Adana Merkez İ.H.L.	30	1	22	3	2	58
	Seyhan Tepebağ İ.H.L.	36	1	11	1	0	49
	Seyhan Anadolu İ.H.L.	40	3	17	1	2	63
Toplam		106	5	50	5	4	170

Tablo 17'ye baktığımızda okul bazında öğrencilerin ikamet ettikleri yerler arasında bariz bir farklılık göze çarpmamaktadır.

2.5. Öğrencilerin Ailelerinde İmam-Hatip Lisesinde Okuyan Başka Kardeş Olup-Olmaması

Ankete katılan öğrencilerin ailelerinde İmam-Hatip Lisesinde okuyan öğrenci sayılarına göre dağılımı Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18: Ailede İmam-Hatip Lisesinde Okuyan Durumu

	n	%
Hayır	109	64,1
Evet	61	35,9
Toplam	170	100,0

Tablo 18’e göre ailesinde İmam-Hatip Lisesinde okuyan öğrenciler %35,9’u (61 kişi) teşkil ederken % 64,1’inin (109 kişi) ailesinde İmam-Hatip Lisesinde kendisinden başka okuyan yoktur.

Son dönemdeki olumsuz gelişmeler (katsayı sorunu, orta kısımların kapatılması vs.) göz önüne alındığında çıkan sonuç normal görülmektedir.

2.6. Öğrencilerin Aile Tipi Özellikleri

Ankete katılan öğrencilerin aile tipleri ve bu tiplere göre dağılımı Tablo 19’da verilmiştir. Bu tipleri belirlerken bulunduğumuz sosyo-kültürel ortam göz önünde tutulmuştur.

Tablo 19: Öğrencilerin Aile Tipi Özellikleri

<i>Aile Tipi</i>	n	%
Demokrat aile	88	51,8
Tutucu aile	52	30,6
Baskıcı aile	8	4,7
Diğer	22	12,9
Toplam	170	100,0

Tablo 19’a göre öğrenci ailelerinin büyük bir çoğunluğu (% 51,8 / 88 kişi) demokrat aile olup bunlara “diğer” seçeneğinden de demokrat aileye yakın tipleri ekleyecek olursak, demokrat aile tipi önemli bir yekûn tutacaktır*. Bunun yanında tutucu aileler de (% 30,6 / 52 kişi) önemli bir yer teşkil etmektedir.

Aile toplumun önemli bir yapı taşıdır. Ailenin yapısı kadar, bu yapının yönetim biçimi de çocuğu etkilemektedir. Ataerkil bir ailede yetişen çocukla anaerkil bir ailede yetişen çocuk arasında davranış değişiklikleri olur. Aileyi ister ana, ister baba yönetsin, bunların yönetim biçimi tutucu yönetimden demokrat yönetime kadar değişebilir.

Demokrat ailede ana ile babanın birlikte ulaştığı görüşe dayanan bir yönetim vardır. Bundan dolayı da düzen birleştirilmiş güçlere dayanır. Birlikte hareket etme ana-

* Bu oran, ailenin gerçekten demokrat olmasından çok, öğrencinin ailesini tanımlarken belirlediği tiptir.

babanın düşüncelerine sinmiştir. Böyle bir ailede ana baba, erken yaşlardan başlayarak, çocuğun aile içindeki konumunu bilir, bağımsız ama sorumlu birer kişi olarak yetişmesi için gerekli eğitim ortamını hazırlar. Çocuk, başkaları ile nasıl işbirliği yapılacağını; aile işlerinin nasıl paylaşılacağını; ailenin kararlarını gerçekleştirmek için nasıl yardım edebileceğini öğrenir. Çocuk kendine güvenmede, bağımsız birey olmada, yetişkinlik çağına hazırlanmada iyi bir gelişim içindedir.¹ Böyle yetişmiş bir öğrenci okuluna da uyum sağlayacak, geleceği de iyi görecektir. Bu tip ailede yetişmiş olan çocuklar kendine güveni, özsaygısı yüksek birer insan olacaktır. Bundan dolayıdır ki, yaptığımız araştırmada bunun ne derece etkili olduğu görülmektedir.²

Cinsiyete göre öğrenci aile tipleri Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Aile Tipi

		<i>Aile Tipi</i>				Toplam
		Demokrat	Tutucu	Baskıcı	Diğer	
Cinsiyet	Kız	63	20	2	12	97
	Erkek	25	32	6	10	73
Toplam		88	52	8	22	170

Tablo 20’ye göre kız öğrencilerin aile tipi özelliği ile erkek öğrencilerin aile tipi özellikleri arasındaki bariz farklılık demokrat aile tiplerinde göze çarpmaktadır. Buna göre demokrat aile tipinde 88 kişiden 63 kız öğrenci ailesi bu sınıflamaya girerken erkek öğrencilerde bu sayı 25’te kalmıştır.

2.7. Öğrencilerin Din Eğitimi Alıp-Almama Durumu

Ankete katılan öğrencilerin daha önce din eğitimi alıp-almadığının dağılımı ise Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21: Öğrencilerin Din Eğitimi Alıp Almama Durumu

	n	%
Hayır	10	5,9
Evet	160	94,1
Toplam	170	100,0

¹ Bkz. Başaran, İbrahim Ethem, *Eğitim Psikolojisi*, Başaran Yayınları, Ankara 2000, s. 185-186.

² Krş. Tablo 23.

Tablo 21'e göre öğrencilerin % 94,1'i (160 kişi) daha önce din eğitimi alırken % 5,9'u (10 kişi) daha önce din eğitimi almamıştır.

2.8. Öğrencilerin Din Eğitimini Nereden Aldıkları

Din eğitimi alan öğrencilerin bu eğitimi nereden aldıkları hususu ve bunların öncelik sıraları ise Tablo 22'de belirtilmektedir.

Tablo 22: Öğrencilerin Din Eğitimini Nereden Aldığı Durumu

Din Eğitimi Aldıkları Yerler	1. Öncelik		2. Öncelik		3. Öncelik		Genel Toplam (n)
	n	%	n	%	n	%	
Anne ve babadan	122	71,8	3	1,8	1	,6	126
Diğer akrabalarından	5	2,9	6	3,5	10	5,9	21
Cami ve Kur'an Kursundan	32	18,8	83	48,8	10	5,9	125
Dinî kitaplardan	1	,6	27	15,9	53	31,2	81
Katıldığım dinî gruplardan	4	2,4	6	3,5	15	8,8	25
Diğer	-	-	1	,6	4	2,4	5
Cevapsız	6	3,5	44	25,9	77	45,3	127
Toplam	170	100,0	170	100,0	170	100,0	510

Tablo 22'ye göre öğrencilerin öncelikli olarak kendi ailelerinden yani anne-babasından (% 71,8 / 122 kişi) bu eğitimi aldıkları görülmektedir. Bunun yanında ikinci olarak da öğrencilerin cami ve Kur'an kursundan (%48,8 / 83 kişi) bu eğitimi aldıkları görülmektedir.

Tabloda görüldüğü üzere aile okul öncesi eğitimin verildiği ilk yer olarak görülmektedir. Dengesi bozulmamış bir aile ortamı, gerçek bir “cemaat” hayatıdır. Çünkü aile, insanı bütün yönlerden kuşatan atmosfer gibidir. Buna eğitim hadisesi de dahildir.¹

Öğrencilerin büyük bir bölümünün din eğitimi alarak bu okullara kayıt yaptırmış olması hipotezimizi doğrulamaktadır.

¹ Ailenin eğitsel fonksiyonu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Akyüz, Hüseyin, *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*, MEB Yayınları, İstanbul 2001, s. 234-246.

2.9. Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesini Tercih Etme Sebepleri

Öğrencilerin İmam-Hatip Liselerini tercih etme sebepleri ve bunların dağılımı Tablo 23'te gösterilmektedir.

Tablo 23: Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesini Tercih Etme Sebepleri

		Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1	Ailemin isteğiyle İHL'de okuyorum.	35	20,6	30	17,6	16	9,4	51	30,0	38	22,4	170	100
2	İHL'de eğitim görmek benim tercihimdir.	14	8,2	19	11,2	19	11,2	48	28,2	70	41,2	170	100
3	İHL'de okumak ekonomik açıdan avantajlı olduğu için burada okumayı tercih ettim.	76	44,7	41	24,1	15	8,8	28	16,5	10	5,9	170	100
4	Yakın arkadaşlarım İHL'de okuduğu için burada okuyorum.	83	48,8	48	28,2	15	8,8	15	8,8	9	5,3	170	100
5	Okuyan, mezun olan büyüklerim tarafından tavsiye edildiği için İHL'de okumaya karar verdim.	36	21,2	42	24,7	19	11,2	46	27,1	27	15,9	170	100
6	Bugün yeniden liseye kayıt yaptıracak olsam yine İHL'ye gelirdim.	14	8,2	10	5,9	26	15,3	28	16,5	92	54,1	170	100
7	İHL'de okuyup, dinî bilgileri öğrendikten sonra din görevliliği dışında bir meslek sahibi olmak için okuyorum.	19	11,2	25	14,7	49	28,8	32	18,8	45	26,5	170	100
8	İHL öğrencisi olmak bir ayrıcalıktır.	10	5,9	3	1,8	9	5,3	23	13,5	125	73,5	170	100

Tablo 23'te İmam-Hatip Lisesini tercih etme sebebi olarak vermiş olduğumuz *“Ailemin isteğiyle İmam-Hatip Lisesinde okuyorum”* seçeneğine öğrencilerin % 38,2'si katılmazken, % 52,4'ü ailesinin isteğinin etkili olduğunu belirtmektedir. % 9,4'lük bir bölüm ise kararsız kalmaktadır. Bu seçeneğe göre aile tercihi ön plana çıkmış görünse de öğrenci ailelerinin büyük bir bölümü demokrat aile tipini (Bkz. Tablo 20) oluşturduğu için bunun, okulu tercih ederken ailenin görüşlerinin de alındığı şeklinde değerlendirilmesi uygun olacaktır.

“İHL'de eğitim görmek benim tercihimdir” seçeneğine öğrencilerin % 69,4'ü katılırken, % 18,4'ü bu görüşe katılmadıklarını belirtmektedir. % 11,2'lik bir bölüm ise kararsız kalmıştır.

“İHL'de okumak ekonomik açıdan avantajlı olduğu için burada okumayı tercih ettim” seçeneğine öğrencilerin % 22,4'ü katılırken, % 68,8'i bu görüşe katılmadıklarını belirtmektedir. % 8,8'lik bir bölüm ise kararsız olduklarını belirtmiştir.

Bu konuyla alakalı olarak TESEV'in yaptırdığı araştırma raporunda da ilginç sonuçlar ortaya çıkıyor.

Adana, Erzurum, Diyarbakır, Samsun ve İstanbul'da 6 İmam Hatip Lisesi'nde 59 öğrenci, 13 öğretmen, 8 idareci, 38 mezun, 24 veliyle görüşerek yapılan araştırmada öğrencilere neden İmam-Hatip Lisesini seçtikleri sorulduğunda, çoğunluğu kendi isteğiyle geldiğini belirtiyor. Öğrenci velileriye hem dinî eğitimin, hem de pozitif bilimlerin bir arada verildiği kurumlar oldukları için çocuklarını İmam-Hatip Lisesine gönderdiklerini belirtiyorlar. Araştırmaya göre İmam-Hatip Lisesi ortamının daha iyi olduğu, çocuğunun daha ahlaklı yetişeceği düşüncesi öğrenci velilerinin gerekçeleri arasında önemli yer tutuyor. İmam-Hatip Lisesinin büyük bölümünün halktan gelen yardımlarla yapıldığı düşünülürse, halkın İmam-Hatip Liselerine desteği açık bir şekilde ortaya çıkıyor:

Ancak diğer yandan araştırmaya göre İmam-Hatip Lisesinde, üniversite şansı hayli düşük olduğu için İmam-Hatip Lisesine çok az başvuru oluyor; aileler üniversite kazanma şansı daha düşük olan çocuklarını İmam-Hatip Lisesine yolluyor. Okul yöneticileri, İmam-Hatip Lisesi mezunları ve muhafazakâr çevreler, sırf İmam-Hatip Liseleri kapanmasın diye köylerden, ucra köşelerden, normal olarak lise eğitimi yapmayı düşünmeyen çocukları, kendilerine burs ve pansiyon olanağı sağlayarak topluyorlar.¹

¹ Bkz. <http://www.deepnot.com>, 17.06.2004.

Yapılmış olan bu araştırmanın sonuçlarına karşın bizim yapmış olduğumuz çalışmada bunun tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır.

“*Yakın arkadaşlarım İHL’de okuduğu için burada okuyorum*” seçeneğine öğrencilerin % 14,1’i katılırken, % 77’si bu görüşe katılmadıklarını belirtmektedir. % 8,8’lik bir bölüm ise kararsız olduklarını belirtmiştir.

“*Okuyan, mezun olan büyüklerim tarafından tavsiye edildiği için İHL’de okumaya karar verdim*” seçeneğine öğrencilerin % 43’ü katılırken, % 45,9’u bu görüşe katılmadıklarını belirtmektedir. % 11,2’lik bir bölüm ise kararsız olduklarını belirtmiştir.

“*Bugün yeniden liseye kayıt yaptıracak olsam yine İHL’ye gelirdim*” seçeneğine öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 70,6) katılırken, % 14,1’i buna katılmadıklarını belirtmektedir. % 15,3’lük bir bölüm ise kararsız olduklarını belirtmiştir.

“*İHL’de okuyup, dinî bilgileri öğrendikten sonra din görevliliği dışında bir meslek sahibi olmak için okuyorum*” seçeneğine öğrencilerin % 45,3’ü katılırken, % 35,9’u buna katılmadıklarını belirtmektedir. % 28,8’lik bir bölüm ise kararsız olduklarını belirtmiştir. Burada kararsızları da göz önünde bulunduracak olursak büyük bir bölüm öğrenci herhangi bir meslekte çalışmanın yanında dinini de öğrenmek istemektedir. Bunda düz liselerdeki din eğitiminin eksik veya ders saati olarak da az verildiği kanaati doğmaktadır ki, devletin resmi istatistiklerine göre, öğrenciler arasında artış gösteren alkol ve uyuşturucu kullanımı, ahlâkî problemlerin çoğalması ve disiplin suçlarının artması, öğrenci velilerini okul seçiminde haklı bir arayışa itmekte ve onları daha güvenli bir tercih yapmaya sevk etmektedir.¹

“*İmam-Hatipli olmak bir ayrıcalıktır*” seçeneğine araştırmaya katılan öğrencilerin % 87’si katılırken, % 7,7’si bu görüşe katılmadıklarını belirtmektedir. % 7,7’lik bir bölüm ise kararsız olduklarını belirtmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere öğrenciler okullarıyla barışık durumda olup, kendi özsayıları hakkında bizlere bilgi vermektedir. Bu durumun oluşmasında okul yönetiminin ve öğretmenlerin de büyük katkısı vardır.

Bu seçeneklere genel itibariyle baktığımızda öğrenciler bu okullara yaptırırken öncelikle kendi istekleri, bunun yanında da ailelerin görüşleri doğrultusunda kayıt yaptırmış görünmektedir.

¹ Bkz. <http://www.timav.org.tr>, 2005.

2.10. Öğrencilerin Üniversiteye Giriş Sınavında Tercih Etmek İstedikleri

Fakülteler

Ankete katılan öğrencilere eğer katsayı problemi olmasa hangi fakülteleri seçerdiniz diye sorduğumuzda aldığımız cevaplar Tablo 24’te belirtilmiştir.

Tablo 24: Öğrencilerin Üniversiteye Giriş Sınavında Tercih Etmek İstedikleri Fakülteler

	<i>Tercih Edilen Fakülteler</i>	n	%
1	Eğitim Fakültesi / Beden Eğitimi Öğr. Reh. Psk. Danışmanlık	23	13,5
2	İktisadî-İdari Bilimler Fakültesi	1	,6
3	Hukuk Fakültesi	13	7,6
4	İlahiyat Fakültesi / Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	25	14,7
5	Edebiyat Fakültesi / Arap Dili Edebiyatı Bölümü	25	14,7
6	Tarih/Coğrafya Fakültesi	12	7,1
7	Bilgisayar Mühendisliği	3	1,8
8	Tıp Fakültesi	18	10,6
9	Eczacılık Fakültesi	1	,6
10	Güzel Sanatlar / İç Mimarlık	1	,6
11	Düşünmüyor	4	2,4
12	Veterinerlik Fakültesi	3	1,8
13	Gazetecilik / Sinema / Televizyon	2	1,2
14	Fen-Edb. Fakültesi Fen Grubu (Matematik – Kimya – Fizik – Biyoloji)	3	1,8
15	Askerî Akademi / Polis Okulu	9	5,3
16	Astroloji / Uzay Bilim	1	,6
17	Siyasal Bilgiler / Kamu Yönetimi / Halkla İlişkiler Fakültesi	5	2,9
18	Kararsız	4	2,4
19	Yabancı Diller	2	1,2
20	Ziraat Fakültesi	1	,6
21	Cevapsız	14	8,2
Toplam		170	100,0

Tablo 24’e göre öğrenciler genel olarak Sosyal ağırlıklı fakülteler (Eğitim Fakültesi / Edebiyat Fakültesi / İlahiyat Fakültesi / Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği) istemişlerdir. Bunlar ise genel olarak % 42,9 (73 kişi)’luk bir yekûn teşkil etmektedir. Sayısal ağırlıklı fakülteleri tercih etme durumu ise bunlara oranla daha düşük kalmıştır.

Mehmet Gündem'in 02 Mayıs 2004 tarihli Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan "İmam-Hatip" konulu araştırmada İmam-Hatip Lisesi mezunlarının İlahiyat fakültelerini değil Hukuk, İşletme ve Kamu Yönetimi gibi alanları tercih ettikleri belirtilmektedir¹. Bu araştırmanın sonuçları ile yapmış olduğumuz araştırmanın sonuçları kendi arasında tutarlı olmasına rağmen hipotezimizi doğrulamamaktadır.

2.11. Öğrencilerin Okudukları Okul ile Hedefleri Arasındaki Uyum

Öğrencilerin okudukları okul ile hedefledikleri arasında uyum olup-olmadığı Tablo 25'te gösterilmiştir.

Tablo 25: Öğrencilerin Okudukları Okul İle Hedefleri Arasındaki Uyum

	n	%
Hiç	29	17,1
Biraz	90	52,9
Tamamen	51	30,0
Toplam	170	100,0

Tablo 25'e göre öğrencilerin % 17,1'i (29 kişi) okuduğu okul ile kendi hedefinin hiç uymadığını söylerken % 52,9 (90 kişi)'luk bir bölümü hedeflerine biraz uyum sağladığını söylemektedir. Okuduğu okul ile hedefleri arasında tamamen uyum var diyen öğrenciler ise % 30 (51 kişi)'luk bir yekun tutmaktadır.

Tablodan anlaşılacağı üzere öğrenciler, okuduğu okul ile hedefleri arasında "biraz" seçeneğini de eklersek, fazla bir sorun yaşamamaktadırlar.

¹ Bkz. Gündem, Mehmet, "İmam-Hatip", *Milliyet Gazetesi*, 02.05.2004.

2.12. Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinden Beklentileri

İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri okuldan beklentileri ise Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 26: Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinden Beklentileri

	<i>Öğrencilerin Beklentileri</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
1	Eksik yok / Beklentilerime cevap veriyor.	3	1,8
2	Daha kaliteli, ciddi bir eğitim vermeleri / İyi bir din eğitimi / Tam bir eğitim	37	21,8
3	Bilinçli bir birey olarak yetişmek (dini ve gayesini bilen) / İyi ve dürüst insanlar yetiştirmek	22	12,9
4	Faydalı bilgi alışverişi yapmak / Gelecek nesillere örnek	11	6,5
5	Hiçbir beklentim yok.	16	9,4
6	Birtakım sorunlar olmasaydı beklentim olabilirdi.	1	,6
7	İmam-Hatip ruhunu daha fazla hissettirmesi	1	,6
8	Din kültürü öğretmeni olabilmek	3	1,8
9	Diğer derslere de ağırlık vermeleri	3	1,8
10	Sosyal etkinliklere ağırlık vermeleri	3	1,8
11	İyi bir yere yerleşmek / İlahiyatı kazanabilmek.	7	4,1
12	Beklentilerim çok / Benim için önemli olan her şeyi bekliyorum	3	1,8
13	Sadece okulu bitirmek	3	1,8
14	Dini istismar etmeyerek verilen bir eğitim istiyorum	1	,6
15	Önümüzdeki engellerin kaldırılması / Katsayı probleminin ortadan kalkması	5	2,9
16	Aktif, adına yakışır bir okul olması / Diğer okullardan bir farkı olmasını istiyorum	11	6,5
17	Üniversiteye daha kolay girmek istiyorum	1	,6
18	Daha disiplinli olmasını istiyorum	1	,6
19	Daha güzel bir gelecek vaat etmesi	1	,6
20	Kararsızım	1	,6
21	Kendini ifade edebilen, özgüveni yüksek insanlar yetiştirmesi	1	,6
22	<i>Cevapsız</i>	34	20,0
Toplam		170	100,0

Tablo 26’ya baktığımızda öğrencilerin önceliklik olarak daha kaliteli bir eğitim, meslekî araç gereçlerin daha fazla kullanıldığı bir eğitim (% 21,8 / 37 kişi) isterken, % 12,9/22 kişilik öğrenci grubu da kendilerinin bilinçli, dürüst insanlar olarak yetiştirilmelerini istiyorlar. Buradan anlaşıldığı üzere öğrencilerin beklentileri genel

olarak mevcut eğitim ve bu eğitimin daha da geliştirilmesi hususu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Tabloda yer alanlar açık uçlu olarak sorduğumuz sorunun gruplara ayrılmış halidir. Tabloda fazla yer işgal etmemesi için aynı olan birtakım cevapları tabloya eklemedik. Bunları ise şöyle sıralayabiliriz: “Her şey mükemmel / Fazlası var / En doğru bilgileri vermeleri / Meslekî araç-gereçleri iyi bir şekilde kullanmaları / Daha kültürlü öğrenciler yetiştirmesi / Temsil edebilecek örnek öğrenciler yetiştirmesi / / Dinî açıdan bilgili öğrenciler yetiştirmek. / İyi bir hitabet hocası olarak yetiştirilmem / İyi bir din görevlisi olarak yetişmem / Bizi ahirete hazırlaması / Geleceğimi güzelleştirmesi / İmam-Hatip Lisesinden mezun olmak/ Aldığım bilgileri Allah rızası için aktarmak / Dini yaşamak”

2.13. Öğrencilerin Üniversiteye Giriş Sınavında İHL Öğrencilerine Haksızlık

Yapılıp-Yapılmama Durumu Hakkındaki Görüşleri

Ankete katılan öğrencilerin üniversiteye giriş sınavında kendilerine haksızlık yapıp yapılmama hususundaki görüşleri Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27: Öğrencilerin Üniversiteye Giriş Sınavında İHL Öğrencilerine Haksızlık Yapılıp-Yapılmama Sorunu Hakkındaki Görüşleri

	n	%
Kararsızım	6	3,5
Hayır	4	2,4
Evet	160	94,1
Toplam	170	100,0

Tablo 27’ye göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%94,1 / 160 kişi), kendilerine haksızlık yapıldığı görüşündedirler. Haksızlık yapılma sebeplerini ise şöyle sıralayabiliriz:

“Katsayı problemi / Puan kırma meselesi / İhtiyaç olmasına karşın haksızlık yapılıyor / İkili uygulama var / Özgürlük kısıtlanıyor / Üvey evlat muamelesi / İkinci sınıf insan muamelesi / Her şey ortada / Görünen köy kılavuz istemez / Bizden önceki okuyan arkadaşlar bize örnektir / Başörtüsü sorunu / Ailem haksızlıktan dolayı dersane parası vermiyor” şeklindedir. Haksızlığa uğramadıklarını savunanlar ise, insanın isterse engelleri aşabileceğini, bu okullarda hem meslekî hem de diğer dersleri gördükleri

görüşündedirler. Bu konuda kararsız olanlar ise konu hakkında herhangi bir şey düşünmediği veya konu hakkında bilgisi olmadığı görüşündedirler.

Araştırmanın bu kısmında katsayı problemi büyük bir yekun teşkil ettiğinden dolayı üniversiteye giriş sınavında uygulanan katsayı sorunu hakkında kısaca bilgi vermeyi uygun gördük.

YÖK, aldığı kararla üniversite sınavlarında alan katsayısı* uygulamasına geçerek meslek okulları mezunlarının kendi alanlarında yükseköğretime geçişi kolaylaştırmış; alan dışındaki yükseköğretim programlarında geçişi ise zorlaştırmıştır.

Bu programla, koordineli olarak öğrencinin geleceği için yeteneğine göre girmesi gereken okullar belirlenir. Ortaöğretimdeki başarı durumu, zeka türü ve yeteneğine uygun okula önerilir. Üniversite öğretiminin yolunu açan lise eğitimi alacak öğrenciler kendi aralarında fen ve sosyal alanlarda üniversiteye temel teşkil edecek şekilde fizik, kimya, biyoloji, matematik, mantık, felsefe ağırlıklı eğitim alırlar. Bir kısmına ise mesleki gelişmelere uygun teknik liseler sunulur.

Bunların kendi mesleklerinde önleri açıktır. Son bir grup da ara iş gücünü oluşturmak amacıyla ağırlıklı olarak iş hayatına hazırlanır.

Ancak aile ve öğrenci orta son sınıfta bilir ki, liseye veya teknik liselere kayıt yaptıramayacaksa üniversiteye girmesi artık neredeyse imkansızdır ve bu durumu kabullenir. Meslek okulunda çok başarılı olanlara kendi alanında yükseköğretime kayıt yapma hakkı artı sertifikalarla sağlanır. Bütün dünyada üniversiteye geçiş yapmak için bizdeki gibi normal liseden geçmesi gerekir. Örneğin Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde üç tür meslek lisesi var:

1- Çıracılık okulları. Mezunları meslek yüksek okullarına gidebilirler.

2- Meslek Liseleri. Mezunları kendi ve yakın alanlardaki tüm mühendislik branşlarına gidebilirler

3-Teknik ve Ticaret Liseleri. Her tür mühendisliğe ve yine fark dersleri vererek ilgili fakülteye gidebilirler. 3. gruptaki meslek liseleri normal liseden daha çok ilgi çekmekte ve en iyi öğrenciler oralara gitmektedir.

* 1999 yılından itibaren üniversiteye girişte adayların ağırlıklı ortaöğretim başarı puanlarının (AOBP-SÖZ, AOBP-SAY, AOBP-EA) ortaöğretimdeki alanları ile ilgili yükseköğretim programlarına yerleştirme yapılırken 0,5 ile, ortaöğretimdeki alanları dışında bir yükseköğretim programına yerleştirme yapılırken 0,2 ile çarpılarak adayların ilgili ÖSS puanlarına katılması ve bir programa yerleşmesi için gerekli olan asıl puanın bu şekilde belirlenmesi sınav kılavuzlarında belirtilmektedir. Bkz. ÖSYM, 1999-ÖSS Öğrenci Seçme Sınavı Kılavuzu, s. 18, 27, 33; ÖSYM, 2000-ÖSS Öğrenci Seçme Sınavı Kılavuzu, s. 19, 28, 34.

Almanya'da üniversiteye girmenin liseden mezun olmak veya Abitur dedikleri geçmişte ülkemizde de uygulanan olgunluk sınavından başarılı olmak şartı mevcuttur. İngiltere'de meslek liseleri mezunları üniversite sınavına giremezler. Fransa'da benzer durum söz konusu, liseden sonrası bakalorya (olgunluk sınavı ki ağırlıklı olarak felsefi tartışmaların yapıldığı klasik sınav esasına göre davranılıyor) sınavından başarılı olmak gerekiyor. Ve meslek okulları mezunları üniversite sınavına kolay giremezler. Diğer Avrupa ülkelerinde Alman ve Fransız sınav modellerine benzer uygulamalar bulunmaktadır. Japonya'da benzer şekilde liseye gidecek adayların üniversiteye gideceği anlamına gelecek ilkeleri bulunmaktadır. ABD de yine bizdeki mevcut sisteme benzer şekilde ortaöğretim başarı puanı, genel sınav sonucu ve okulun genel durumu dikkate alınarak belirli bir puanın üzerinde olanlar devlet üniversitelerine alınmaktadırlar. Yine Amerika'da bazı okullara gitmek için ön koşul derslerini almış olması gerekir. Fakat Tıp Fakültelerine gitmek için biyoloji ağırlıklı eğitim, hukuk için sosyoloji ve psikoloji ağırlıklı dersler alması gerektiğini biliyor.

Bizim mevcut sistemimizde meslek liselerinin kendi branşlarında yükselmelerinin önü kapalı ki, bu yanlış. Ancak bu durum farklı alanlara gidebilecekleri anlamına gelemmez.

İmam-Hatip Liselerinin müfredatı yeniden düzenlenip, başta Latince, İbranice, Arapça, Farsça, İngilizce olmak üzere sosyoloji, psikoloji, felsefe ve bilim ve dinler tarihi konularında iyi yetişmiş öğrencileri İlahiyat Fakültelerine gönderecek şekilde yeniden organize edildiğinde, geleceğin saygın, genel kültürü yüksek, aydın toplumun önünü açan, ufku geniş dünyalı din bilginleri yetiştireceği kanaati ağır basmaktadır.¹

2.14. Öğrencilerin Kendilerini İfade Edebilme Durumları

Ankete katılan öğrencilerin kendilerini ifade edip edemedikleri hakkındaki görüşleri, bunların dağılımı Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28: Öğrencilerin Kendilerini İfade Edebilme Durumları

	n	%
Hiç ifade edemiyorum	8	4,7
Bazen ifade edebiliyorum	23	13,5
Her zaman ifade edebiliyorum	139	81,8
Toplam	170	100,0

¹ Bkz. Ortaş, İbrahim, “Meslek Okulları ve Üniversiteye Giriş Üzerine Tartışma”, www.aksam.com.tr, 05.10.2004.

Tablo 28’e göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 81,8 / 139 kişi) kendini rahatlıkla, her zaman ifade edebildiğini belirtmektedir. Buna sebep olarak da, “Bir ayrıcalıktır / Farklılıktır / Üstündür / Herkese nasip olmaz / Gurur duyuyorum / Mutluluk veriyor / Onur verici / Saklayacak, çekinecek bir şey yok ortada / Rahatlıkla ifade ediyorum / Kötü bir şey yapmıyoruz / Çünkü kendi isteğimle geldim bu okula / Çünkü ben İHL’liyim / İmam-Hatip ruhunu taşıyorum / Bilinçli bir ailenin çocuğuyum / Hesap vereceğim yer belli olduğu için fazla önemsemiyorum lafları” şeklinde sebep ortaya sürerken; kendilerini hiç ifade edemeyenler; “İnsanların gereksiz yere laflar söylememesi için / Ne söyleyecekleri belli olmuyor / Örtülü olduğum için laf getirmek istemiyorum” şeklinde sebepler ileri sürmektedirler. “Çekiniyorum / Utanıyorum / İHL’li olmaktan utanıyorum / Olumsuz eleştirilerden dolayı / Ön yargıyla baktıkları için / Düşman gibi gördükleri için / Dışlıyorlar / İnanırmak zor / Çünkü yeterli eğitim verilmiyor / Hayat şartları zor olduğu için / Meslekî olarak yeterli bilgiye sahip olmadığım için / Çünkü karizmamı çiziyor” şeklinde sebepler ileri sürenler ise kendini ifade edemeyenlerdir.

Buradan anlaşıldığına göre öğrencilerin büyük bir bölümü toplumun önyargılarına (Bkz. Tablo 29) rağmen kendilerini rahatlıkla ifade edebilmektedir.

2.15. Öğrencilerin Kendilerini İfade Ettiklerinde Karşılaştıkları Tavrılar

Ankete katılan öğrencilerin kendilerini ifade ettiklerinde karşılaştıkları tavırları ve bunların dağılımı Tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29: İmam-Hatipli Olduğunu Söyleyince Alınan Tavrılar

	n	%
Olumsuz Tavır	65	38,2
Olumlu Tavır	30	17,6
Bazen Olumlu / Bazen Olumsuz (Topluma Göre Değişiyor)	34	20,0
Hiçbir Tavırla Karşılaşmadım	3	1,8
Normal Karşılanıyor	10	5,9
Çoğu Zaman Olumsuz	7	4,1
Çoğu Zaman Olumlu	11	6,5
Benim Tavrım Önemli / Aldırmıyorum	6	3,5
Cevapsız	4	2,4
Toplam	170	100,0

Tablo 29’a baktığımızda öğrencilerin büyük bir kısmının (%38,2 / 65 kişi) - bunlara “bazen olumsuz” ve diğer seçeneklerden de ekleme yapıldığında- kendilerini ifade edince olumsuz bir tavırla karşılaştığı göze çarpmaktadır.

Alınan olumsuz tavrılı sözleri şöyle sıralayabiliriz: “Niye o liseye gittin? / İmam mı olacaksın? Cenaze mi yıkayacaksın? / Bile bile kendini zarara uğrattıyorsun / ÖSS’yi düşünmüyor musun? / İlahiyatçı olup da ne yapacaksın? / Başka okul yok mu? / Sen geleceğini bitirmişsin / Bizi üzme kimsenin hakkı yok / Yüz karası olarak görüyorlar / Neden harcanıyorsun? / Kur’an kursuymuş gibi bakıyorlar / İHL’de mi okuyorsun, çok yazık! / Bırak başörtüsünü, çıkar gitsin / Gerici, geri kafalı görüyorlar / Burun kıvırıyorlar / Sen böyle değildin, diyorlar / Oraya örgüt kurmaya gidiyorsunuz”

2.16. Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinin İlk Kademesinin (Ortaokul) Açık Olup-Olmaması Hakkındaki Görüşleri

Ankete katılan öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinin ilk kademesinin (ortaokul) açık olup-olmaması hakkındaki görüşleri ve dağılımı Tablo 30’da gösterilmiştir.

Tablo 30: Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinin İlk Kademesinin (Ortaokul) Açık Olup-Olmaması Hakkındaki Görüşleri

	n	%
Evet, isterdim.	120	70,6
Hayır / Kesinlikle istemezdim / Lise benim için yeterlidir, istemezdim / Hiçbir değişiklik olmazdı.	20	11,8
Olabilir / Fark etmezdi / İsteyen gelir isteyen gelmemeli / Seçmeli olsun.	7	4,1
Orta kısım ile ilgili hiçbir bilgim yok.	3	1,8
Beni ilgilendirmiyor / Açıklamam yok	2	1,2
Bilmem, hiç düşünmedim	1	,6
Kararsızım	1	,6
Cevapsız	16	9,4
Toplam	170	100,0

Tabloya göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 70,6 / 120 kişi), daha iyi, daha köklü bir eğitim alma, küçük yaşta din eğitimi almak, kendine güvenin artması, alınması gereken meslekî bilgilerin zamanında alınması, zaman kaybı olmaması gibi sebeplerden dolayı İmam-Hatip lisesinin orta kısmının açık olmasını istediklerini söylüyorlar.

2.17. Öğrencilerin İmam-Hatipli Olmak Hakkındaki Görüşleri

Ankete katılan öğrencilerin “İmam-Hatipli olmak ne demektir?” sorusuna verdikleri cevaplar ve dağılımları Tablo 31’de gösterilmiştir.

Tablo 31: Öğrencilerin İmam-Hatipli Olmak Hakkındaki Görüşleri

		1. Öncelik		2. Öncelik		3. Öncelik		Genel Toplam (n)
<i>İmam-Hatipli Olmak</i>		n	%	n	%	n	%	
1	İslamî konuları bilen / Din eğitimi almış / Eğitimli	11	6,5	6	3,5	7	4,1	24
2	Din görevlisi / Camide görev alan / Geleceğin imamı / Dini temsil eden / Vaiz / Kur'an Kursu hocası	7	4,1	2	1,2	2	1,2	11
3	Aile tarafından sevilen / Halkın gözbebeği / Sevilen insan	1	,6	2	1,2	1	,6	4
4	İyi / Ahlaklı / Dürüst	46	27,1	37	21,8	32	18,8	115
5	Kötü / İğrençlik / Berbat / Aptallık	1	,6	2	1,2	1	,6	4
6	Dindar / Dinine bağlı / İslamî ahlaklı	17	10,0	18	10,6	8	4,7	43
7	Devlete hizmet eden / Faydalı insan / Vatanperver	39	22,9	1	,6	7	4,1	47
8	Ayrıcalıklı / Farklı / Seçilmiş / Şanslı	7	4,1	10	5,9	13	7,6	30
9	Başarılı / Çalışkan	2	1,2	21	12,4	14	8,2	37
10	Aydın / Kültürlü	1	,6	4	2,4	4	2,4	9
11	Hitabeti iyi bilen / Güzel konuşan	8	4,7	2	1,2	2	1,2	12
12	Önder / Lider / Örnek / Aydınlatıcı / Yol gösterici / Saygın	1	,6	7	4,1	4	2,4	12
13	Her iki dünyada da mutlu olmak	3	1,8	--	--	2	1,2	5
14	Öğrendikleri bilgileri aktaran	3	1,8	3	1,8	4	2,4	10
15	Gurur verici / Onur / Şerefli / Gururlu	--	--	7	4,1	3	1,8	10
16	İstek / Arzu / Heves / Sevgi	--	--	1	,6	1	,6	2
17	Eli açık / Cömert	--	--	1	,6	--	--	1
18	İnsan olan / Kendini bilen / Bilinçli / Kul olan	1	,6	2	1,2	4	2,4	7
19	Azimli / Sabırlı / İstikrarlı / Girişimci / Kararlı	--	--	4	2,4	6	3,5	10
20	Özünü bulmak / Benliğini kazanmış	1	,6	--	--	1	,6	2
21	Hem din hem de fen bilimlerini bir arada gören	1	,6	--	--	--	--	1
22	Umut / Gelecek	--	--	2	1,2	2	1,2	4
23	En iyisi olmak / Mükemmellik / Kusursuzluk	--	--	3	1,8	5	2,9	8
24	Dinamik / Aktif / Sosyal	1	,6	1	,6	1	,6	3
25	Sorumluluk / Güzel bir yük	1	,6	1	,6	1	,6	3
26	İktidarda olmak	--	--	--	--	1	,6	1
27	Gerçekçi / Mantıklı	--	--	1	,6	2	1,2	3
28	Yaklaşımçı	--	--	--	--	1	,6	1
29	Kardeşlik / Sevgi / Hoşgörü	2	1,2	2	1,2	1	,6	5
30	Nefret / Dışlanma / Sevmeme / Tuhaf karşılanma	2	1,2	3	1,8	3	1,8	8
31	Cennet	--	--	1	,6	--	--	1
32	Şefa	--	--	--	--	1	,6	1
33	Cevapsız	14	8,2	26	15,3	36	21,2	76
Toplam		170	100	170	100	170	100	510

Tablo 31'e baktığımızda öğrencilerin bu konu hakkındaki öncelikli görüşü (%27,1, 46 kişi); İmam-Hatipli olmak, "iyi, ahlâklı, dürüst, iffetli ve hürmetkâr olmaktır" demişlerdir. İmam-Hatipli olmak demek; vatanına, milletine faydalı insan demektir diyenlerin sayısı ise 39 (%22,9) kişidir.

2.18. Öğrencilerin Toplumun İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinden Beklentileri

Hakkındaki Görüşleri

Ankete katılan öğrencilerin toplumun kendilerinden beklentileri hakkındaki görüşleri Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32: Öğrencilerin Toplumun İHL Öğrencilerinden Beklentileri Hakkındaki Görüşleri

<i>Toplumun İ.H.L.'den Beklentileri</i>		n	%
1	Ahlâklı, örnek insan olmaları	22	12,9
2	Sadece İmam / Hoca olmaları	6	3,5
3	Başarılı olmaları	7	4,1
4	Kendi alanları dışında da alanlar seçebilmeli	4	2,4
5	Dini tebliğ eden kimseler olmaları	39	22,9
6	İnanç ve davranışlarında tutarlı olmaları	8	4,7
7	Beklentiler topluma göre değişebiliyor	5	2,9
8	Daha dürüst kişiler tarafından yönetilmek / Milli değerleri korumaları	7	4,1
9	Dinini seven gençler olmaları / İyi bir toplum kurmaları	4	2,4
10	Toplumun davranışlarının düzeltilmesi	7	4,1
11	Dinî bilgilerinin yeterli olmasını	15	8,8
12	Hiçbir şey beklemiyorlar	13	7,6
13	Bir fikrim yok / Kararsızım / Hiç düşünmedim	11	6,5
14	İmam-Hatip Lisesinin hiç olmaması	1	,6
15	Cevapsız	21	12,4
Toplam		170	100,0

Tablo 32'ye göre toplumun, İmam-Hatipli öğrencilerden öncelikli olarak okulda almış oldukları dinî bilgileri topluma, insanlara aktarmalarını (% 22,9/ 39) istemektedir. Ahlâklı insan olmaları da önemli bir yekûn (% 12,9 / 22) tutmaktadır.

2.19. Öğrencilerin Aldıkları Din Eğitiminden Memnuniyet Durumları

Ankete katılan öğrencilerin, aldıkları din eğitimi hakkındaki görüşleri ise Tablo 33'te gösterilmiştir.

Tablo 33: Öğrencilerin Aldıkları Din Eğitiminden Memnuniyet Durumu

<i>Memnuniyet Durumu</i>	n	%
Kararsızım	4	2,4
Kısmen	37	21,8
Hayır	9	5,3
Evet	120	70,6
Toplam	170	100,0

Tablo 33’e göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%70,6 / 120 kişi) buna “*Kısmen*” seçeneğini de eklersek aldıkları din eğitiminden memnun olduklarını söylüyorlar.

2.20. Öğrencilerin En Sevdikleri Dersler

Ankete katılan öğrencilerin sevdikleri dersler ve bunların öncelik sıraları Tablo 34’te gösterilmiştir.

Tablo 34: Öğrencilerin En Sevdikleri Dersler ve Bu Derslerin Öncelik Durumuna Göre Dağılımı

<i>Sevilen Dersler</i>		1. Öncelik		2. Öncelik		3. Öncelik		Genel Toplam (n)
		n	%	n	%	n	%	
1	Edebiyat / Türkçe	31	18,2	24	14,1	16	9,4	71
2	Coğrafya	19	11,2	19	11,2	18	10,6	56
3	Kur’an-ı Kerim	61	35,9	18	10,6	17	10,0	96
4	Hitabet	9	5,3	16	9,4	12	7,1	37
5	Tarih / Osmanlı Tarihi	16	9,4	21	12,4	17	10,0	54
6	Arapça	5	2,9	16	9,4	11	6,5	32
7	Matematik / Geometri	12	7,1	15	8,8	15	8,8	42
8	Siyer	--	--	3	1,8	1	,6	4
9	Felsefe/Sosyoloji	1	,6	2	1,2	11	6,5	14
10	Kelam	2	1,2	1	,6	5	2,9	8
11	Fıkıh	2	1,2	8	4,7	9	5,3	19
12	Biyoloji/Fizik/Kimya	1	,6	3	1,8	2	1,2	6
13	Tefsir	--	--	2	1,2	4	2,4	6
14	Beden Eğitimi	2	1,2	8	4,7	2	1,2	12
15	Hadis	--	--	3	1,8	5	2,9	8
16	Bilgisayar	4	2,4	--	--	1	,6	5
17	Psikoloji	--	--	--	--	2	1,2	2
18	İngilizce	1	,6	3	1,8	5	2,9	9
19	Resim	--	--	--	--	1	,6	1
20	İnkılap Tarihi	--	--	1	,6	1	,6	2
21	Dinler Tarihi/ İslam Tar.	3	1,8	4	2,4	3	1,8	10
22	Cevapsız	1	,6	3	1,8	12	7,1	16
Toplam		170	100,0	170	100,0	170	100,0	510

Tablo 34'e göre öğrencilerin % 35,9 (61 kişi) Kur'an-ı Kerim dersini ilk öncelikli olarak sevdiğini söylemiştir. Bu dersi % 18,2 (31 kişilik)'lik payla Edebiyat-Türkçe dersi, % 11,2 (19 kişi)'lik payla da Coğrafya dersi takip etmektedir.

Tablodan anlaşılabacağı üzere öğrencilerin daha ziyade sayısal ağırlıklı dersleri sever, meslekî dersler arka sırada kalır hipotezimiz doğrulanmamaktadır. Anket çalışmasının yanında yapılan mülakatlarda dersleri sevmeye öğretmenlerin büyük etkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır.¹

2.21. Öğrencilerin Meslek Dersi Öğretmenlerinden Beklentileri

Ankete katılan öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerinden beklentileri ve bunların dağılımı Tablo 35'te verilmiştir.

Tablo 35: Öğrencilerin Meslek Dersi Öğretmenlerinden Beklentileri

<i>Meslek Öğretmenlerinden Beklentiler</i>		n	%
1	Daha fazla ilgilenmeleri / Rehberlik etmeleri	34	20,0
2	Öğrettiklerini kendileri de uygulamaları / Tutarlı olmaları	9	5,3
3	Uygun teknikler kullanılarak dersi daha etkili hale getirmeleri	30	17,6
4	Beklentilerimizin hepsini veriyorlar / Gerekeni yapıyorlar	32	18,8
5	Dinî yönden bizi olması gerektiği gibi yetiştirmeleri / Ahlaklı insan yapmaları	15	8,8
6	Hiçbir beklentim yok / Onları sevmiyorum / Bana karışmasınlar yeter	6	3,5
7	Fazla bir beklentim yok	2	1,2
8	Her alanda cevap verebilecek şekilde bizi yetiştirmeleri / Her konuda yetiştirmeleri	8	4,7
9	Daha disiplinli olmaları	2	1,2
10	Emeklilik yaşları geldiği için genç adayların önlerini açmaları	3	1,8
11	<i>Cevapsız</i>	29	17,1
Toplam		170	100,0

Tablo 35'e göre öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerinden istekleri eğitim ağırlıklı olup rehberlik (% 20 / 34 kişi) ve daha etkili bir ders anlatımı (17,6 / 30 kişi) konularında yoğunlaşmaktadır. Ayrıca meslek dersi öğretmenlerinden, gerekeni yaptıkları için herhangi bir beklentisi olmayan öğrenciler de (% 18,8 / 32 kişi) önemli bir yer teşkil etmektedir.

¹ Öğretmen-öğrenci etkileşimi, öğretmenin etkisi hakkında daha geniş bilgi için bkz. Ergün, Mustafa, *Eğitim ve Toplum*, Ocak Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1992, s. 147-151.

2.22. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yaptıkları

Ankete katılan öğrencilerin serbest (boş) zamanlarında yaptıkları faaliyetler ve bu faaliyetlerin öncelik sırası Tablo 36'da gösterilmiştir. Genel toplamın da önemli olması yanında biz öncelikle ilk yaptıkları faaliyetler üzerinde duracağız.

Tablo 36: Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yaptıkları Faaliyetler ve Öncelik Sırasına Göre Dağılımı

<i>Boş Zamanlarda Yapılan Faaliyetler</i>		1. Öncelik		2. Öncelik		3. Öncelik		Genel Toplam (n)
		n	%	n	%	n	%	
1	Kitap / Gazete / Dergi Okumak	69	40,6	21	12,4	5	2,9	95
2	TV / CD seyretmek	10	5,9	19	11,2	12	7,1	41
3	Müzik Dinlemek	14	8,2	11	6,5	9	5,3	34
4	Dinlenmek	3	1,8	--	--	--	--	3
5	Ders çalışmak / ÖSS'ye hazırlık	27	15,9	13	7,6	8	4,7	48
6	Bilgisayarla uğraşmak / İnternet	4	2,4	6	3,5	2	1,2	12
7	Sosyal Faaliyetler / Sinema	2	1,2	9	5,3	5	2,9	16
8	Gelecekle ilgili çözüm arayışları / Tefekkür etmek	--	--	2	1,2	2	1,2	4
9	Spor yapmak	7	4,1	8	4,7	1	,6	16
10	Ev işi yapmak / Anneye yardım etmek	1	,6	--	--	--	--	1
11	Gezmek / Arkadaşlarla buluşmak	5	2,9	8	4,7	6	3,5	19
12	Resim / Ebru sanatı / Hobi / El işi	2	1,2	6	3,5	1	,6	9
13	Zamana göre değişir	1	,6	1	,6			2
14	Faydalı bilgiler edinmek / Araştırma yapmak	3	1,8	--	--	--	--	3
15	İşte çalışmak	--	--	1	,6	--	--	1
16	Öykü yazmak	--	--	1	,6	--	--	1
17	Bulmaca çözmek	--	--	2	1,2	--	--	2
18	Kur'an okuyarak / İbadetle meşgul olmak / Maneviyatı geliştirmek	12	7,1	11	6,5	5	2,9	28
19	İlâhi Dinlemek	--	--	1	,6	3	1,8	4
20	Cevapsız	10	5,9	50	29,4	111	65,3	171
Toplam		170	100,0	170	100,0	170	100,0	510

Tablo 36'ya göre öğrencilerin büyük çoğunluğu öncelikli olarak boş zamanların kitap, gazete, dergi okuduklarını (%40,6 / 69 kişi) belirtmişlerdir. Ayrıca ankete katılan öğrencilerin büyük bir kısmı 11. sınıf talebesi olması, üniversite sınavına girecek olmalarından dolayı % 15,9 (27 kişi)'luk kısım da sınava hazırlandıklarını belirtmişlerdir.

Serbest zaman, yemek, uyku ve cinsel ihtiyaçların karşılanması gibi fizyolojik, ev içinde yapılması zorunlu bazı işler gibi ailevî, iş hayatı gibi meslekî faaliyetlerin dışında kalan, tamamen ferdin tercihinine bağlı zaman olarak tanımlamak mümkündür.

Fransa’da 1954 yılında CNRS bünyesinde Serbest Zaman Araştırma Grubu (Groupes d’Études du Loisir) oluşturmuş ve aynı yıl serbest zaman konusunda anket tekniğiyle geniş kapsamlı bir araştırma yapmış olan Joffre Dumazadiler, serbest zamanı dört kriterle netleştirir. Bunlar: Serbest olma, yararlı olmama, haz sağlama ve bireysel olmadır. Ona göre herhangi bir faaliyetin serbest zaman faaliyeti olabilmesi için bu dört özelliğin birlikte var olmaları şarttır.¹

Araştırmamızdan çıkan sonuca bakıldığında öğrencilerin büyük bir bölümü boş (serbest) zamanını ilmî faaliyetlerle, kitap okumakla geçirmektedir.² Bu da eğitim için, diğer okulların durumları göz önünde tutularak sevindirici bir durumdur.

2.23. Öğrencilerin En Çok Seyrettikleri Televizyon Kanalları

Ankete katılan öğrencilerin en çok seyrettikleri televizyon kanalları ve bunların dağılımı Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37: Öğrencilerin En Çok Seyrettikleri Televizyon Kanalları ve Öncelik Sırasına Göre Dağılımı

<i>Seyredilen Televizyon Kanalları</i>		1. Öncelik		2. Öncelik		3. Öncelik		Genel Toplam (n)
		n	%	n	%	n	%	
1	TRT 1 / TRT 2	5	2,9	3	1,8	7	4,1	15
2	Kanal 7	18	10,6	32	18,8	9	5,3	59
3	Samanyolu	58	34,1	28	16,5	21	12,4	107
4	TV 5	4	2,4	8	4,7	3	1,8	15
5	Dost TV / Nur TV / Hilal TV / Meltem TV	4	2,4	6	3,5	5	2,9	15
6	NTV	1	,6	2	1,2	2	1,2	5
7	CNN Türk	--	--	2	1,2	1	,6	3
8	Show TV	17	10,0	18	10,6	13	7,6	48
9	Kanal D	24	14,1	13	7,6	13	7,6	50
10	Atv	13	7,6	10	5,9	10	5,9	33
11	Akdeniz TV / Flash TV	--	--	--	--	1	,6	1
12	Discovery / National Cography	--	--	3	1,8	3	1,8	6
13	Kanal 1	--	--	--	--	1	,6	1
14	TGRT	1	,6	--	--	4	2,4	5
15	Kral TV / Number One / Power Türk / MTV / Metro TV	5	2,9	4	2,4	6	3,5	15
16	Star TV	1	,6	8	4,7	2	1,2	11
17	TV 8	--	--	--	--	1	,6	1
18	BBC News / CNBC-E	1	,6	1	,6	--	--	2
19	Çukurova TV	--	--	--	--	1	,6	1
20	Cevapsız	18	10,6	32	18,8	67	39,4	117
Toplam		170	100,0	170	100,0	170	100,0	510

¹ Usta, Mustafa-Doğan, M. Said-Amman M., “Eğitimli Dindarın Serbest Zaman Kurumu”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2000, Sayı: 7, s. 36-37.

² Benzer bir araştırma için bkz. Usta-Doğan-Amman., “Eğitimli Dindarın Serbest Zaman Kurumu”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, s. 35-76.

Tablo 37'ye göre öğrencilerin % 34,1 (58 kişi) Samanyolu televizyonunu seyrettiklerini belirtmişler. Bunun ardından en çok seyredilen televizyon kanalı % 14,1 (24 kişi)'lik payla Kanal D olmuştur.

2.24. Öğrencilerin En Çok Seyrettikleri Televizyon Programları

Ankete katılan öğrencilerin en çok seyrettikleri televizyon programları ve bunların dağılımı Tablo 38'de verilmiştir.

Tablo 38: Öğrencilerin En Çok Seyrettikleri Televizyon Programları ve Öncelik Sırasına Göre Dağılımı

<i>Seyredilen Televizyon Programları</i>		1. Öncelik		2. Öncelik		3. Öncelik		Genel Toplam (n)
		n	%	n	%	n	%	
1	Dinî-mistik İçerikli Halk Dindarlığını Yansıtan Programlar	37	21,8	35	20,6	17	10,0	89
2	Müzik Programı	5	2,9	4	2,4	6	3,5	15
3	Belgesel	10	5,9	9	5,3	3	1,8	22
4	Yorum / Açıkoturum	4	2,4	3	1,8	1	,6	8
5	Diziler	54	31,8	39	22,9	34	20,0	127
6	Film	3	1,8	4	2,4	1	,6	8
7	Haber Programları	6	3,5	4	2,4	6	3,5	16
8	Kültürel Programlar	2	1,2	1	,6	1	,6	4
9	Dinî Programlar (Bilgilendirici)	10	5,9	11	6,5	8	4,7	29
10	Spor	--	--	3	1,8	5	2,9	8
11	Yarışma	5	2,9	7	4,1	6	3,5	18
12	Talk Show	5	2,9	2	1,2	6	3,5	13
13	Teknoloji	--	--	1	,6	--	--	1
14	Cevapsız	29	17,1	47	27,6	76	44,7	152
Toplam		170	100,0	170	100,0	170	100,0	510

Tablo 38'e göre öğrencilerin % 31,8 (54 kişi) dizileri seyrettiklerini belirtmişler. Bunun ardından en çok seyredilen televizyon programı % 21,8 (37 kişi)'lik payla dinî mistik içerikli halk dindarlığını yansıtan programlar olmuştur.

2.25. Öğrencilerin Okudukları Kitap Türleri

Ankete katılan öğrencilerin okudukları kitap türüne göre dağılımı Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39: Öğrencilerin Okudukları Kitap Türlerine Göre Dağılımı

<i>Kitap Türleri</i>		1. Öncelik		2. Öncelik		3. Öncelik		Genel Toplam (n)
		n	%	n	%	n	%	
1	Dinî / Ahlâkî	116	68,2	18	10,6	13	7,6	147
2	Siyasî / Politik	3	1,8	16	9,4	3	1,8	22
3	Ekonomik	--	--	10	5,9	2	1,2	12
4	Kültürel	15	8,8	32	18,8	26	15,3	73
5	Eğitim / Psikoloji	8	4,7	25	14,7	34	20,0	67
6	Edebî Eserler	22	12,9	40	23,5	34	20,0	96
7	Diğer	6	3,5	10	5,9	10	5,9	26
8	Cevapsız	--	--	19	11,2	48	28,2	67
Toplam		170	100,0	170	100,0	170	100,0	510

Tablo 39'a göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 68,2 / 116 kişi) dinî ve ahlâkî kitaplar okurken, bunun ardından % 12,9 (22 kişi)'luk payla edebî eserler gelmektedir. Cinsiyete göre okunan kitap türleri ise Tablo 40'ta gösterilmiştir.

Tablo 40: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Okudukları Kitap Türleri

<i>Kitap Türleri</i>		Cinsiyet		Genel Toplam (n)
		Kız	Erkek	
1	Dinî / Ahlâkî	59	57	116
2	Siyasî / Politik	1	2	3
3	Ekonomik	--	--	--
4	Kültürel	9	6	15
5	Eğitim / Psikoloji	8	--	8
6	Edebî Eserler	17	5	22
7	Diğer	3	3	6
8	Cevapsız	--	--	--
Toplam		97	73	170

Tablo 40'a göre okunan kitap türleri arasında cinsiyetler arası bariz bir farklılık göze çarpmamaktadır.

2.26. Öğrencilerin Vakit Namazlarına Devam Etme Durumu

Ankete katılan öğrencilerin vakit namazlara devam etme durumları hakkındaki görüşleri ve bunların dağılımı Tablo 41'de verilmiştir.

Tablo 41: Öğrencilerin Vakit Namazlarına Devam Etme Durumuna Göre Dağılımı

<i>Vakit Namaz Kılma Durumu</i>	n	%
Hiç	3	1,8
Bazen	30	17,6
Çoğu Zaman	36	21,2
Her Zaman	100	58,8
Toplam	170	100,0

Tablo 41’e göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (%58,8 / 100 kişi) vakit namazları devamlı kıldıklarını belirtmişlerdir. Bunlara “Çoğu zaman” ve “Bazen” seçeneklerini de eklersek vakit namaz kılmayan yok denecek kadar azdır.

Tablo 42’de ise cinsiyete göre vakit namaz kılma durumları belirtilmiştir.

Tablo 42: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Vakit Namazları Kılma Durumu

		<i>Vakit Namaz</i>					Toplam
		Hiç	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	Hatalı	
Cinsiyet	<i>Kız</i>	0	10	24	63	--	98
	<i>Erkek</i>	3	20	12	37	--	72
Toplam		3	30	36	100	--	170

Tablo 42’yi incelediğimizde vakit namazlara devam hususunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre fazla oldukları göze çarpmaktadır.

2.27. Öğrencilerin Oruç Tutma Durumuna Göre Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin oruç tutma durumları hakkındaki görüşleri ve bunların dağılımı Tablo 43’te gösterilmiştir.

Tablo 43: Öğrencilerin Oruç Tutma Durumuna Göre Dağılımı

<i>Oruç Tutma Durumu</i>	n	%
Hiç	2	1,2
Bazen	3	1,8
Çoğu Zaman	9	5,3
Her Zaman	155	91,2
<i>Cevapsız</i>	1	,6
Toplam	170	100,0

Tablo 43’e göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (%91,2 / 155 kişi) oruç tutmaktadırlar. Oruçtan kastımız Ramazan ayında tutulan farz oruçtur.

Öğrencilerin cinsiyete göre oruç tutma durumları Tablo 44’te verilmiştir.

Tablo 44: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Oruç Tutma Durumu

		<i>Oruç Tutma</i>					Toplam
		Hiç	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	Cevapsız	
Cinsiyet	<i>Kız</i>	1	3	3	90	1	98
	<i>Erkek</i>	1	0	6	65	--	72
Toplam		2	3	9	155	1	170

Tablo 44’e baktığımızda oruç tutan öğrenci sayısında cinsiyetler arasında sayısal bir fark görülse de, ankete katılan toplam erkek ve kız öğrencilerinin sayısına göre değerlendirildiğinde bir eşitlik göze çarpmaktadır.

SONUÇ

“1997 Yılından Sonraki Dönemde İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeler”i incelemeye çalıştığımız araştırmanın neticesinde birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile serüveni başlayan İmam-Hatip Okulları için çeşitli dönüm noktaları ortaya çıkmıştır. Günümüzde de tartışma konusu olan İmam-Hatip Okulları 1930’lu yıllarda kapatılmış 1950’lerde tekrar ihtiyaçtan dolayı açılmış, Laiklik ilkesine ters düştüğü iddiaları ile eleştiriler almıştır.

İmam-Hatip Liselerine rağbetin çok olması sebebiyle bazı yıllarda sınavla öğrenci alınmıştır. 1997 yılına kadar revaçta olan İmam-Hatip Liseleri ilköğretimin sekiz yıllık kesintisiz hale getirilmesi ve bir yıl sonra yürürlüğe giren üniversiteye giriş sınavında katsayı uygulamasıyla öğrenci mevcudiyetinde bariz azalmalar göze çarpmıştır.

İmam-Hatip Okulları/Liseleri kuruluşundan itibaren Türk Milli Eğitim Sistemi içinde yerini almıştır. Sistemin bir parçası olarak, seçmeli ders sistemi, ders geçme sistemi, sınıf geçme sistemi vb. genel ortaöğretimdeki bütün uygulamalara adapte olabilen ortaöğretim kurumları olarak eğitim-öğretim hayatına devam etmektedir.

Araştırmamızın ikinci bölümü olan anket çalışmasında 1997’den sonra İmam-Hatip Okullarının orta kısmının kapanması, katsayı sorunu vb. durumlar öğrenciler üzerinde ne gibi bir etki yaptığını ele almaya çalıştık. Bunun için Adana merkezde bulunan üç İmam-Hatip Lisesinde anket çalışması yaptık. Araştırma sonucunda gördük ki, öğrenciler yeni uygulamalardan dolayı olumsuz etkilenmiştir. Gelecek kaygısı yüzünden bu okulların öğrencisi azalmış, toplum nezdinde eski rağbeti görmez olmuştur.

Varsayımlardan hareketle yapmış olduğumuz çalışmamızın sonucunda ileri sürdüğümüz hipotezlerin değerlendirmesi ise şöyle olmuştur.

- 1) “Öğrencilerin çoğunluğu yerleşim birimi olarak ilçe ve köylerden mezun olarak bu okullara kayıt yaptırmıştır” hipotezimiz doğrulanmamıştır.
- 2) “Öğrencilerin çoğu bu okullara aile baskısı ile değil, kendi istekleri üzerine kayıt yaptırmışlardır” hipotezimiz doğrulanmıştır.

- 3) “Bu okullara kayıt yaptıran öğrencilerin büyük bir bölümü daha önceden belirli bir seviyede din eğitimi almıştır” hipotezimiz doğrulanmıştır.
- 4) “Üniversiteye giriş sınavındaki katsayı uygulaması İmam-Hatip Lisesi öğrencilerini, yükseköğretimle ilgili tercihlerini belirlemelerinde olumsuz yönde etkilemiştir” hipotezimiz doğrulanmıştır.
- 5) “Öğrencilere göre toplumun büyük bir çoğunluğu, meslekî tercihleri konusunda olumsuz tavır sergilemektedir” hipotezimiz doğrulanmıştır.
- 6) “Öğrencilerin en sevdikleri dersler meslek dersleri dışındaki dersler (kültür ve fen ağırlıklı dersler) olacaktır” hipotezimiz doğrulanmamıştır.

KAYNAKÇA

Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistik Şubesi, *Örgün Eğitim İstatistikleri*, 2005-2006.

AKSEKİ, Ahmet Hamdi (2001); “Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor”, Yayına Hazırlayan: Mehmet Bulut, *İslamiyat IV*, Sayı: 1, Ankara, s. 131-144.

AKYÜZ, Hüseyin (2001); *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

ALTINDAL, Aytunç (1994); *Laiklik*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

ATAY, Hüseyin (1983); *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi (Medrese Programları, İcazetnâmeler, Islahat Hareketleri)*, Dergah Yayınları, İstanbul.

AYAZ, Nevzat (1994); *TBMM Bütçe Raporu*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

AYDIN, Muhammed Şevki (2000); *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (1923–1998)*, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, Kayseri.

AYHAN, Halis (1999); *Türkiye’de Din Eğitimi*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul.

BAKİOĞLU (Bayraktar), Ayşen (1985); *İmam-Hatip Liselerinde Plan-Program-İstihdam, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BALCI, Ali (1997); *Sosyal Bilimlerde Araştırma (Yöntem, Teknik ve İlkeler)*, 72 TDFO Yayıncılık, Ankara.

BALTACI, Cahid (1993); “Türk Eğitim Sisteminin Tarihî Gelişimi”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul.

BAŞARAN, İbrahim Ethem (2000); *Eğitim Psikolojisi*, Başaran Yayınları, Ankara.

BAŞARAN, Nuray; “Seksen Bin Caminin Onbeş Bininde Diyanet’in Din Görevlisi Yok”, <http://www.referansgazetesi.com>, 13.09.2006.

BİLGİN, Beyza (1981); *Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara.

BİRAND, Kamiran (1998); “Manevi Bilimler Metodu Olarak Anlama”, *Kamiran Birand Külliyyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Birleşmiş Milletler Antlaşması ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 26. Madde, 1. Fıkra.

BOLAY, Süleyman Hayri-TÜRKÖNE, Mümtazer (1995); *Din Eğitimi Raporu*, TDV Yayınları, Ankara.

BUYRUKÇU, Ramazan (1995); *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, TDV Yayınları, Ankara.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2004); *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum)*, 4. Baskı, Pegem-A Yayıncılık, Ankara.

CEBECİ, Suat (1992); “İmam-Hatip Liselerinden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Ocak-Şubat, s. 109-115.

----- (1996); *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

----- (2005); *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÇALMUK, Fehmi (2004); *Kod Adı İHL: Bir İmam-Hatip Hikayesi*, Merdiven Yayınları, Ankara.

DEMİR, Fahri (1991); “Din Hizmetleri, Din Eğitim ve İrşad Metodu”, *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, DİB Yayınları, Ankara, s. 439-452.

DİNÇER, Nahit (1974); *1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, Yağmur Yayınevi, İstanbul.

“Din Eğitimi Engellenmiyor”, *Türkiye Gazetesi*, 31 Temmuz 1997.

“Din Eğitimi Mutlaka Okullarda Verilmeli”, *Yeni Kayseri Gazetesi*, 15 Ağustos 1997.

“Dinci Siyasete Denetleme”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Mart 1997.

DOĞAN, Recai (1998); “II. Meşrûtiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, *AÜİFD XXXVIII*, Ankara, s. 410-435.

DUMAN, Tayyip (1991); *Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme (Tarihî Gelişimi)*, MEB Yayınları, İstanbul.

“Erbakan: Sekiz Yıllık Eğitim Hepimizi Bitirir”, *Sabah Gazetesi*, 6 Mayıs 1997.

ERGİN, Osman (1977); *Türk Maârif Tarihi*, I-V, İstanbul.

ERGÜN, Mustafa (1992); *Eğitim ve Toplum*, 2. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara.

GAZALCI, Mustafa (1998); *Aydınlık İçin Laik Eğitim*, Özkan Matbaası, Ankara.

GÖKAÇTI, Mehmet Ali (2005); *Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler*, İletişim Yayınları, İstanbul.

GÜL, Ahmet (1998); *Cumhuriyet Dönemi (1923-1997) Orta Öğretimde Din Eğitimi*, Türkiye Din Eğitimi Vakfı Yayınları, Ankara.

GÜÇLÜ, Abbas; “Sekiz Yıllık Kesintisiz Ne Getirir Ne Götürür”, *Milliyet Gazetesi*, 25 Şubat 1997.

GÜNDEM, Mehmet; “İmam-Hatip”, *Milliyet Gazetesi*, 02.05.2004.

GÜRTAŞ, Ahmet (1999); *Atatürk ve Din Eğitimi*, DİB Yayınları, Ankara.

----- (1999); “Din Öğretimi ve Laiklik”, Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı (İzmir 4-6 Aralık 1998), Yayına Haz. Fahri Unan-Yücel Hacaloğlu, Türk Yurdu Yayınları, Ankara.

HAYIT, Halil (1991); “İmam-Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Kasım-Aralık, s. 1-18.

<http://www.deepnot.com>, 17.06.2004.

<http://www.gazeten.com>, 31.08.2002.

<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/makaleler>, 05.11.2004.

<http://www.timav.org.tr>, 2005.

<http://www.turkischweb.com>, 2005.

“İlköğretime İmam-Hatip Modeli”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Nisan 1997.

İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları, Ankara 1985.

“İmam-Hatipler de Protesto Edebilir”, *Türkiye Gazetesi*, 28 Mart 1997.

“İmam-Hatibi Kapatamazlar”, *Zaman Gazetesi*, 25 Temmuz 1997.

“İmam-Hatipler Kapatılmamalı”, *Yeni Gazete*, 15 Ağustos 1997.

“İmam-Hatipler Kapatılmalıdır”, *Öğretmen Dünyası*, s. 209.

“İmam-Hatipler Milletindir”, *Karadeniz Olay Gazetesi*, 10 Mayıs 1997.

“İmam-Hatip Tepkisi Artıyor”, *Türkiye Gazetesi*, 29 Nisan 1997.

JASCHKE, Gotthard (1972); *Yeni Türkiye’de İslâmlık*, Çev. Hayrullah Örs, Bilgi Yayınevi, Ankara.

KALAYCI, Şeref (Derl.) (2005); *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

KARASAR, Niyazi (2002); *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınevi, 11. Baskı, Ankara.

KARLIK, Halil (1991); “Eğitim Sistemimiz ve İmam-Hatip Liseleri”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Eylül-Ekim, s. 5-20.

KAYA, Yahya Kemal (1977); *İnsan Yetiştirme Düzenimiz (Politika-Eğitim-Kalkınma)*, Nüve Matbaası, Ankara.

KOÇ, Ahmet (2000); “Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7, İstanbul, s. 277-334.

“Kur’an Kursları Kapatılmıyor”, *Türkiye Gazetesi*, 30 Temmuz 1997.

MAYRING, Philipp (2000); *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, Çev. Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun, Baki Kitabevi, Adana.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB); Araştırma Planlama Koordinasyon [APK] Dairesi Başkanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB); Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Çalışmaları.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB); *Örgün Eğitim İstatistikleri*, 1960-1961, 1980-1981, 1991-1998.

ORTAŞ, İbrahim; “Meslek Okulları ve Üniversiteye Giriş Üzerine Tartışma”, www.aksam.com.tr, 05.10.2004.

ÖCAL, Mustafa (1994); *İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, Ensar Neşriyat, İstanbul.

ÖSYM(2005); *Ortaöğretim Kurumlarına Göre 2005 Öğrenci Seçme Sınavı Sonuçları*, ÖSYM Yayınları, Ankara.

ÖSYM, 1999-ÖSS Öğrenci Seçme Sınavı Kılavuzu, Ankara 1999.

ÖSYM, 2000-ÖSS Öğrenci Seçme Sınavı Kılavuzu, Ankara 2000.

ÖZEK, Ali (1991); “İmam-Hatip Liseleri ve Ehliyetli Din İşleri Görevlisi Yetiştirme İşi”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Ankara, s. 15-38.

ÖZGEN, Eralp (2005); “Cumhuriyet Döneminde Eğitim Siyasetimiz”, <http://www.medchem.org>,2005.

ÖZTUNA, Yılmaz (1978); *Büyük Türk Tarihi*, İstanbul.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet (1966); *Türkiye’de Din Eğitimi*, Ankara.

RİCKMAN, H. P. (2000); *Anlama ve İnsan Bilimleri*, Çev. Mehmet Dağ, Etüt Yayınları, Samsun.

SOĞUKDERE, Özlem (2005); “YÖK Yasası Tartışmalarının Odağındaki İmam-Hatip Okullarının Serüveni”, <http://www.cnnturk.com>, 2005.

TAVŞANCIL, Ezel & ASLAN A. Esra (2001); *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, Epsilon Yayınları, İstanbul.

TAYAN, Turhan (1996); *TBMM Bütçe Raporu*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

TÜRK, Ercan (1999); *Türk Eğitim Sistemi*, Nobel Yayınevi, Ankara.

TÜRKÖNE, Mümtazer (2003); *Türk Modernleşmesi*, Lotus Yayınevi, Ankara.

USTA, Mustafa-DOĞAN, M. Said-AMMAN M. (2000); “Eğitimli Dindarın Serbest Zaman Kurumu”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7, İstanbul, s. 35-74.

ÜNSÜR, Ahmet (1995); *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, Önder Yayınları, İstanbul.

----- (1995); *MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü*, Ankara.

YAVUZ, Hulusi (1993); “Yabancı Gözü ile İmam-Hatip Liseleri”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 125-148.

YAZICI, Nesimi (1992); “İkinci Meşrûtiyet’ten Cumhuriyete Din Görevlisi Yetiştiren Kurumlar Üzerine Bazı Gözlemler”, *Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Eylül-Ekim, s. 258-264.

----- (1994); “Tanzimat ve Abdülhamit Döneminde Din Görevlilerinin Yetiştirme Ortamı”, *Diyanet Dergisi XXX*, Sayı: 2, Ankara (Nisan-Mayıs-Haziran), s. 30-46.

YÜRÜK, Tuğrul (2005); Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Laiklik Çerçevesinde Din Eğitimi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

ZENGİN, Zeki Salih (2002); *II. Meşrûtiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

----- (2002); “Kurtuluş Savaşı Döneminde ve Cumhuriyet’in Başlarında Türkiye’de Medreseler ve Din Eğitimi”, *AÜİFD XLIII*, Sayı: 2, Ayrıbasım, Ankara, s.277-313.

----- (2003); “Kurtuluş Savaşı Döneminde Medrese Öğretim Programları ve Ders İçeriklerinin Düzenlenmesi Çalışmaları”, *AÜİFD XLIV*, Sayı: 1, Ayrıbasım, Ankara, s. 187-226.

----- (1998); “II. Meşrûtiyet Döneminde Osmanlılarda Medreselerin Islahı Çalışmaları (Teşkilat ve Ders Programları)”, *Diyanet İlmî Dergi XXXIV*, Sayı: 2, Haziran, s. 43-52.

----- (2002); “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, *Dinî Araştırmalar V*, Mayıs-Ağustos, Sayı: 13, s. 81-106.

14.06.1973 Tarih ve 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde: 32.

14.06.1973 Tarih ve 2842 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde: 32.

10.08.1987 Tarih ve 2240 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

02.10.1989 Tarih ve 2290 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

19.09.1991 Tarih ve 2343 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

02.09.1991 Tarih ve 2342-2343 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

16.09.1992 Tarih ve 2343 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

13.09.1993 Tarih ve 2390 Sayılı *Tebliğler Dergisi*.

8. Okul sezonunda nerede kalıyorsunuz: (Şu anda ikamet ettiğiniz yer)

- ☐ Ailemin yanında,
- ☐ Akrabalarımın yanında,
- ☐ İmam-Hatip yurdunda,
- ☐ Özel yurttta,
- ☐ Diğer (*Lütfen belirtiniz*) :

9. Ailenizde sizin dışınızda İmam-Hatip lisesinde okuyan var mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

10. Ailenizde İmam-Hatip lisesinden mezun olmuş olan var mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

11. Varsa, ne zaman mezun oldu ve ne iş yapıyor?

Mezuniyet tarihi :

Mesleği :

12. Aileniz aşağıdaki aile tiplerinden hangisine uygundur? (Ailenizle olan ilişkilerinizi aşağıdakilerden hangisi en iyi tanımlar?)

- ☐ Demokrat aile
- ☐ Tutucu aile
- ☐ Baskıcı aile
- ☐ Bunların dışında: (*Lütfen belirtiniz*):

13. İmam-Hatip lisesinden önce din eğitimi aldınız mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

14. Aldıysanız, nereden aldınız? (Öncelik sırasına göre (1), (2), (3), şeklinde numaralayınız.)

- ☐ Anne ve babadan,
- ☐ Diğer akrabalardan,
- ☐ Cami ve Kur'an kursu,
- ☐ Dinî kitaplardan,
- ☐ Katıldığım dinî gruplardan (tarikat/cemaat)
- ☐ Diğer (*Lütfen belirtiniz*):

15. Aşağıdaki seçeneklerden size uygun olan seçeneği (X) şeklinde işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Ailemin isteğiyle İmam-Hatip lisesinde okuyorum.					
2. İ.H.L.'de eğitim görmek benim tercihimdir.					
3. İ.H.L.'de okumak ekonomik açıdan avantajlı olduğu için burada okumayı tercih ettim.					
4. Yakın arkadaşlarım İ.H.L.'de okuduğu için burada okuyorum.					
5. Okuyan, mezun olan büyüklerim tarafından tavsiye edildiği için İ.H.L.'de okumaya karar verdim.					
6. Bugün yeniden liseye kayıt yaptıracak olsam yine İ.H.L.'ye gelirdim.					
7. İ.H.L.'de okuyup, dinî bilgileri öğrendikten sonra din görevliliği dışında bir meslek sahibi olmak için okuyorum.					
8. İ.H.L. öğrencisi olmak bir ayrıcalıktır.					

16. ÖSS'de katsayı uygulaması olmasaydı hangi fakültede okumak isterdiniz?

.....

17. İ.H.L.'de okumak meslekî olarak geleceğinizi planlamanızda sizin hedeflerinize ne kadar uygundur?

() Tamamen () Biraz () Hiç

18. İmam-Hatip Lisesinden beklentiniz nedir?

.....

19. İmam-Hatip Lisesi olarak ÖSS'de kendinize haksızlık yapıldığını düşünüyor musunuz?

() Evet () Hayır () Kararsızım

Neden:

20. Bulunduđunuz ortamlarda İmam-Hatip liseli olduğunuzu rahatlıkla ifade edebiliyor musunuz?

- () Her zaman ifade edebiliyorum,
 () Bazen ifade edebiliyorum,
 () Hiç ifade edemiyorum.

21. Neden:

22. İ.H.L.'li olduğunuzu söyleyince nasıl bir tavır ile karşılaşıyorsunuz?

.....

23. İmam-Hatip okullarının orta kısmı devam etseydi, sizin için ne gibi değişiklikler olurdu? Orta kısmının açık olmasını ister miydiniz?

.....

24. İmam-Hatipli olmak ne demektir? 3 kelimeyle yazınız.

.....

.....

.....

25. Sizce toplumun, İ.H.L.'li öğrencilerden beklentileri nelerdir?

.....

26. İmam-Hatip lisesinden aldığınız din eğitiminden memnun musunuz?

- () Evet () Hayır () Kısmen () Kararsızım

27. Okulda en sevdiğiniz dersler nelerdir? Sizin için önem sırasına göre yazınız.

..... / / /

28. İmam-Hatip meslek dersleri öğretmenlerinden beklentileriniz nelerdir?

.....

29. Serbest (boş) zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

.....

30. En çok hangi TV kanallarını izliyorsunuz ve en çok hangi tür programları seyrederiyorsunuz?

Kanal : / /

Program : / /

31. Hangi tür kitap okuyorsunuz? (Sizin için önem sırasına göre (1), (2), (3), şeklinde numaralayınız.)

() Dinî / Ahlâkî

() Siyasi / Politik

() Ekonomik

() Kültürel

() Eğitim / Psikoloji

() Edebî Eserler

() Diğer:

32. İbadetlere devam durumunuz nedir?

Beş vakit namaz : () Her zaman () Çoğu zaman () Bazen () Hiç

Cuma namazı : () Her zaman () Çoğu zaman () Bazen () Hiç

Bayram namazları: () Her zaman () Çoğu zaman () Bazen () Hiç

Oruç : () Her zaman () Çoğu zaman () Bazen () Hiç

Camiye gitme : () Her zaman () Çoğu zaman () Bazen () Hiç

33. Herhangi bir dinî gruba bağlı mısınız?

() Evet () Hayır

34. Evetse belirtiniz:

EK 2: Anket Onay Formu Örneği

T.C.
ADANA VALİLİĞİ
MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ 22.12.2005 002070

SAYI :B.08.4.MEM.4.01.00.05.040/ 1017
KONU:Tez

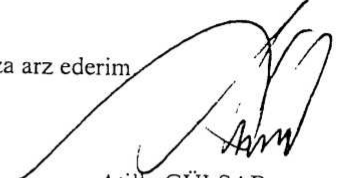
VALİLİK MAKAMINA
ADANA

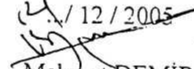
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 12.12.2005 tarih ve 3949-2005 sayılı yazılarında;

Enstitülerinin, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Ahmet DOĞAN'ın danışmanı Doç. Dr. Zeki Salih ZENGİN gözetiminde hazırlamakta olduğu "1997'den Sonra İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeler" konulu tez çalışmasını, Adana İli dahilindeki İmam Hatip Liselerinde çalışma uygulaması yapılabilmesi konusunda izin talep edilmekte olup, ilişikte sunulmuştur.

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Ahmet DOĞAN'ın söz konusu tez çalışmasını; İlimiz dahilindeki İmam Hatip Liselerinde, eğitim ve öğretimi aksatmadan, çalışma uygulaması yapması, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim

Atilla GÜLSAR
İl Milli Eğitim Müdür V.

O L U R
4 / 12 / 2005

Mehmet DEMİR
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ahmet DOĞAN
Doğum Yeri ve Yılı : Adana - 1977
Medeni Durumu : Bekâr
Telefon : 0 (322) 321 52 62
Adres : Yavuzlar Mahallesi, 9. Sokak, No: 68
01220 Yüreğir / ADANA
E-mail Adresi : adogan_77@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU

2002-2006 Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
1995-2000 Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Adana
1991-1994 Yüreğir Atatürk Lisesi, Adana.
1989-1991 Yavuzlar Ortaokulu, Yüreğir, Adana.
1983-1988 Yahya Kemal Beyatlı 100. Yıl İlköğretim Okulu, Yüreğir, Adana.

Yabancı Dil : Arapça, İngilizce.
İş Durumu : 2005 Din Görevlisi, Tarsus Müftülüğü, Mersin.